

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

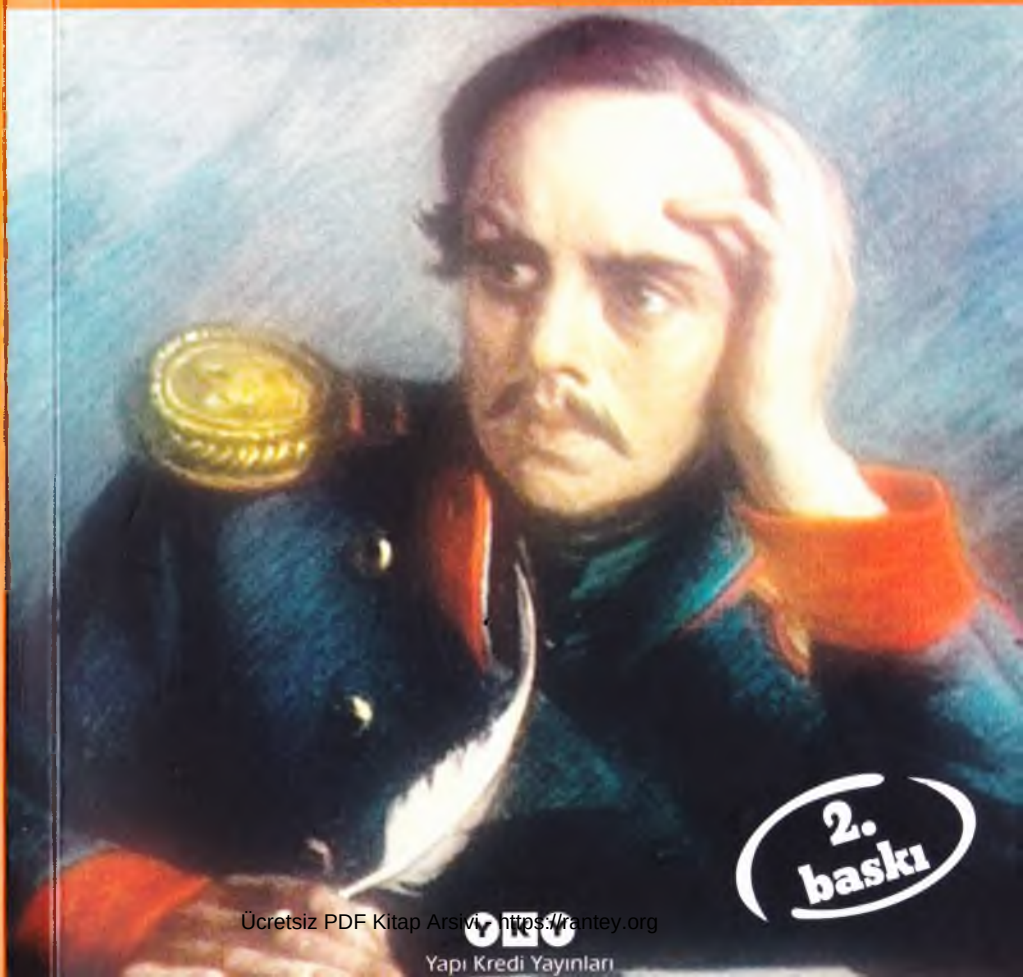
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Lermontov

profil

Hazırlayan ve Rusça aslından çeviren:
Kayhan Yükseler

2.
baskı

LERMONTOV

Profil

Mihail Yuryeviç Lermontov Şiir, roman, öykü ve oyun yazarı Mihail Yuryeviç Lermontov, 1814 yılında Moskova'da dünyaya geldi. Babası İskoç kökenli soylu bir aileden geliyordu. Lermontov, annesini küçük yaşta kaybetmesi üzerine, bakımını ve eğitimini üzerine alan anneannesiyle birlikte Penza eyaleti, Tarhanı kasabasına yerleşti. Çocukluğu burada geçti. 1827'de büyükannesiyle Moskova'ya yerleşen Lermontov, 1828'de soylu çocuklarının eğitim gördüğü yatılı bir okula girdi. Puşkin ve Byron romantizminin etkileri görülen ilk şiirlerini burada yazdı. 1830'da Moskova Üniversitesi'ne girdi. İki yıl sonra bir profesörle tartışması sonucu üniversiteden ayrıldı ve Petersburg'a gitti. 1832'de Harp Okuluna giren Lermontov iki yıl sonra asteğmen olarak mezun oldu. 1837 yılında ünlü Rus şairi Puşkin'in ölümü üzerine yazdığı "Şairin Ölümü" adlı ünlü şiiri nedeniyle, Çar tarafından Kafkasya'ya sürüldü. Bir yıllık sürgünden sonra Petersburg'a döndü. *Zamanımızın Bir Kahramanı* adlı ünlü romanını bitirdi. 1840'da Fransız elçisinin oğluyla yaptığı düello nedeniyle tutuklandı, yeniden Kafkasya'ya sürüldü. Bu iki sürgün dönemi ve çocukluğunda Kafkasya'ya yaptığı yolculuklar, Kafkas doğasının büyüleyici gücü yaratıcılığını derinden etkiledi. "Mtsiri" ve "İblis" adlı uzun şiirlerini bu dönemde tamamladı. "Âşık Garip" masalını Rusçaya uyarladı. 1841 yılında emekli bir binbaşı olan Martinov'la yaptığı düello sonucu 27 yaşında yaşamını yitirdi. Pyatigorsk kentinde büyük bir törenle toprağa verildi. 1842 yılında naaşı alınarak Tarhanı'daki aile mezarlığına defnedildi.

Kayhan Yükseler 1947 yılında İstanbul, Kadıköy'de doğdu. 1959 yılında Selimiye Askeri Ortaokulu'na girdi. Liseyi Erzincan Askeri Lisesi'nde bitirdi. 1967 yılında asteğmen olarak Kara Harp Okulu'ndan mezun oldu. Ordunun çeşitli kademelerinde görev yaptıktan sonra 1998 yılında albay olarak emekli oldu. İlk çeviri kitabı *Nartlar: Asetin Halk Destanı*'dır (V. İ. Abayev). Dostoyevski'den *Bir Yazarın Günlüğü* çevirisiyle Dünya Kitap 2005 Çeviri Ödülü'nü aldı. **Başlıca çevirileri:** *Lermontov/Profil, Baden Baden'de Yaz* (Leonid Tsipkin), *Gülmüş Güvercin* (Andrey Beliy), *Çukur* (Andrey Platonov), *Sinan'ın Kitabı* (Gleb Şulpyakov), *Keçinin Şarkısı* (K. Vaginov), *Ruslan ve Ludmila* (A. Puşkin), *Senfoniler* (A. Beliy), *Meotlar* (N. Anfimov), *Svistonov'un Eserleri ve Günlüğü* (K. Vaginov), *Poemalar* (Aleksandr Sergeyeviç Puşkin), *Dikanka Yakınlarında Bir Köyde Akşamlar* (Nikolay Gogol), *Mirgorod Öyküleri* (Nikolay Gogol), *Çerkes Arkeolojisi ve Sanatı* (Nurbiy Lovpaç).

*Mihail Yuryeviç Lermontov'un
YKY'deki kitapları:*

Lermontov - Profil (2002)
Özgürlüğün Son Oğlu - Poemalar (2014)

LERMONTOV

PROFİL

Hazırlayan ve Rusça aslından çeviren
Kayhan Yükseler

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1706
Şiir - 158

Lermontov / Profil
Hazırlayan ve Rusça aslından çeviren: Kayhan Yükseler

Kitap editörü: Ali Ece
Düzeltili: Fahri Güllüoğlu

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Promat Basım Yayım San. ve Tic. A.Ş.
Sanayi Mahallesi, 1673 Sokak, No: 34 Esenyurt / İstanbul
Sertifika No: 12039

1. baskı: İstanbul, Eylül 2002
2. baskı: İstanbul, Ekim 2014
ISBN 978-975-08-0473-2

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2014
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İçindekiler

I. HAYATI

- 9 • 1. Farklı Dönemin
Ozanı
- 11 • 2. Okul Yılları ve İlk
Kıyrdanışlar
- 14 • 3. Sürgün Yılları
- 18 • 4. Genç Şairin Zamansız
Sonu

II. YARATICILIĞI

- 20 • 1. Dizginlenemez Coşku
- 21 • 2. Yalnızların Şairi
- 24 • 3. Nesnel Gerçekliğe
Doğru
- 27 • 4. Düş Kırıklıklarından
Toplumsal Bilince
- 32 • 5. Diğer Yapıtlarına Bir
Bakış
- 34 • 6. Puşkin mi, Lermontov
mu?

III. POEMALARI

- 36 • "İblis" ve "Mtsırı"
Üzerine
- 45 • Mtsırı

- 72 • İblis
- 114 • Boyar Orşa

IV. ŞİİRLER

- 147 • Monolog
- 148 • Benim İblisim
- 149 • Alçalmayacağım Senin
Karşında
- 151 • Kafkasya
- 152 • Mezar Yazıtı
- 153 • Yağmurdan Sonra
Akşam
- 154 • Mutluyum Gizli Bir
Zehir...
- 154 • Hoşuma Gider
Çatışırken...
- 155 • Ölüm Değil Korktuğum
- 156 • Ölüm
- 157 • Umut
- 158 • Bırakın Suçluları Beni
- 159 • Çan Sesi
- 160 • Sonbahar Güneşi
- 161 • Melek
- 162 • Yelkenli
- 163 • Kayık
- 164 • Şu Mavi Dalga Gibi
- 165 • Ne Korkunç
Yaşlanmadan Kocayıp
Gitmek
- 166 • Çılgınım Ben

- 167 • Yaşamak İstiyorum
167 • Filistin Dalı
169 • Şairin Ölümü
172 • Sürgün
174 • Hançer
175 • Komşu
176 • Dilek(I)
177 • Dilek(II)
178 • Sararan Buğday
Başakları
179 • Geleceğe Korkuyla
Bakıyorum
180 • Bilmesini İstemiyorum
Toplumun
181 • Gezginin Duası
182 • Biz Ayrıldık Ama
Resmini...
182 • Düşünce
184 • Rengârenk Sevimsiz Bir
Kalabalıkla...
186 • Şair
188 • Hem Sıkıntı, Hem
Hüzün
188 • Gönül Borcu
189 • Tutsak Şövalye
190 • Duydu mu Büyüleyici
Sesini
191 • Gazeteci, Okur ve Yazar
197 • Ardından Soğuk ve
Gizemli Bir Maskenin
198 • Yalnız Başıma Çıkıyorum
Yola
199 • Anayurt
200 • Düş
201 • Sarp Kaya

- 201 • Sevmiştim Geçmiş
Yıllarda
202 • Peygamber
203 • Elveda Kirli Rusya
204 • Çam Ağacı

205 • **V. ÂŞIK GARİP**

215 • **VI. LUGİN**

• 231 • **VII. MEKTUPLARINDAN
SEÇMELER**

K. Gorbunov, *M. Y Lermontov Tengin Piyade Alayı üniformasıyla 1842*,
kâğıt üzerine suluboya, 1968.

I. Hayatı

1. Farklı Dönemin Ozanı

Rus yazınında devrimci romantizm eğiliminin Puşkin'le birlikte önde gelen temsilcilerinden Mihail Yuryeviç Lermontov'un yaşamı, devrimci patlamaların Batı Avrupa'yı sarstığı fırtınalı bir döneme rastlar. 1830 yılında Fransa'da devrimci kıpırdanışlar başkaldırıya dönüşmüş, Polonya'da isyan çıkmıştı. Rusya'da Novgorod ve Sivastopol Askeri Garnizonlarında başlayan isyan Moskova ve güney eyaletlerine kadar yayılmıştı.

Çarlığın baskıcı toprak köleliği düzenine karşı örgütlü ve bilinçli bir hareket olarak doğan ve kısa zamanda geniş toplumsal mücadele biçimine dönüşerek felsefede, sanatta ve yazın alanında derin izler bırakan sonradan Dekabrist olarak adlandırılan hareketin, 1825 yılı Aralık ayında kanlı bir biçimde bastırılmasından sonra başlatılan baskı ve şiddet politikalarının yazın alanına da damgasını vuracağı kuşkusuzdu. Dekabrist hareketin yükseliş döneminde ürünlerini veren Puşkin'e göre Lermontov, ünlü Rus düşünürü A. Herzen'in dediği gibi: "Farklı bir dönemin o ağır, durgunluk döneminin şairidir. Şiiri de toplumun tarihsel gelişiminin tamamen yeni bir halkasını oluşturur."

Bu dönemde Rusya'da demokratik hareketler acımasızca bastırılmış, anayasal monarşi biçimi bir yönetimden yana olan

Dekabristler'in önderleri idam edilmiş, Herzen, Ogarev ve Çadayev gibi ilerici aydınlar sürgüne gönderilmişti. Çar rejimine bireysel olarak karşı çıkan bazı aydınlar baskıcı çar yönetimi ve köle düzeni savunucularına karşı tavır alırlarken kendilerini etkin ve açıktan bir savaşımın dışında tutuyorlardı. Tüm bunlara karşın çar hükümeti, ilerici toplumcu düşüncelerin ve edebiyatın gelişmesine engel olamadı.

1830 yılları, yazın alanında eleştirel gerçekçi akımın oluşumu ve gelişimiyle kendini gösterir. Bunun yaratıcısı kuşkusuz Puşkin'di.

Ancak Rusya'da gerçekçilik, devrimci romantizmden filizlenip gelişti. Uzun süre romantizm gelenekleriyle olan sıkı bağını korudu. Puşkin, Gogol ve Lermontov gibi ilerici yazarlar, yaratıcılık yollarını romantizmden başlatmışlardı. 1830'lar Rusya'da romantizmin en parlak olduğu dönemdir. 19. yüzyılın başlarında görüldüğü gibi, bu dönemde de romantizmin içinde farklı akımlar ortaya çıkmıştır.

Coşumcu yazarlar, Dekabristler'in yenilgisi sonrası başlatılan baskı ve şiddet politikalarını kendilerine göre değerlendirip kabullenirlerken, Dekabrist ilkelerine inançla bağlı ilerici aydınlarsa farklı biçimde tepki göstererek çarlığın polis-toprak köleliği düzenine karşı mücadeleye giriştiler. Yapıtlarında devrimci romantizm geleneklerini geliştirip derinleştirirlerken, aynı zamanda da gerçekçi yazın akımının temelini oluşturdular.

Genç Lermontov devrimci romantizm eğiliminin içinde yer alırken, zorla eylemsizliğe mahkûm edilen çağdaşlarına daha on beş yaşındayken şöyle sesleniyordu:

Bu dünyada yaranın bir hiç olduğuna inan,
Hiçbir zaman kullanamadıktan sonra
Neye yarar bu derin bilgiler ve şan hırsı,
Yetenek ve özgürlüğe olan coşkun sevdâ?

"Monolog", 1829

A. Klyunder, M.Y. Lermontov 1839, kâğıt üzerine suluboya, 1938.

2. Okul Yılları ve İlk Kıpırdanışlar

Lermontov, 1814 yılında Moskova'da dünyaya geldi. Emekli bir yüzbaşı olan babası Yuri Petpoviç yoksul düşmüş İskoç kökenli bir aileden geliyordu. İyi bir insan olmasına karşın düşkün bir hayat sürmüştü. Lermontov üç yaşındayken annesini yitirdi. Ardından babasının evi terk etmesi küçük Lermontov'un yüreğinde derin acılar bırakmıştı. Anneannesi Yelizaveta Arsenyeva, torununu yanına alarak Penza Eyaleti, Tarhanı kasabasındaki malikâne-sine yerleşti. Lermontov'un çocukluğu burada geçti. Küçük yaşta büyükannesiyile Kafkasya'ya yaptığı yolculuklar, Rusya'nın doğal güzellikleri, büyükannesinden dinlediği halk şarkıları ve masallar kişiliğinin gelişiminde etkileyici oldu.

Lermontov'un Tarhanı'da yaşadığı evin civarı.

Lermontov'un yapıtlarında Kafkasya'nın uçsuz bucaksız, eldeğmemiş güzelliklerinin etkisi büyüktür. Tarhanı,

Lermontov'un coşku dolu dizelerinde zamanının

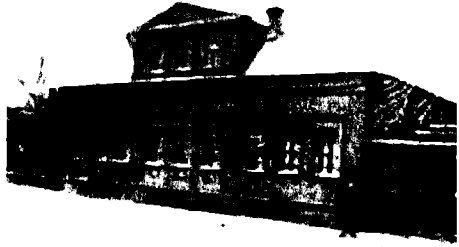
ötesine taşınmıştır. Şubat 1917'de

Tarhanı ismi Lermontov'un ismiyle değiştirilmiştir.

1827 yılında büyükannesiyle birlikte Moskova'ya yerleşti. 1828 yılında Moskova Üniversitesi'ne yakın soylu çocukların eğitim gördüğü yatılı bir okula yerleşen Lermontov boş zamanlarında eski başkentin sokaklarında dolaşüyor, tarihsel anıtlarıyla tanışma olanağı buluyordu.

Yazarın ölümünden sonra müze haline getirilen M. Lermontov'un yaşadığı ev. Lermontov, 1830-32 yılları arasında büyükannesi ile birlikte Moskova'daki bu evde yaşamıştır. Moskova tarihi uzmanı B. Zimmenkov, ünlü Rus yazar S. Aksakov'un da 1815 yılında bu evde yaşadığını belirtmektedir.

Okulda Lermontov'un başka yetenekleri ortaya çıkar. Fransızca, İngilizce ve Almancayı anadili gibi öğrenmeyi başarırken; tarihe, felsefeye, güzel sanatlara büyük ilgi duyuyordu. Boş zamanlarında resim ve kilden heykelcikler yapıyor, piyano ve keman çalıyordu. Kuşkusuz en büyük ilgi alanı edebiyattı. Byron, Shakespeare, Schiller ve Puşkin okuyor, Byron'ın devrimci romantik şiirleri onu derinden etkiliyordu. "Çerkezler" ve "Kafkas Tutsağı" Byron ve Puşkin'den esinlenerek kaleme aldığı bu dönem ürünü poemalarıdır. Okulda ve Moskova Üniversitesi'nde bulunduğu dönemlerde üç yüze yakın şiir yazmıştır.

1830 yılında girdiği Moskova Üniversitesi'nde ilerici bir şair olarak ünlenir. Aynı düşünceleri paylaşan üniversite gençliğiyle pek yakından olmasa bile ilişkiler kurar. Ülkenin dört bir yanından gelen öğrenciler büyük bir coşkuyla siyasal

M. Y. Lermontov, Otonyotetskaia piyano üzerine yağlıboya, 1837, 1970'teki kopyası.

ve felsefi sorunları, köylülerin zor yaşam koşullarını ve Dekabristler'in ayaklanmasını tartışıyorlardı. Belinski ve Herzen gibi aydınlar öğrenci gruplarının önderliğini yapıyorlardı. Lermontov öğrencilik döneminde Belinski ve Herzen'le tanışmamıştı ama aydın üniversite gençliğini coşturan toplumsal sorunlarla ilgileniyordu. *Tuhaf Bir Adam* oyunu öğrenciler arasında yaygın olan akımları ve çarlığın baskıcı toprak köleliği düzenine karşı duyulan öfkeyi yansıtıyordu. 1832 yılında gerici bir profesörle tartışması sonucu üniversiteden ayrıldı.

Şairin Tarhanı'daki evinde ilk şiirlerini yazdığı çalışma odası. Çalışma masasının hemen karşısında ise Puşkin'in portresi asılı.

1832'de Petersburg'a gitti. Moskova'da veremediği iki ders nedeniyle üniversiteye kabul edilmeyince bir yakınının ısrarıyla Harp Okulu'na girdi ve iki yıl sonra asteğmen olarak mezun oldu. Tsarskoye Selo'da konuşlanan Hafif Süvari Alayı'na atandı. Boş zamanlarını yine yazmakla geçiren Lermontov arada bir katıldığı gece eğlencelerine ve balolara bir türlü ısınmamıştı. Tamamlanmamış romanı *Prenses Ligovskaya* ve Petersburg yüksek sosyetesinin eleştirel bakışla işlendiği *Maskeli Balo* oyunu bu dönemin ürünleridir.

Puşkin'in bir düello sonucu öldürülmesi üzerine yazdığı ünlü "Şairin Ölümü" adlı şiiri büyük yankı uyandırdı. Açıkça çar yönetimini ve soylu sınıfı hedef alan bu şiiri Petersburg'da elden ele dolaşmış ve binlerce kopyası Rusya'nın diğer kentlerine ulaştırılmıştı. Çar Nikolay I şiiri okuduğunda alaylı bir ifadeyle "Hoş dizeler... Söyleyecek söz yok!" dedikten sonra şöyle

eklemiştir: "Yasaya göre gereği yapılır." Devrim çağrısı ve kitleleri ayağa kaldıran bir eylem olarak görülen bu şiiri nedeniyle Lermontov Kafkasya'ya, Nijgorod Süvari Alayı'na sürüldü.

F. O. Budkin, M. Y. Lermontov'un Portresi, XIX. yüzyılın ik yarısı, tuval üzerine yağlıboya, 1970'lerdeki kopyası.

3. Sürgün Yılları

Lermontov Kafkasya'ya ilişkin ilk izlenimlerini şöyle anlatır: "Kimi zaman at üzerinde, kimi zaman arabayla Kızılyar'dan Taman'a kadar Kafkas hattı boyunca dolaşım. Yemyeşil çimenlerde geceliyor, çakal ulumaları eşliğinde uyuyordum." Kafkas doğasının vahşi ve olağanüstü güzelliği, büyüleyici gücü yaratıcılığının gelişmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Kafkasya'yı yalnızca gökyüzüne yakın oluşuyla sevmiyordu. Onda kendi ateşli tutkularının, isyancı ruhunun izlerini görüyordu.

Kafkas doğasının ruhunda yarattığı imgeler *Zamanımızın*

Bir Kahramanı romanı, "Mtsırı" ve "İblis" poemalarında derin bir duyarlılıkla işlenmiştir.

Kafkasya'da ünlü Gürcü şairi A. G. Çavçavadze ve Dekabrist sürgünlerle tanışma fırsatı bulur. Ünlü Dekabrist şair A. İ. Odoyevski ile yakın dostluk kurar.

Kafkas halk türküleri ve masallarına ilgi duyan Lermontov, bir Türk masalı olan *Âşık Garip*'i özlü anlatım diliyle Rusçaya uyarlamıştır.

İki sürgün arası dönem (1838-40) Lermontov'un yaratıcılığında en verimli dönem olmuş, yapıtlarında yeni eğilimler biçimlenmeye başlamıştır. Yiğitlik ve kahramanlık temalarının işlendiği "Çar Ivan Vasilyeviç ve Genç Muhafızı ile Yiğit Tacir

Mihail Vrubel,
Bir Subayın Portresi
(Peçorin Sofada),
Lermontov'un
Zamanımızın Bir
Kahramanı romanı
üzerine illüstrasyon,
1889, kâğıt üzerine
suluboya, Rus Sanatı
Müzesi, Kiev,
Ukrayna.

Kalaşnikov'un Şarkısı" adlı poemasını bu yıllarda tamamladı. "Mtsiri"yi bitirdi ve 1829 yılında başladığı "İblis" üzerinde son çalışmalarını sürdürdü.

O yılların ilerici yazar ve eleştirmenleri Lermontov'un "Düşünce", "Şair", "İnanma Kendine Hayalci", "Odoyevski'nin Anısına", "Üç Palmiye", "Rengârenk Sevimsiz Bir Kalabalıkla...", "Hem Sıkıntı Hem Hüzün", "Gazeteci, Okur ve Yazar", "Tutsak Şövalye" gibi şiirlerini göklere çıkarıyorlardı şimdi. Belinski, "Üç Palmiye"yi okuduğunda elinde olmadan haykırmıştı: "Rusya'da yeni, güçlü bir yetenek doğuyor. Bunun adı Lermontov!.." Özgürlükçü şiirleri nedeniyle sürgüne gönderilmesi ona olan ilgiyi daha da arttırmıştı. Ünlü Rus tarihçi Karamzin'in kızı ondan: "Böylesi sönük ve kısır bir dönemde edebiyatımızın ufkunda doğan parlak bir yıldız!" olarak söz ediyordu.

Lermontov artık gecelerin ünlü kişisi olmuştu. Soylu hanımlar çevresinde dört dönüyor, kur yapıyorlardı. Sosyete eğlencelerinde şaire abartılı övgüler düzülüyor, sarayla barışması yönünde baskılar yapılıyordu. Böylesi bir gecede, şairin davranışlarını izleyen İ. S. Turgenyev, Lermontov'un ruh durumunu şöyle anlatacaktı: "Dış görünüşü pek iç açıcı değildi. Karanlık, kötücül bir güç girmişti içine sanki. Yüzü asıktı. Bir noktaya dikilen bakışları, o cocuksu yumuşaklıkla uzayan dudaklarına hiç uymuyordu. Canının sıkıldığı belliydi. Yazgisinin sürüklediği

bu dar, boğucu çevre onu bunaltıyordu. Erken dönem şiiri "11 Haziran 1831"de böyle bir geceyi şöyle şiirleştirmişti:

Çocukluk yıllarımda hatırlıyorum yüreğim
Hep mükemmeli aradı ve sevdim
Düşsel bir dünyayı, ama bu değildi
İçinde yalnızca anlık yaşanan.

1839 yılında *Zamanımızın Bir Kahramanı* adlı ünlü romanını bitirdi.

Lermontov Şubat 1840 ayında, bir baloda Fransız büyükelçisinin oğlu Barante'la yaptığı düello nedeniyle tutuklanır. Askeri hapisanede şairi ziyaret eden Belinski izlenimlerini şöyle anlatır: "Geçenlerde yanma uğradım. İlk kez böyle candan konuşuyorduk. Ne kadar derin ve güçlü bir ruha sahip!.. Sanata nasıl da inançla bakıyor! Rusya'nın en güçlü şairi olacak, eminim."

Çarın talimatıyla Kafkasya'da tehlikeli bir harekâta hazırlanan bir piyade alayına sürüldü. Çar ardından alaylı şöyle seslenecekti: "İyi yolculuklar Lermontov!.."

Yeni birliğine katılmadan önce birkaç gününü Moskova'da geçiren Lermontov'un, yazarlar tarafından verilen bir öğle ye-

Pyatigorsk'taki Lermontov Anıtı

P Zabolotski,
M. Y Lermontov'un
Portresi, 1960'lı yıllar.

meğinde, "Mtsırı"den ezbere okuduğu bir bölüm, başta N. Gogol olmak üzere diğer ünlü yazarlarca alkışlarla karşılanmıştı.

1840 yılı yazı ve sonbaharında kanlı çarpışmalara katılan Lermontov'a gösterdiği yararlılıklar nedeniyle komutanları tarafından "Kahramanlık nişanı" verilmesi önerilmiş, ancak çar tarafından geri çevrilmişti.

Korkunç çatışmalar, zorlu yürüyüşler ortamında bile yazmayı sürdürüyordu. Valerik Irmağı kıyısındaki çarpışmaların işlendiği "Valerik" adlı uzun şiirinde savaş, Rus yazınında ilk kez böylesine gerçekçi ve tüm çıplaklığıyla gözler önüne seriliyordu. Şair, savaşı insanlığa karşı kabul edilmez bir suç olarak görüyordu:

Düşünüyordum içten ve gizli bir acıyla.
Ne istiyordu şu zavallı adam?
Gökyüzü aydınlık ve altında
Herkese yetecek kadar yer var,
Ama neden durmaksızın ve boşuna
Dövüşüyor tek başına – niçin?

"Niçin" sorusu kınayıcı bir biçimde çınlar. Lermontov kuşkusuz halkların, düşmanlıkları bir kenara bırakarak barış içinde yaşayacağı bir geleceği düşünüyordu.

4. Genç Şairin Zamansız Sonu

1840 yılı başında şair, kısa bir izin koparmayı başarır ve Petersburg'a döner. Saray balolarında yeniden görünmesi Çar Nikolay'yı öfkelenendirir. Derhal başkentten uzaklaştırılması talimatını verir. Büyük annesinin ve dostlarının çabalarıyla Kafkasya'ya dönüşü bir süre ertelenir. Başkentte kaldığı bu kısa dönemde, az zaman sonra öleceğini sezmişçesine, daha önce başladığı "Anayurt", "Sevmiştim", "Sarp Kaya", "Tartışma", "Toplantı", "Yaprak", "Peygamber", "Yalnız Başına Çıkıyorum Yola" gibi seçkin şiirlerini soluk soluğa bitirir.

İstifa talepleri de uygun görülmeyince Petersburg'u terk etmek zorunda kalır. Çar, askeri makamlara Lermontov'un geri bölgelere alınmaması konusunda kesin emir vermişti. Lermontov hâlâ istifasının kabulü için büyükannesine mektuplar yazıyor, bu arada birliğine katılmayı geciktiriyordu. Tedavi için gittiği Pyatigorsk kenti kaplıcalarında, birden saray çevresinin insanları arasında buldu kendini. Saraya yakın çevrelerin kışkırtmaları sonucu, emekli bir binbaşı olan Martinov'la tartıştı. Bunu izleyen düello ünlü şairin ölümüyle sonuçlandı. Tüm kent halkının ve subayların katıldığı bir törenle Pyatigorsk Mezarlığı'na gömüldü. Daha sonra cenazesi alınarak Tarhanı'daki aile mezarlığına defnedildi.

9 Mihail Lermontov
Galerisi, Pyatigorsk

Yaşamla barışık olmayı başaramadan bu dünyadan geçip gitti. Yaşadığı iç çelişkileri, kuşku ve acılarını da beraberinde götürdü. Toplum hayatında yaşanan trajediler, insanlığın acıları Lermontov'un yaratıcılığını derinden etkilemiş, Herzen'in dediği gibi, "Hayalleri ve sevinçleri aracılığıyla, kuşkuculuğun ağır yükünü peşinde sürüklemişti." Yiğitçe bir karşı duruşla birlikte, çektiği bireysel acılar tüm dizelerinde adeta fışkırmıştı. Bu, soyut şiirin renkleriyle boyanmış bir yaratı değildi. Hayır, bu Lermontov'un derin iç sesi, onun şiiri, onun acıları ve gücüydü.

Buldu zamansız sonu genç türkücü
Fırtına esti geçti ve sonunda dindi.
Soldu o harika çiçek sabahın şafağında
Ve mihrapların harlı ateşi söndü!..¹

Lermontov'un
Pyatigorsk'taki evi

II. Yaraticılığı

1. Dizginlenemez Coşku

28 yaşında yaşama veda eden Lermontov, adeta soluk soluğa yazılmış izlenimi veren 1 roman, 2 uzun öykü, 25 poema, 5 drama ve yüzlerce şiiri o kısacık ömrüne sığdırmayı başarmıştı.

Lermontov'un dünyası arayışların, yoğun düşünce ve duyguların, çözümlenmemiş sorunların endişeli dünyasıydı. İnsansal coşkuların, aşk ve dostluk gibi yüce duyguların var olduğu bu dünyanın kahramanları; uğradığı haksızlıklar ve adaletsizlikle sarsıntılar geçiren, baskı ortamında bunalarak eylemsizliğe ve yalnızlığa sürüklenmiş, geleceğinden umutsuz, öfke dolu kişilikler tablosu çizerler.

Dizeleri doğrudan insan yüreğine sesleniyordu. İçsel duygularla, ülkülere duyulan özlemle, ateşli tutkularla, yaşamla, doğasal imgelerle iç içeydi. Belinski'nin şiirin özü olarak nitelediği "dizginlenemez coşku" Lermontov'a çok erken yaşlarda egemen olmuştu. "İblis"i on beş yaşında yazmaya başlamış, üzerinde on yıl çalışmıştı. İsyançı duygularla dolu güçlü insan tipleri yaratmak Lermontov'un öteden beri hayallerini süsleyen bir tutkuydu. Güçlü insan tiplerini birçok yapıtında kullanmıştır. Bunların arasında en yetkin olanları romantik ve fantastik imgelerin yoğun biçimde kullanıldığı "İblis" ve devrimci romantizmin en seçkin örneklerinden biri olarak kabul edilen "Mtsiri"dir.

Doğayı sanatçı gözüyle görüyor, bir müzisyen gibi dinliyordu. Şiirinde yaşama ilişkin ne varsa çınlıyor, ısıldıyor ve güzellikler pırıl pırıl parlıyordu. Doğayı canlı bir varlık olarak algıyordu. Dağlar düşünüyor, aralarında tartışıyor, pınarlar gözyaşları döküyordu. Belinski'nin "Kafkasya'ya görkemli bir saygı duruş" olarak nitelediği 1841 tarihli "Terek'in Armağanları" şiirinde, Terek Irmağı'nın getirdiği armağanları bir türlü kabul etmeyen Hazar Denizi, son gelen armağana –ölmüş bir Kazak dilberine– hayır demeyecektir:

F. O. Budkin, *M. Y. Lermontov*, tuval üzerine yağlıboya, 1834.

Yaşlı deniz gücünün görkeminde
Doğruldu kopan bir fırtına gibi,
Büründü tutkunun nemine
Koyu mavi gözleri...

Neşeyle coştı kabardı
Ve aldı birden kucağına
Kopup gelen dalgaları
Bir sevda fısıltısıyla...

Lermontov'un yaratıcılığındaki temel eğilimleri ve psikolojik özü, yaşamın ve poezyanın içinde aldığı yeri, şiirlerinden yola çıkarak incelediğimizde, yaratıcılığını 1830 öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı döneme ayırmak mümkün.

2. Yalnızların şairi

İlk dönemde coşku dolu hayallerinin itkisiyle, kendi içsel deneyimlerine dayanarak yazıyor; karşıt ilkelerle, kendi yaşam trajedisinin temel nedeni olarak gördüğü ruhundaki iki ayrı âle-

min –yeryüzü ve gökyüzünün– tüm uyumsuzluğunu derinden duyumsuyor ve yaşıyordu.

“Culio”, “Litvinka”, “İsmail Bey”, “Vadim”, “İspanyollar”, “Tuhaf Bir Adam”, “Günah Çıkarma” gibi erken dönem yapıtlarında, kahramanların davranışlarına yön veren yeryüzünün gücüdür. Çerkezleri, haydutları, ayaklanan köleleri dünyasal tutkular coşturuyordu.

Günahkâr dünyaya kapılarını kapayan yapısıyla, ruh yasalarının ve çileciliğin timsali olan manastır, Lermontov’un çoklukla kullandığı eylem alanıdır. Kahramanlarının manastırın kutsallığına ve Tanrı’ya karşı çıkışları, başka yasaların –kalbin yasalarının– savunulması yönündeydi. Bu karşı duruş, erken dönem yapıtlarından “İtiraf” ve “Boyar Orşa” poemalarında keskince vurgulanır:

Sizin manastır yasalarınız varsın
Tanrı tarafından onaylansın!
Yüreğime egemen başka yasadır,
Kutsaldır Tanrı’nın yasaları kadar.
İnsanlığın yasasıdır bu – kalbin!
Bilin ki o aklayabilir sadece beni,
Odur kalbimin mutlak efendisi;

“Boyar Orşa”

Erken dönem yapıtlarında ruhunda kopan fırtınalar, aşk ve yalnızlık acılarının derin izleri görülür. Büyüklü küçüklü her şirinde bu duygulara yer vermişti.

Yüreğim güçlü değil yeteri kadar
Seviyorum yeryüzü acılarını...

16 Mayıs 1830

Annesini çok erken yaşta yitirmesi, babasıyla yaşadığı darınlıklar kişiliğini derinden etkilemiş; genç yaşta başından geçen aşk serüvenleri genç şairin ruhunda sarsıcı izler bırakmıştı. Büyükannesinin kendisine beslediği derin sevgiye karşın çocukluk yıllarında pek sevinçler yaşayamamış, hayalleri ve acılarıyla

kendi dünyasına çekilmişti. Çok sevdiği babasını göremeyişi ve belki de onu uzun süre yatağa bağlayan geçirdiği ağır hastalığın etkisi onu yalnızlığa sürüklemişti.

Söz aşktan açıldığı zaman bile, genç Lermontov iç karartıcı görüntüler sergilemekten kendini alamıyordu:

Kâhince bir tasayla dostun
Açarken endişeler yığınınını sana,
Sen tertemiz ruhunla bilmiyordun
Rezilce bir ölümün seslendiğini ona
Ve okşadığın o başın, göğsünden
Cellat kütüğüne konacağını.

"K'ya" 1830

"Ölüm" şiirinde yalnızlık ve bırakılmışlık duyguları yoğun biçimde hissedilir:

Veda anında ne dost, ne bir yakın
Eğilip öpecekler gözlerimi,
O soğuk, nemli bağrına toprağın
Yabancı eller koyacak beni!..

Şiirlerinde sık sık karşılık görmeyen aşkları, kadının sadakatsizliğini işliyordu. Aşk şiirlerindeki iç karartıcı duygulara yer vermesi, yalnızca dönemin koşullarından değil, Lermontov'un iç dünyasındaki değişimlerden de kaynaklanıyordu. Bir dram yazarının kızı olan N. F. İvanova'yı çok sevmiş, en güzel aşk şiirlerini bu kadına adanmıştı.

Alçalmayacağım senin karşında.
Ne güler yüzün, ne de sitemlerin
Egemen olacak ruhuma benim.
Bil ki yabancıyız bu günden sonra.

A. Klyunder, M. Y. Lermontov 1839-1840, kâğıt üzerine suluboya, 1938.

Yalnızlık duygularını parlak, alegorik imgelerle betimliyordu: "Azgın dalgalar arasında bir belirip bir kaybolan tek başına bir yelkenli...", "Bozkırın ortasında sessizce ağlayan bir kaya...", "Sert, acımasız bir toprakta büyümüş tek başına savrulan bir meşe yaprağı...", "Çıplak bir tepede yalnız başına dikilen çam ağacı..." Yalnızlık ve isyancı duyguların birlikte işlendiği en seç-

kin örnek ünlü "Yelkenli" şiiridir.

Yalnızlık teması hemen her şiirinde işlenmesine karşın, özellikle son yıllarında kahredici tutkular ve yatışmasız düş kırıklıklarından arınmış; yalnızlık bilincini, dostluk, sevgi ve paylaşım duygularıyla iç içe yaşayarak, insanlara ve güzel bir geleceğe duyduğu gururlu inançla, yalnızlık duygusunu yenmeyi başarmıştır.

3. Nesnel Gerçekliğe Doğru

İkinci dönemde, Byron romantizminden kaynaklanan bireysel kahramanlık tema ve motifleri yerini nesnel gerçekliğe bırakır. Deneyimleri, kendini çevreleyen insanların gözlemlenmesi yönüne kayar. Karşı düşüncelerinden arınamasa bile kuşkusuz onları yumuşatır. Artık yeryüzüne daha yakın duruyordu. Gökyüzüne farklı gözlerle bakıyordu şimdi. Yeryüzüyle gökyüzünün barışıklığının sezildiği "Filistin Dalı", "Sararan Buğday Başakları Dalgalandığında", "Gezginin Duası" şiirlerinde olduğu gibi...

Ben, Meryem Ana şu an dualarımla
Eğiliyorum önünde ışıltılı tasvirinin,
Ne şükran için, ne bir pişmanlıkla,
Ne savaş öncesi dua, ne kurtuluş için.

Ben zavallı kimsesiz bir gezgin,
 Issız yüreğim için değil yakarışım,
 Masum bir kızı sunmaktır istediğim
 Sıcak Koruyucusuna bu soğuk dünyanın.

“Gezginin Duası”, 1837

Gençliğinde doğayı hep “uğuldayan fırtınaları ve çakan yıldırımlarıyla” betimlemişti. Lermontov’un romantik kahramanları sınırsız bir tutkuyla doluydular doğaya karşı... Yüreğine yakın sesleri “öfkeyle patlayan korkunç fırtınalarda” aramıyordu artık. “İnceden esen yel, dağ pınarının mırıltısı, hışırdayan serin orman, çiçeklerin yüce soluğu...” Bu yalın, doğal sesler ve duşlarla yüreği hafiflerken, mutluluğa yeryüzünde ulaşılacağını, gökte Tanrı’yı görebileceğini düşünebiliyordu:

Yatıştır o zaman kaygıları yüreğimin,
 Düzelir kırıksıkları alnımın,
 Yeryüzünde mutluluğa ererim,
 Ve görünür göklerde ulu Tanrım...

“Sararan Buğday Başakları”, 1837

Bu dönemde doğa görüntüleri, duygu yüklü süslemeler ve abartılı anlatımlardan arınmıştır. Belinski’nin sözlerine göre: “Duygular öylesine bir dolulukta fışkırıyordu ki ne şiirsel imgelere, ne de abartılı süslemelere gerek duyuluyordu.” “Dağ Dorukları”, “Filistin Dalı”, “Sararan Buğday Başakları Dalgalandığında”, “Sarp Kaya”, “Bulutlar” ve “Yalnız Başına Çıkıyorum Yola” şiirlerinde olduğu gibi.

“Filistin Dalı”nda şairin kişiliğiyle birlikte, iç dünyasından doğanın seyrine yönelik görülür. Yürek dinginliği ve kutsal esinler derinliğine duyumsanır.

...Anlat bana bu diyara kimdi
 Seni inançlı kollarıyla taşıyan?
 Gözyaşları döktü de uzun zaman
 Sen sakladın emi bağrında izlerini?

İşıltılı alnıyla Tanrı askerlerinden
O bir savaşçı mıydı gözde,
Tanrı'nın ve insanların önünde
Başı senin gibi göklere eren?..

Yalnızlık duygusu bu dönem şiirlerinde farklı imgeler ve motiflerle değişim gösterir. Yine en güzel şiirlerinden biri olan 1841 tarihli "Yalnız Başıma Çıkıyorum Yola"da, şair utkulu bir sessizliğin ve huzurun hüküm sürdüğü gecenin yüceliğiyle kendinden geçiyordu:

Yalnız başıma çıkıyorum yola.
Sisler arasından taşlı bir yol ışıltıyor,
Gece sessiz. Çöl Tanrı'yı dinliyor.
Yıldız söyleşiyor bir yıldızla.

Masmavi bir ışıltının içine gömülü bu gece manzarasından, şair birden, tutku ve endişelerle dolu gerçek yaşama, kendi acılarına dönüverir. Özgürlük ve huzurun olmadığı toplumda kendini bırakılmış hissetse bile acıları ve sevinçleriyle hayata yeniden sarılır. Son dizedeki meşe ağacı, sonsuz yaşamın simgesi gibidir.

Tatlı bir ses aşk şarkıları fısıldasın
Okşarken içimi gündüz gece,
Yeşili sonsuz gür bir meşe
Eğilsin üzerime ve hışırdaşın!..

Yalnızlık temalarına son dönem liriklerinde kuşkusuz yer veriyordu; ancak derin yalnızlık duygusundan uzaklaşarak, sık sık ruhça yakın insanların birbirlerine olan inanç ve bağlılıklarını dile getiriyordu artık. 1839 tarihli "Dua", "Duyuyor muyum Senin Sesini?", "Biz Ayrıldık, Ama Resmini..." gibi şiirlerinde bu eğilim açıkça göze çarpar.

Biz ayrıldık, ama resmini senin

Göğsümde taşıyorum sürekli.

Solgun hayali gibi en güzel günlerin
O resmin sevindiriyor yüreğimi...

Aşkın, yalnızlık duygusunu yenişi, 1841 tarihli "Ardından
Soğuk, Gizemli Bir Maskenin" şiirinde, hayalinde, büyüleyici
genç bir kız tipi yaratarak gösteriyordu.

Ve yarattım o zaman güzelimi
İmgelemimde hafif belirtilerle.
O zamandan beri bu görünmez hayali
Seviyorum ve okşuyorum içimde.

Kızın uçucu bir hayal olarak kalmayacağına inanır.

Bana öyle geliyor ki, bu candan sözleri
Bir zamanlar fısıldamıştı biri kulaklarıma.
Ve bu karşılaşmadan sonra iki eski dost gibi
Yakında yeniden buluşacağımızı onunla.

4. *Düş Kırıklıklarından Toplumsal Bilince*

Dekabristler'in yenilgisi sonrası
başlatılan siyasal baskı döneminin
yeni kuşak düşünen insanın ruhsal
durumlarını erken dönem yapıtla-
rında da işlemişti. Ne iç dünyasın-
da yaşadığı bunalımlar, ne Nikolay
rejiminin baskıları fırtınalı ruhunu
yıldırmaya yetmişti. Tutkulu doğası
eylemle, kahramanlık duyguları-
yla dolup taşıyordu. Sönmeyen idolü
Puşkin'di. Byron'ın isyancı, coşumcu
şiirleriyle kendinden geçiyordu.

Lermontov'un bu tavrı, özellikle yaratıcılığının ikinci döneminde baskıcı düzeni yadsıma, soyluların yaşam biçiminin kirli yüzünü gözler önüne serme ve bu kavganın dışında kalan genç kuşağı yerme biçiminde kendini gösterir.

Bu karşı duruş bilinci, Puşkin'in ölümü sonrası kaleme aldığı, devrimci temaların ağırlıkla işlendiği ünlü "Şairin Ölümü" şiirinde yansımaları bulur. Bu şiir, o dönem Rus devrimci siyasal şiirinin en seçkinlerindenidir.

Katilin eline tabancayı tutuşturana, çarın yordakçılara, satılmış basına ve baskıcı polis devletinin savunucularına şöyle seslenir:

Ey sizler, kibirli çocukları
Alçaklıklarıyla ün salmış babaların!
Yıkıntılarını köle topuklarıyla çiğneyen
Yazgının oyunuyla yaralanmış soyların!
Sizler, tahtın yanında dikilen gözü doymazca!
Özgürlük, deha ve şan cellatları!

Son dizelerde, Dekabristler'e karşı kanlı eyleme girişen çarın uşağı yeni soylu sınıf temsilcilerini, bir çeşit halk mahkemesiyle tehdit ediyordu.

Ama başka bir mahkeme, tanrısal bir yargı
Bekliyor sizi, ey ahlaksızlığın sırdaşları!
Korkunçtur yargıcı, aklı ermez altın şıkırtısına.
Düşünce ve eylemleri O kestirir önceden.....

"Şairin Ölümü"nde olduğu gibi elejiyle yergisel motiflerin iç içe işlendiği bir başka önemli şiiri, "Rengârenk Sevimsiz Bir Kalabalıkla..." şiiridir.

1840 yeni yılı arifesinde bir baloya katılan Lermontov'u, Turgenyev şöyle anlatmıştı: "Şaire rahat vermiyorlar, çevresinde dört dönüyorlardı. O, çevresiyle ilgilenmiyor, karanlık gözlerini sırayla üzerlerinde gezdirerek, sessizce fısıldaşmaları dinliyordu. Sanırım, o an güzel bir şiir tasarlıyordu." Turgenyev'in sözünü ettiği belki de şu şiirdi:

Soğuk ellerime değdiğinde
 Kentli kadınların alışkın bir cesaretle
 Nicedir duygudan yoksun elleri.
 Dıştan ihtiyaçlarına kapılmış giderken
 Eski bir hayali okşarım içimden
 Ve yok olup giden yılların kutsal seslerini...

İlk dizelerde yüksek sosyetenin kibirli, ahlakça düşkün insanların portresini çizer. Rengârenk kalabalık, ezberleme sözler, ruhsuz insan biçimleri, nezaketle iliştilmiş maskeler... Bu kuru gürültü ve karmaşadan uzaklaşmak için şair birden çocukluk anılarına dalar. Yergi, yerini elejiye bırakır. Yüksek bir konak, yıkık serasıyla bir bahçe, sisle örtülü kırlar, bacaları tüten bir köy...

Ağır dönemlerden güzel geçmişe kaçış teması Rus şiirinde yeni değildir. Lermontov geçmişi ülküselleştiren romantik şairlerden farklı olarak geçmişe bağlı kalınarak yaşanamayacağına, tatlı düşlerin bir aldaniştan öteye geçemeyeceğine, tüm bunların ağır kuşku ve tutku fırtınalarını gideremeyeceğine inanıyordu. Lermontov kavgacıydı! Yaşadığı döneme yakınışı, şiirin sonunda kararlı bir karşı çıkışa yönelir.

Yanıldığımı anladığımda birden kendime gelerek
 Ve gürültüsü insan kalabalığının ürküterek
 Kaçırdığında davetsiz konuk misali hayallerimi,
 Ah, nasıl engel olmak isterim eğlencelerine
 Ve hışımla fırlatmayı ruhsuz yüzlerine
 Acı ve öfkeye bulanmış balyoz gibi şiiri!..

Lermontov, bu boğucu ve gürültülü toplumun kirli yönlerini gözler önüne sermekle kalmıyor, topluma yararda yeteneklerini kullanmayan aydınlara da veryansın ediyordu. "Düşünce" açık yüreklilikle yazılmış şiirsel bir itiraftır. İlk dörtlükte, 1830 yılları kuşağının genel bir tablosu çizilir:

Acıyla bakıyorum bizim kuşağa,
Gelecekleri hem boş, hem karanlıkta.
Üstelik yükü altında kuşku ve bilincin
Eylemsizlik içinde hızla yaşanmada.

Sonraki dizelerde söz, Dekabristler'in ülküsel mirasına yönelir. Lermontov sürgündeyken Kafkasya'da Dekabrist olup da davalarından sapma gösteren, birçok sürgünle karşılaşmıştı. Dekabristler'in devrimci savaşımın yararsızlığını kabullenerek, baskıcı çar rejimine karşı durmamalarını gerikafalılık olarak niteliyordu.

Özgürlüğe kendiliğinden ulaşamayacağına, uğrunda çok kavgalar verilmesi gerektiğine inanıyordu. Kuşağının her türlü amaçtan uzak, yazgısına boyun eğerek eylemsizlik içinde ömür tüketmesini kabullenemiyordu:

İyiliğe ve kötülüğe kayıtsızlığımız utanç verici,
Savaşsız yitiyoruz işin başında daha.
Rezil korkaklarız gördü mü tehlikeyi
Ve yılan aşağılık köleleriz güc karşısında.

Dünya görüşlerindeki bütünselliğini yitiren, ruhça çökmüş çağdaşları emek ve cesaret üzerine yetersizdiler:

Bizler geçeceğiz bu dünyadan iz bırakmadan, sessizce
Asık yüzlü kalabalıkla, çok geçmeden unutulana,
Çağlara bırakarak ne yararlı bir düşünce,
Ne de bir ürün dehayla başlatılan.

Şair, çar rejimini genelde kabullenmeyen, ancak o döneme karşı hiçbir önlem getirmeyerek kavganın dışında kalan aydınların ağzından konuşuyordu. Onlar bizzat şairin dostlarıydı. "Düşünce", bir yargılamanın ötesinde, eylemsizlikle ömür tüketen insanlarda yurttaşlık bilincinin uyanmasına bir çağrıydı.

"Şair" şiirinde, hançerle kıyaslanan bir şair tipini işliyor, şiire karşı tavrını ve yaradıcılık sorunlarını savunuyordu:

Şu nazenin çağımızda ey şair sen de şimdi
 Böyle değil misin, yitirmedin mi önemini,
 Bir altına değişerek gücünü kudretini
 Dünyanın sessiz bir saygıyla dinlediği?

O yılların şairlerinin açmazı halkıyla bütünleşmeyerek, bireysel coşkular içine gömülmesiydi. Son dörtlükte şairi, Dekabrist devrimci şiir geleneğini yeniden canlandırmaya çağırır:

Yeniden uyanmayacak mısın ey gülünesi kâhin,
 Ya da intikam seslerine hiçbir zaman,
 Altın kınından sıyırmayacak mısın hançerini
 Aşağılanmanın pasıyla kaplanan?

Lermontov sınırsız bir yurt sevgisiyle doluydu. Yurdunun doğasına âşıktı. Onun yurtseverlik anlayışı, baskıcı çar rejimine övgüler düzen tutucu yazarların resmi yurtseverliğinden tam anlamıyla farklıydı. "Elveda Dilsiz Rusya"da polis devletinin kirli yüzünü gözler önüne sermişti. Ünlü "Anayurt" şiirinde Rusya'yı köyüyle, köylüsüyle, doğasıyla gerçekçi bir bakışla gözler önüne serer:

Seviyorum yurdumu, tuhaf bir aşkla!
 Bir türlü yenemiyorum bu duygumu.
 Ne bir şan, satın alınan kanla,
 Ne gururlu bir inancın huzuru,
 Ne de karanlık eski zaman söylenceleri
 Gönül çekici düşlerle coşturur yüreğimi.

Kuşkusuz şair, yurdunun parlak geçmişinin değerini biliyordu. Fakat o, yurdunun geleceğini ne Nikolay Rusyası'nın askeri gücünde ne de eski zaman söylencelerinde görüyordu. Sonraki dizelerde ayrıntılı doğa anlatımıyla birlikte, Rus köylüsünün yaşantısından somut görüntüler sergiler. "Çoğu Kez Ren-gârenk Kalabalıkla Çevriliyken" şiirinde müzik ve dans, şairin yüreğinde acı ve öfke duyguları uyandırırken, sarhoş mujiklerin dansını gece yarılarına kadar izlemeye hazırdır:

Ve çiyli bir akşam, kurulan bir toyda,
 Hazırım bütün gece ayırmadan bakışlarımı,
 İzlemeye sarhoş mujiklerin naraları altında,
 Islık çalarak, ayak vurarak yaptıkları dansı.

Lermontov son yıllarında bir mektubunda şöyle yazmıştı: "Ah, gerçekten de değiştim. Nasıl olduğunu bilmiyorum. Geçen her gün karakterime ve bakış açıma yeni renkler katıyor. Böyle olmak zorunda, biliyorum." Bireysel karşı duruşun geleceği olmadığını, halktan kopuk kişisel bir gururla gerçekleştirilen eylemin yararsızlığını anlamaya başlamıştı. "Korkuyla Bakıyorum Geleceğe" şiirinde hayata daha gerçekçi ve nesnel bakıyordu:

Karşılığını çoktan ödedim dünyada
 İyiliğin, kötülüğün, aşkın ve umudun.
 Başlamaya hazırım başka bir yaşama,
 Zamanı geldi. Susuyor ve bekliyorum.

Kısa süren yaşamına karşın Puşkin'in mirasçısı olarak görülüş, özgürlük tutkusuyla dolu yapıtlarında, şiddetli baskı ortamında eylemsizliğe mahkûm edilmiş çağdaşlarını mücadeleye çağırmış, toplumsal sorunları, insanlığın acılarını derinliğine işlemiştir.

5. Diğer Yapıtlarına Kısa Bir Bakış

Kaleme aldığı düzyazılarından "Vadim" ve "Prenses Ligovskaya" tamamlanmamış iki uzun öyküsüdür. 1839 yılında yazdığı *Zamanımızın Bir Kahramanı* adlı tek romanıyla haklı bir üne kavuşacaktır. Sağlam yapısı, kurgusu, ruhbilimsel incelemeler ve toplumsal içeriği bakımından bu roman Rus yazınının başyapıtları arasına girmiştir.

Lermontov aynı zamanda iyi bir oyun yazarıydı. *İspanyollar* (1830), *İnsanlar ve Tutkular* (1834), *Tuhaf Bir Adam* (1835), *Mas-keli Balo* (1835), *İki Kardeş* (1836) adlı dramalarında bireyin yal-

nızlığını, yaşadıkları iç çelişkileri ve ailesel acıları işlerken, onları çevreleyen toplumu yerden yere vuruyor ve kirli yüzünü gözler önüne seriyordu. Dram kahramanları, bu özellikleriyle Lermontov'un iç dünyasını yansıtıyorlardı. Oyunları arasında tutku ve duygu çatışmalarıyla dolu anlatımıyla en seçkini *Mas-keli Balo'dur*.

Zamanımızın Bir Kahramanı romanının kahramanı Peçorin kişiliğinde gerçekte değerli özelliklere sahip olan ancak yaşadığı dönemin ağır koşullarından etkilenerek haksızlıklar ve adaletsizliklerle sarsıntılar geçiren ve bunun sonucunda geleceğinden umutsuz, topluma uyum sağlayamayan, bencil, umursamaz, yaşamı hiçe sayan bir kişiliğe dönüşen insanın acılı yazgısı dile getiriliyordu.

Lermontov "Düşünce" şiirinde vurguladığı güncel sorunu, bu romanla çözüme kavuşturuyordu. Gençlik enerjisiyle dolu, zeki insanlar, neden üstün yeteneklerini kullanamıyor ve en coşkulu dönemlerinde kavgadan soğuyarak tükenip gidiyorlardı? Lermontov bu soruları, romanın kahramanı olan 1830'lar kuşağının genç adamı Peçorin'in yaşamöyküsüyle yanıtlar.

Peçorin, ruhsal olarak sakat doğmamıştı kuşkusuz. Tanrı ona keskin bir zekâ, duyarlı bir kalp ve çelik gibi bir irade vermişti. Yararlı coşkulara, insancıl duygulara her zaman açıktı yüreği. Günlüğünü okuduğumuzda, onu düş kırıklıklarına, yalnızlığa, yaşamı hiçe sayışa ve bencillığe iten nedenlerin yanında, elinde olmadan yıkımına neden olduğu insanlar için derin acılar çeken zavallı, yalnız bir adamın acılı çığlıkları da duyulur.

Peçorin, soylu duygulara ve insancıl ilişkilere yabancı bir insan değildi. Ancak her çatışmada, iyi adına ne varsa son tahlilde yerini acımasızlığa bırakıyordu. Bella, Prens Meri, Gruşnitski, Maksim Maksimiç ve kaçakçıların, şöyle ya da böyle hayatlarına girmiş ve çoğunun yaşamlarını altüst etmişti. Bir yandan hayata ve kendine karşı tiksinti duyarken, öte yandan yaşamın peşinden koşuyor, izlenimlerini hırsıyla yakalamaya çaballıyor, çekiciliği karşısında kendinden geçiyordu. İçinde arzu ve tutkuların bir çeşit dipsiz uçurumunu taşıyor, hiçbir şeyle tatmin olmuyordu.

Roman piyasaya çıkar çıkmaz büyük bir tartışma yaratmıştı. O dönem Rusya'nın karmaşasını ve bireysel çöküntüleri yaşamış olan Lermontov, romanında kuşağının tipik özelliklerini yansıtan gerçek bir tip yaratmıştı aslında. Peçorin'in uydurma bir tip olduğunu söyleyenlere, kitaba yazdığı önsözle gereken yanıtı verecekti.

Para ve zenginlik hırslının, entrikaların sıradan davranışlar gibi yaşandığı *Maskeli Balo* adlı oyununda, Petersburg yüksek sosyetesini eleştirel bakışla gözler önüne serilir. İkiyüzlülüğün ve entrikaların kol gezdiği insanların arasında, dramının ana kahramanı olan Yevgeni Arbenin farklı bir kişilik tablosu çizer. Lermontov'un, Byron şiir geleneğini sürdürerek yarattığı gizemli, yalnız kahraman, sessiz, sert, çevresine yabancı, kendini toplumdaki soyutlamış olan Arbenin tipi, "Mtsiri"den "İblis"e kadar erken dönem poemalarındaki kahramanları hatırlatır. Arbenin, dönemin kötülüklerini içinde barındırırken aynı zamanda bu keçeleşmiş, kusurlu topluma öfke duyarak iki yanlı kişilik örneğiyle karşımıza çıkar.

Yüksek sosyetenin yaşam biçiminden tiksinti duyarken, Dekabristler'in yenilgisi sonrası dönemin insanı olan Arbenin mücadele yolunu seçmiyor, mutluluğunu eşi Nina'ya duyduğu aşkıta bularak evine kapanıyordu. Ancak onda öteden beri var olan ruh fırtınaları durgunluk dönemi yaşasalar bile her an patlamaya hazırdı. Düşmanlarının sinsili oyunlarının kurbanı olan Arbenin, kendisini aldattığını sandığı eşi Nina'yı zehirleyerek öldürecekti. Kötülüğün nedenleriyle savaşacağı yerde, onun somut belirtisini yok etmekle yetiniyordu.

Kahramanla, çevresi arasındaki uyumsuzluğun, böylesi trajediye dönüşmesi onu yetiştiren toplumun üzerine çıkamaması ve bireyselliğini yenemeyişinin sonucuydu.

6. Puşkin mi Lermontov mu?

Lermontov, yaratıcılığı farklı bir dönemin siyasal ve toplumsal koşullarında doğup gelişen Rus yazınında yeni bir soluk, yeni bir sestir. Belinski, Puşkin-Lermontov kıyaslaması yapanları

eleştiriyor, birini ötekinden üstün görenlere ateş püskürüyordu: "Lermontov'un, Puşkin'in şanslı bir öykünmecisi olduğunu, yeteneklerini geliştirmede, kendi şiirine giden yolları açmayı başaramadığını söyleyen insanlar var aramızda. Bu düşünce öylesine darkafalılığın ve yanılgıların ürünü ki karşılık vermeye bile değmez. Sonra ne yeri, ne zamanı şimdi. Bu yüce şairler, aynı yazgıyla trajik biçimde aramızdan ayrıldılar. Hayır! İkisinin arasında çok önemli farklar bulunuyor. Puşkin, içsel duyguların şairiydi. Lermontov ise acımasız gerçekliğin ozanıydı. Puşkin'in coşkusu sanatta olduğu gibi kendi ustalığında biçimleniyordu. Lermontov'un coşkusunu devindiren, birey hakları ve yazgısına ilişkin ahlaki sorunlardı. Puşkin her duygunun üzerinde titizlikle duruyor, sıcak efsaneler diyarında dolaşmaktan hoşlanıyordu. İblisle karşılaşması iç uyumunu bozmuş, ruhunu sarsmıştı. Lermontov'un yaratıcılığı, aman tanımaz aklın alanında gelişmiş, efsane ve masalları gururla bir kenara itmişti. İblis, Lermontov'u ürkütmemişti. Onun türkücüsüydü çünkü. Gerek Puşkin'deki incelik ve içtenlik, gerekse Lermontov'un yakan ve acıtan gücü yetkin şiirin nitelikleridir. Bu gök gürültüsü, yıldırımların çakması, kılıç şakımaları ve kurşun vızıltıları gibi bir şeydi."

Belinski'nin bu sağlam gözlemleri, Lermontov'un yaratıcılığıyla, sonraki dönem Rus yazını arasındaki (genellikle Tolstoy, Dostoyevski ve akımı) gizil bağı da gösterecekti. Bu ilişki, konu ve kişisel düşüncelerden çok, dünyayı algılayış biçiminde ve psikolojide kendini hissettirecekti.

III. Poemaları

“İblis” ve “Mtsiri” Üzerine

“İblis”, ölümsüzleşmek uğruna yitirdiklerinin acısı ve geçirdiği güzel günlerin anılarıyla dolu, gökyüzünde tek başına dolaşırken, gördüğü bir Gürcü kızına âşık olan ve kurtuluşunu kızın aşkına sığınmakta bulan cennetten kovulmuş İblis’in, içinde var olan kötülüğün üstün gelmesiyle yeniden doğuşunu gerçekleştirememesi ve yeniden aşktan ve umuttan yoksun evrende yapayalnız kalışının öyküsüdür.

Lermontov, aralıklı dönemlerde “İblis” üzerinde beş ayrı çalışma yapmış, üzerinde tam on yıl çalışmıştı. Aralarında belirgin bir fark yoktu ancak tüm çalışmalarında temel çizgilerini korumuştur.

Akıcı, ezgisel anlatım diliyle, olağanüstü doğa betimlemeleri, Tamara’yla İblis arasında geçen eşsiz diyaloglar yetkinliğin doruğundadır. Poemada genellikle Byron coşumculuğu egemen olmakla birlikte, özellikle öykünün son bölümünde Goethe’nin *Faust*’unu andırır diyaloglarla karşılaşırız.

Lermontov’a göre dünyadaki kötülüklerin suçlusu İblis değil, evreninin mutlak hâkimi Tanrı’ydı. İblis, Tamara’ya yıldızlar ötesi bir ülke sunarken Tanrı’yı üstü kapalı suçlar:

Ne gerçek mutluluğun,
Ne de sonsuz güzelliğin olduğu,

Yalnızca can almaların ve ölümlerin,
Küçük tutkuların yaşandığı,
Korku duymadan ne sevmeyi,
Ne de kin beslemeyi becerebilen
Zavallı insanların dünyasını
İlgisiz seyredeceksin oradan.

Mihail Vrubel,
Oturan İblis, yağlıboya,
1890, Treyatkov Galerisi,
Moskova.

Tanrı, İblis'i cennetten sürmekle kalmıyor, ona dünyadaki kötülüğün sorumluluğunu da yüklüyordu. Yaptığı onca kötülükten sonra evrende yapayalnız kalıyor; İblis için bu, korkunç bir yıkım ve trajedi oluyordu. Artık dost bildiği yıldızlar önünden geçerken tanımıyor, kendisi gibi cennetten kovulan yoldaşları sırt çeviriyorlardı ona.

Bir başıma yerle gök arasında.
Sık sık buzlu zirvelerin üzerinde,
Yüreğim kederle dolu, sessizce
Otururdum gökkuşağının altında.
Ak yeleli tipiler aslan kükreyişiyle
Savrulurdu ayaklarımın altında.

Yaptığı kötülüklerden pişmanlık duymuyor değildi:

Şimşeklere, dumanlara bürülü ben
Kasırgalarla sürekli savaşırken
Hışım la bulutlar arasına dalardım,
O müthiş hengâme arasında hemen

Yatıştırmak için kalbimin elemelerini,
Kurtulup kaçınılmaz düşüncelerden,
Unutmak için silinmez kötülükleri!...

Yukarıdaki dizelerden ve poemanın bütününden anlaşılabilceğı gibi "İblis"ın temelinde bir yalnızlık trajedisi yatar. Ancak Tamara'ya duyduğu aşkla, yaptığı kötülüklerden pişmanlık duyar. Bu onun yeniden doğuşunun bir işareti gibidir:

Kanının tutuştuğunu duydu.
Birden sessiz ruhunun boşluğunu
Bir ses doldurdu huzur veren.
Kutsallığına vardı yeniden
Güzelliğın, iyiliğın ve aşkın!..

Cennetten kovulmadan önce yaşadığı güzel günlerin anılarına dalarken, yepyeni duygulara açılıyordu yüreğı şimdi:

İçinden bir ses aşına olduğı dilde
Bildik sözler fısıldıyordu kulağına.
İşareti miydi yeniden bir doğuşun?

İblis'ten korunmak için kendini manastıra kapatan Tamara bir melek değildir aslında. İblis'in ayartmalarına karşı koyamadığı gibi, ruhsal acılarla kıvranan İblis'i iyileştirmeye bile çabalar. Eski kötülükleri ve öğ almaları bırakacağına ant içen İblis, kendisi için doğru yolu artık bulmuştur:

Bundan sonra hiç kimsenin
Zehri şeytani övgülerinin
Karıştırmayacak artık zihnimi.
Barışmak istiyorum gökle,
Sevmek, dualar etmek ve
İnanmak istiyorum iyiliğe.

Mihail Vruble,
İblis'in Başı, kâğıt üzerine
suluboya, 1890-91,
Rus Sanatı Müzesi,
Kiev, Ukrayna.

Kötülüğü sürekli içinde barındıran İblis için yeniden doğuş gerçekleşebilir miydi? Olmadı da... Tamara'nın yaşamına son veren İblis, yaptıklarına lanet ederek, eskisi gibi yalnızlığıyla ve acılarıyla baş başa kalır.

Belinski aşağıdaki dizelere dikkat çekerek, "Tanrı'ya başkaldırı"yı poemanın temel düşüncelerinden biri olarak görmüştü. Tabutunda yatan Tamara'nın yüzünde tuhaf bir gülümseyiş donup kalmıştır:

Acaba o gülüşün anlamı neydi?
Yazgının alaya alınışı ya da
Bir kuşku muydu hiç yenemediği?
Baskaldırı mıydı yoksa Tanrı'ya?

İblis kibirliydi ve Tanrı'yla barışıklığı reddediyordu. Ruhundaki ikilemin suçlusu o değildi. Tanrı böyle yaratmıştı onu ve sonsuz acılara mahkûm etmişti.

Lermontov, Dekabristler'in yenilgisi sonrası eylemsizliğe ve yıkıma sürüklenen 1830'lu yıllar kuşağı aydınının acılarını, düşünce ve duygularını, yaşadıkları iç çelişkileri ve düş kırıklıklarını simgesel olarak İblis'te toplamıştı. Bu insanlar tutkuyla gerçeği arıyorlardı. Çarlığın baskıcı rejimini ve toprak köleliği düzenini eleştiriyorlar ancak etkin mücadele yollarında somut program üretmiyorlardı. Ağır baskı ortamında elleri kolları bağlı yaşamlarını tüketiyorlardı. Onlar, eski dünya anlayışının sona erdiği ancak bir yenisinin henüz gerçekleşmediği o ara dö-

nemin insanlarıydı. Gururlu, isyancı duygularla dolu ve cesur, evren yasalarının haksızlığıyla bunalan, ancak bu yasalara karşı nasıl karşı çıkacaklarının bilincine varamamış aydınlardı.

Zamanımızın Bir Kahramanı romanının kahramanı *Peçorin* gibi, İblis de bencildi. Yalnızlık acıları çekiyor, hayata ve insanlara gönlü akıyor ama aynı zamanda insanların zayıf tarafını gördüğünde müthiş bir kibirle aşağılamaktan geri kalmıyordu. Anlık acılarını, insan acılarının üstünde görüyordu:

Geçmiş ve gelecek kuşakların
Onca felaket ve kaybının hikâyesi,
Benim kimselerin bilmediği
Anlık acılarım karşısında nedir ki?
Nedir insan, hayatları ve dertleri?

İblis, kuşkusuz simgesel bir imgeydi. Lermontov ve çağdaşları için eski dünyanın yıkılışı, iyilik ve kötülük üzerine ezelden beri var olan anlayışların yadsınmasıydı.

“Mtsiri”, Rus baskınları sonucu anne babası öldürülen ve tutsak edilen altı yaşında bir Çerkez çocuğunun bir Gürcü manastırında sekiz yılını geçirdikten sonra manastırdan kaçışı ve dışarıda yaşadığı üç özgür gününü, getirildiği aynı manastırda ölmeden önce yaşlı bir papaza anlatışının hüznü öyküsüdür.

Lermontov, çocukluk yıllarında kutsal kitaplardan başka bir şey okumamıştı. Ülküleri uğruna acılar çeken özgürlük sevdalısı bir tip yaratma tutkusunu çocukluğundan beri yüreğinde taşımış ve ölmeden kısa bir zaman önce yarattığı destan olarak nitelendirilebilecek “Mtsiri” ile bu arzusunu gerçekleştirmiştir. 1830’lu yılların sonunda şair için başlayan yeni dönem, acılar ve düş kırıklıkları dünyasından somut kahraman arayışlarına, yadsımadan kabullenmeye, “İblis”ten “Mtsiri”ye doğru bir değişim gösterir. Mtsiri tiplemesinde kendi ruhunun gizlerini açığa vuruyordu. Belinski, Mtsiri’yi Lermontov’un en sevdiği ülküsü olarak görmüş, Ogarev “Mtsiri, şairin en parlak ve biricik ülküsüydü.” diye yazmıştı.

Lermontov’un düşüncesine göre zindan, Mtsiri’nin acılar çektiği manastır değil sadece Zindan, tüm Nikolay imparator-

luğuydu. Poemada çağın sorunlarını –Kafkas savaşı ve kuşağının acılı yazgısını– sorguluyordu.

“Mtsiri”de ana tema sonsuz bir özgürlük tutkusu ve yurt sevgisidir. Ayrıca Kafkas doğasının güzelliği, büyüleyici gücü, uyandırdığı imgeler yoğun biçimde hissediliyordu.

Aile, yurt, özgürlük, yaşam ve savaşım gibi, insanlığın en değerli kavramlarının birleştiği bu poemada kahraman, çocukluğundan beri içinde var olan ve ölene dek sönmeyen ateşli tutkuyu şöyle dile getirir:

Tek düşüncenin gücünü bildim,
Tutkuydu bu dizginleyemediğim.
Sürekli içimde yaşadı kurt gibi.
Kemirdi içten içe, yaktı yüreğimi.
Damarlarımda bir ateş dolanırdı.
O tutku alıp götürürdü hülyalarımı,
Boğucu hücremden ve dualardan
Bulutlara saklanan sarp kayaların
Ve insanların kartallar gibi özgür olduğu
Tehlike ve savaşın harika dünyasına.

Poemada olay iki planda gelişir. Ülkülere duyulan özlem ve uzaklardaki, gizemli bir yurda karşı duyulan romantik bir düş... Manastırdan kaçan dağlı çocuğun doğduğu köyüne ulaşma çabası, sıradan bir özlem değildir. Bu yoksul, küçücük avul² ana-yurt ülküsüne dönüşür. Bu duygu, poemanın tümünde kendini hissettirir. Ölmeden az önce, Tanrı’ya karşı gururlu bir başkaldırı biçiminde niteleyebileceğimiz son sözleri, dolu doluya bir yurt özlemini de yansıtıyordu:

Varsın kutsal cennette ya da
Bulutlar ötesi bir ülkede
Sığınak yeri bulsun ruhum...
Heyhat! Çocukluğumda oynadığım
O sarp ve karanlık kayalar arasında
Geçireceğim kısacık bir anı bile
Ebediyen değiştirdim cennete!..

Manastırdan kaçışından sonra gördüklerini –gece karanlıklarını, dağları, ovaları, şafağın aydınlığını, çiçeklerin yüce soluğunu, doğanın gizemli seslerini– anlatır da aradığı yalnızca fırtınadır sanki... Mtsırı'nın isyancı ruhuna en yakın fırtınadır çünkü...

Ah, iki kardeş gibi, ne büyük
Bir sevinçti fırtınayla kucaklaşmak!
Gözlerimle bulutları kovalıyordum.
Yıldırımları yakalıyordum ellerimle.
Deli yürek ile fırtına arasında
Kısa ama, o canlı dostluk yerine
Söyleyin bu duvarlar gerisinde
Ne verebilirdiniz bana sevgili peder?

Mihail Vruble,
Atlı, Lermontov'un
"İblis"i için illüstrasyon,
karton üzerine
çini mürekkebi, 1890-
1891, Tretyakov
Galerisi, Moskova,

Dağ ırmağına yakın bir uçurumun üstünde ilk gecesini geçiren kahraman yine aynı duygular içindedir:

Aşağılarda, altımda, boğazın dibinde
Fırtınanın itişiyile coşan dağ seli
Bastırıyordu yüzlerce öfkeli sesi.
Sözsüz anlıyordum konuşmaları:
O dinmek bilmeyen mırıltıyı,
Kayayla gündüz konuşuyordum.

Bu ezgisel anlatım, güneşin doğuşuyla yumuşak tonlara bürünür:

Sislerle buğulanan semada
 Kuşlar ötüyordu çığlık çığlığa.
 Doğu bulanmıştı altın rengine.
 Duyumsuyordum ben esrimeyle:
 Rüzgârda sallanışını yaprakların,
 Havayı saran yüce nefesini
 Uçuruma eğilen uykulu çiçeklerin.

Nihayet ormanda yolunu kaybetmesiyle, dönüp dolaşıp yeniden manastıra geldiğini anlayan Mtsırı'nın dayanma gücü kalmamıştır artık. Korkunç bir düş kırıklığına ve umutsuzluğa gömülür:

Karayazım baştan çizilmiş alnıma!
 Güçlü bir at yabancı bir bozkırda
 Atarak kötü binicisini üzerinden
 Doğduğu uzak otlaklarına giden
 Düz, kısa yolu bulur mutlaka...
 Neyim ki ben o atın karşısında?

Tutkuyla sarıldığı doğa, yaşadığı düş kırıklığının sonucu, o büyüleyici anlamını birden yitirecektir:

Ah, çığlıklar koparsa bir bildircin,
 Duyulsa canlı ötüşleri kızböceğinin
 Ya da çocuksu şırıltısı bir pınarın,
 Doğa dalmıştı sessiz uyuşuklukta
 Umutsuzluğun derin uykusuyla!

İblis ve Mtsırı birbirini tamamlar. Kibirli bir ruh, yeryüzüne ve gökler âlemine yabancılaşma, uçsuz bucaksız evrende yalnızlık, küçük tutkuları ve korkaklığı hor görme iblisliğin temel özellikleridir. İblis için yeryüzü acınası ve küçüktür. Mtsırı ise öfke doludur dünyaya. Ülküleri gerçekleşmemiş, özgür olama-

muş ve çocukluğundan beri ona egemen olan ve hiç sönmeyen güçlü tutkuları karşılıksız bırakılmıştır çünkü. İki kişilik arasındaki fark, psikolojide değil, dış görünüştedir. İblis kazandığı zengin deneyimle, çağlar boyunca insanoğlunu gözlemleyerek, insanı umursamazca ve bilinçli olarak küçük görmeyi öğrendi. Mtsiri daha hayatının baharında, özgürlüğün sevinciyle dolup taşarken yok olur gider. Ancak ondaki bu coşku, iblisleşmeye varacak kadar güçlü ve keskindir. Birkaç yıl çileler içinde geçen bir tutsaklıktan sonra, birkaç gün özgürlüğün ve doğanın yüceliğiyle kendinden geçiş, insansı zayıflığını açığa çıkarır (Parsla dövüşme sahnesi). İblis konuşmalarını düzgün ve bir mantık çerçevesinde yapar. Mtsiri’de bu, erken bir can çekişme çılgılığıdır.

Lermontov’un lirik şiirlerinden yeşeren ve gelişen romantik poemaları, insan yaşamının uzun soluklu öyküsünü anlatırken, aynı zamanda şairin içsel melodisi de çınliyordu. Poemaları, yalnızca Lermontov’un değil, aydın çağdaşlarının içlerindeki derin gizleri de yansıtır.

MTSİRİ³

*"O az, ama nefis baldan tattım ve öleceğim."*⁴

1

Gürül gürül akan sularıyla
Aragva ve Kura ırmaklarının
Kucaklaşan iki kardeş gibi
Birbirine kavuştuğu yerde,
Bir manastır vardı yıllar önce.
Bugün oradan geçen bir yolcu
Karanlık dağların ardından görürdü
Çökmüş kilise kubbesini, kulelerini,
Yıkılmış kapıların direklerini.
Nicedir manastırda tütmüyor
Buhurdanlardan hoş buğular.
Geç saatlerde bizler için
Dualar eden keşişlerin
Artık duyulmuyor ilahileri.
Burada, bu kuytu yerde şimdi
Harabelerinin bekçisi olan,
Bir ayağı çukurda yaşlı bir adam
Siler durur mezar taşlarını.
Tarihin bir döneminde halkını
Rusya'nın ellerine sunan
Saltanatından yılmış bir kraldan,
Şanla dolu bir geçmişe kadar,
Ne sırlar anlatır bu yazıtlar!...⁵

Tanrı'nın bereketi yağdı Gürcistan'a
Serpilip gelişti o zamandan sonra
Gölgesinde eşsiz bahçelerinin,
Düşman tehlikesinden uzakta
Korumasında dost süngülerinin...

3 Gürcüce keşiş adayı (çömez).(Lermontov'un notu)

4 Kitabı Mukaddes Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

5 Doğu Gürcistan'ın Rusya'ya ilhakından söz ediliyor.

Bir gün Rus generallerinden biri
 Dağlardan Tiflis'e gitmekteydi;
 Esir bir çocuk vardı yanında.
 Bu uzun zorlu yolculuğa
 Dayanamayıp hasta düşmüştü.
 Altı yaşlarında bir çocuktu bu
 Dağ ceylanı gibi ürkek, vahşi
 Sazlık kamışı gibiydi ince bedeni.
 Ama dağlı yüreği taşıyordu göğsü,
 Bu illete karşı dayanma gücünü
 Geliştiren atalarının güçlü ruhuydu.
 Katlanıyordu acılara yakınmadan.
 Çıkılmıyordu çocuk dudaklarından
 Cılız bir inilti bile. Gözleriyle
 Sırt çevirirken tüm yiyeceklere
 Ölüyordu sessizce ve gururla.
 Yoldan geçen bir rahip acıdı da
 Yanına alıp götürdü manastıra.
 Koruyucu duvarlar arasında böylece
 Babacan bir papazın yakın ilgisiyle
 Yeni bir hayata başlamış oldu.
 Ama oyunlara katılmıyordu,
 İlk günden uzaklaştı herkesten.
 Tek başına ve sessiz dolaşırken
 Doğuya kayardı gözleri dolu dolu
 Yurduna karşı hayal meyal duyduğu
 Derin bir özlemin azabıyla.
 Tutsaklığa alıştı bir süre sonra.
 Sökmeye başladı yabancı dili.
 Bir papaz tarafından vaftiz edildi.
 Delikanlı çağına girdiğinde artık
 Dünyanın gürültüsünden uzak,
 Keşiş yeminine hazırdı her an.
 Ama ne olduysa oldu, bir gün
 Fırtınalı bir sonbahar gecesinde

Sır oldu ortalıktan birdenbire.
Geçilmez ormandı her yan
Ta... dağlara kadar ulaşan.
Üç gün onu boşuna aradılar.
Sonra baygın bozkırda buldular
Ve manastıra taşıdılar yeniden.
Ölü beyazlığı sarmış yüzünden
Okunuyordu yaşadığı dehşetin izi.
Zorlu mücadeleler geçirmiş gibi
Bir deri bir kemik kalmıştı zavallı.
Açlık çekmiş ya da hastalanmıştı.
Yanıtlamadı hiçbir soruyu
Ve günbegün sararıp soldu.
Ölüm dolaşıyordu başucunda;
Sonunda öğütlerle, dualarla
Hücreesine yaşlı bir rahip girdi.
Vakarla dinledikten sonra rahibi
Tüm gücünü toplayıp doğruldu
Ve anlatmaya başladı üç günü:

“İtirafımı dinlemeye buraya kadar
Geldiğin için sağ olasıñ ihtiyar!
Birin önünde, sözlerim belki
Yatıştıracak yitik yüreğimi.
İnsanlara bir kötülük etmedim,
Benden öğreneceğiniz şeylerin
Size bir faydası olmayacak –
Yüreği mümkün mü anlatmak!
Az yaşadım, esarete geçti o da.
Elimden gelseydi inanın peder,
Yaşadığımın iki misli hayata,
Tehlikelerle dolu, ama özgür –
O üç günü değişmezdim asla!..
Tek düşüncenin gücünü bildim,
Tutkuydu bu dizginleyemediğim.
Sürekli içimde yaşadı kurt gibi.
Kemirdi içten içe, yaktı yüreğimi.
Damarlarımda bir ateş dolanırdı.
O tutku alıp götürürdü hülyalarımı,
Boğucu hücremden ve dualardan
Bulutlara saklanan sarp kayaların
Ve insanların kartallar gibi özgür olduğu
Tehlike ve savaşın harika dünyasına.
Bu tutkumu gece karanlıklarında
Tasayla, gözyaşlarıyla besledim.
Şimdi huzurunda göğün ve yerin
Dökeceğim içimdeki o tutkuyu.
Asla bağışlanma olmayacak bu.

4

Kaç kez dinlemiştim senden
Beni ölümden kurtarışını! Neden?
Oysa sevimsiz, zavallının biriydim.
Fırtınada savrulan yaprak gibiydim.
Büyüdüm karanlık duvarların ardında
Çocuk ruhuyla, bir keşiş yazgısıyla.
“Anne,” “baba” gibi kutsal sözleri
Kimseye söyleyemedim ne yazık ki!
Manastırda sen istedin yaşlı adam,
Bu tatlı sözleri silmemi aklımdan.
Lakin ne yapsan boşunaydı peder,
Çünkü benimle doğmuştu o sesler.
Başkasında gördüm yurdu yuvayı
Dostları, anneleri, babaları.
Ah, bense ulaşamadım hiçbirine
Bırakın onlara – mezarlarına bile!
Boşuna gözyaşı dökmemek için
Bir gün kendi kendime söz verdim:
Tutuşan göğsümü anlık da olsa
Yaslamayı özlemle o kutsal bağra,
Tanımadık ama, öz yurdumun olan.
Heyhat! O hayal dalgaları çoktan
Uçup gitti sonsuz bir güzellikte.
Yaşadığım gibi yaban ellerde
Bir köle olarak yalnız öleceğim.

5

Ölüm beni hiç korkutmuyor:
Derler ki orada uyurmuş acılar
İçinde soğuk, ebedi bir sessizliğin...
Ya acısı hayata veda etmenin!
Gencim, genç... Hiç bildin mi
Sen çılgın gençlik hayallerini?
Ya bilmiyordun ya da unuttun
Nefret etmeyi ve sevmeyi;
Ya meçhul ülkeden bir çocuğun,
Şiddetli yelden ürküp de konan
Yavru bir güvercin gibi öyle,
Sokulup derin mazgal deliğine
Havası tertemiz köşeli kuleden,
Güneşi, kırları seyre dururken
Kalbinin atışını gümbür gümbür?
Bu güzel dünya senin için peder
Soğumuş: Gücsüz ve yaşlısın...
Dünyevi arzuları bir kenara attın.
Senin neyine? Sen yaşadın ihtiyar.
Dünyada unutacağın şeyler var.
Ah, ben de yaşayabilseydim!

6

Dışarıda neler gördüğümü sen
Öğrenmek mi istiyorsun benden?
Kırlar gördüm zümrüt yeşili,
Horon oynayan kardeşler gibi,
Canlı bir kalabalıkla uğuldayan
Dal budak salmış ağaçların
Başlarıyla örtünen tepeleri...
Gördüm karanlık kaya kütlelerini
Dağ sularıyla birbirinden ayrılan.
Ne düşündüklerini anlıyordum:
Armağandı bu Tanrıdan gelen.
Taştan kollarını nicedir açmışlar
Buluşmayı bekliyorlar her an
Günler geçiyor, ardından yıllar.
Kavuşamayacaklar hiçbir zaman.
Gördüm uzaklarda dağ sırtlarını
Kaprisli hayaller gibiydi tıpkı,
Tepeleri şafak vaktinde gökte
Sunak yerleri gibi tıttığında,
Gizli sığınaklarını terk eden
Bulutlar birbirinin peşinden
Doğuya uzaklaşıyordu hızla.
Uzak ülkelerden gelen kuşların
Benziyordu beyaz kervanına.
Ufukta gördüm sisler arasından
Karlarda elmas gibi parlayan
Sarsılmaz Kafkas zirvelerini.
Yüreğim birden hafiflemişti,
Nedenini bilmiyordum, ama
Bir ses bir zamanlar orada
Yaşadığımı söylüyordu bana.
Geçmiş gitgide belleğimde
Canlanmaya başlamıştı iyice.

Hatırladım baba evini, boğazı
 Gölgele içindeki aulumuzu.
 Duyuyordum akşam uğultusunu
 Barınaklarına dönen yıkların,
 Havlayışını bildik köpeklerin.
 Hatırlıyorum, tunç yüzlü yaşlıların
 Ay ışıklı akşamlarda evin karşısında
 Vakarlı bir yüzle oturuşlarını
 Ve uzun hançerlerinin ışıltısını.
 Hepsi bir bir gözlerimin önünden
 Bir düş gibi geçivermişti birden.
 Babam karşımda duruyordu işte,
 Tepeden tırnağa savaş kıyafetiyle.
 Hatırlıyordum çınlayan yelmesini,⁶
 Gümüş kakmalı, parlayan tüfeğini,
 Gururlu, çelik bakışlı gözlerini,
 Sonra beşiğime eğilerek bana
 Ninniler söyleyen ablalarımı
 Ve tatlı gözlerindeki ışıltıyı!..
 O boğazda çağlaya çağlaya
 Bir su akardı, derin olmayan,
 Altın renkli kumlarına kimi zaman
 Oynamaya giderdim öğlenleri.
 İzlerdim kırlangıçların yağmur öncesi
 Sulara kanatlarıyla dokunuşlarını.
 Hatırladım huzurlu evimizi,
 Ocağın karşısında akşamları
 Anlatılan uzun hikâyeleri,
 Debdebe içindeki dünyanın
 Eski zaman insanların
 Nasıl yaşadıklarını öğrenirdim...

6 Örne zırh gömlek.

Dışarıda neler yaptığımı sen
Öğrenmek mi istiyorsun benden?
Yaşadım peder – eğer hayatım
Bu mutlu üç günü yaşamasaydım,
Senin şu acınası yaşlılığından
Daha karanlık olurdu o zaman!...
İstiyordum ne zamandan beri;
Görmeyi şu dağları ovaları,
Bu dünyaya gelişimizin nedeni
Özgürlük ya da tutsaklık mıydı,
Dünya güzel miydi öğrenmeyi...
Şiddetli fırtınadan ürküp de
Üşüşüp mihrabın önünde
Yerlere kapandığınız o gece
Kaçmıştım manastırdan.
Ah, iki kardeş gibi, ne büyük
Bir sevinçti fırtınayla kucaklaşmak!
Gözlerimle bulutları kovalıyordum.
Yıldırımları yakalıyordum ellerimle.
Deli yürek ile fırtına arasında
Kısa ama, o canlı dostluk yerine
Söyleyin bu duvarlar gerisinde
Ne verebilirdiniz bana sevgili peder?

Uzun zaman koştum deli gibi.
Bilmiyordum nereye gittiğimi.
Her yanımda zifiri karanlık.
Zorlu yolumu aydınlatacak
Ne ışık vardı, ne de bir yıldız.
Beni birazcık neşelendiren
Yorgun ciğerlerime çektiğim
Ormanın gece serinliğıydi yalnız.
Çılgın koşum sürdü saatlerce.
Sonunda kuvvetten kesilince
Otların arasına yattım hemen.
Kulak kabarttım, yok izleyen.
Fırtına dinmişti, yerle gök arasında
Bir nakış gibi karanlığı çizen
Solgun bir ışık gördüm uzakta.
Uzak dağların sivri başlarıydı bu.
Suskun yatıyordum kımıldamadan.
Arada bir aşağıdan, boğazdan
Çakal ulumaları geliyordu,
Bebek gibi çığlık çığlığa ağlayan.
Pırıl pırıl pullarıyla bir yılan
Sürünüyordu kayaların arasında;
Korku artık silinmişti kafamda.
Hayvan gibi, insanlara karşı vahşî
Sürünüp gizleniyordum yılan gibi.

Aşağılarda, altımda, boğazın dibinde
Fırtınanın itişiyile coşan dağ seli
Bastırıyordu yüzlerce öfkeli sesi.
Sözsüz anlıyordum konuşmaları:
O dinmek bilmeyen mırıltıyı,
Kayayla girdiği sonsuz tartışmayı.
Kâh yatışıyor, kâh sessizlikte birden
Daha kuvvetli duyuluyordu bazen.
Sislerle buğulanan semada
Kuşlar ötüyordu çığlık çığlığa.
Doğu bulanmıştı altın rengine.
Duyumsuyordum ben esrimeyle:
Rüzgârda sallanışını yaprakların,
Havayı saran yüce nefesini
Uçuruma eğilen uykulu çiçeklerin.
Ben de başımı eğerek onlar gibi,
Uçuruma çevirdim gözlerimi.
Ne yalan söyleyeyim korkmuştum.
Dibinde dalgaların öfkeyle kükrediği
Uçurumun kıyısında yatıyormuşum.
Kayadan basamak iniyordu aşağıya,
Ancak iblis yürüyebilirdi buradan
Gökler katından kovulup da
Yeraltı uçurumunda kaybolan...

Dört yanım Tanrının bahçesiydi.
 Yüzlerce bitkinin rengârenk giysisi
 İzini saklıyordu gökyüzü çiyllerinin.
 Asma sürgünleri kıvrım kıvrım,
 Zümrüt yeşili yapraklarıyla
 Göz alıyordu ağaçların arasında,
 Ürkek kuşların zaman zaman
 Konduğu, küpelere benzeyen
 Salkımlar ışıldıyordu uzaktan.
 Toprağa uzandım yeniden,
 Kulak verdim tüm benliğimle
 Yine o büyüleyici seslere.
 Çalılıklarda fısıldıyorlardı,
 Sanki yerle göğün sırlarını
 Konuşuyorlardı aralarında;
 Doğanın tüm sesleri burada
 Birbirine iyice karışırken
 Bu utku anında işitilmeyen –
 İnsanın kibirli sesiydi yalnızca.
 O sıra hissettiğim ne varsa,
 Silinip gitti iz bırakmadan.
 Ah, onları anlatmak isterdim!
 İçimden de olsa yaşamak için!
 O sabah öyle berraktı ki gök kubbe,
 Öyle doluydu ki lekesiz mavilikle,
 Dikkatli bir bakış izleyebilirdi
 Bir meleğin gökte uçup geçişini!
 Öğlen sıcaklığı düşlerimi dağıtana değin
 Ruhumla, gözlerimle, her şeyimle
 Kaybolmuştum o maviliğin içinde.
 Susuzluktan kavruluyordu içim.

O zaman taştan taşa basa basa,
Tutunarak kırılğan çalılara,
İnmeye başladım yukarıdan
Dikkatle. Ayağımın altından
Kopan kocaman kaya parçaları
Ardında bırakarak toz bulutları
Yuvarlanıyordu suyun içine,
Sonra müthiş bir gümbürtüyle
Dibine gömülüyordu ırmağın.
Dik uçurumda asılı kalmıştım.
Özgürlükle güçlenen genç yürek
Ölüm korkusu tanımıyordu pek!
Dik uçurumdan indiğim gibi,
Yüzüme pınarın serinliği esti.
Kendimi suya bıraktım çılgınca.
Bir ayak sesi duydum yakınımda.
Kendimi çalılığa attım hemen.
İçimi bir titreme aldı istemeden.
Korkulu gözlerimi kaldırarak
Etrafa kulak verdim pürdikkat.
Ses gittikçe yaklaştı, yaklaştı...
Genç bir Gürcü kızının sesiydi.
Sesi öylesine doğal ve canlı,
Öyle özgürce çıkıyordu ki
Sevgiliye söylenmiş gibiydi adeta.
Basit bir şarkıydı ama
Yer etmeye yetmişti zihnimde.
Akşam karanlığı ne zaman çökse
Şimdi de duyarım bu tatlı sesi,
Görünmez bir ruh o şarkıyı söyler...

Gürcü kızını gördüm uzaktan,
 Testiyle suya iniyordu patikadan.
 Kayalar arasında kayıp durdukça
 Gülüp duruyordu sakarlığına.
 Eski püsküydü üzerindeki giysisi.
 Arkaya atmış yaşmağının uçlarını
 Keçi gibi gidiyordu seke seke. '

Tepeden vuran yakıcı güneşle
 Altına bulanmıştı yüzü, göğsü.
 Adeta alev saçmaktaydı
 Al dudakları ve yanakları.
 Kara gözleri öylesine derin ve
 Doluydu ki aşkın sırları ile
 Karıştırmıştı ateşli hayallerimi.
 Hatırladığım testinin ötüşüydü,
 Ağır ağır içine dökülürken su,
 Ve bir de o şıkırtıyı... Hepsi bu.
 Yeniden kendime geldiğimde,
 Kalbimden kan çekildiğinde,
 Yüküyle sessizce, ama hızla
 Çoktan uzaklaşıp gitmişti.
 Kavak gibi düzgündü bedeni.
 Yakınlarda, serin sisler arasında
 Arkası kayaya dayalı, yan yana
 İki ev gördüm birbirinin aynı.
 Tütüyordu birinin damından
 Kıvrıla kıvrıla mavi bir duman.
 Kapının usulca açılıp kapanışını
 Şimdi bile görür gibiyim ben!
 Biliyorum çok zor hissetmen
 Özlemimi, kederlerimi benim;
 Acırdım sana anlayabilseydin!
 O anların hatıraları içimde, peder,
 Benimle birlikte ölüp gidecekler...

Gece bir köşeye uzandım bitkin,
Tatlı uykuyla kendimden geçtim.
Düşümde de rahat bırakmadı hayali
Güzel Gürcü kızının bir türlü beni.
Ve anlaşılmaz, tatlı bir hüznle
Yeniden sızladı yorgun yüreğim.
Nefes almakta zorlandım bir süre.
Sonra uyandım. Ay tepemde
Işıl ışıl parlıyordu ve yalnızca
Bir bulut sokulmuştu arkasına,
Avını her an kucaklamaya hazır
Aç bir yaban hayvanın hırsıyla.
Dünya suskun ve karanlıktı;
Yalnızca karlı dağ dorukları,
Gümüşten püskül gibi uzakta
Işıl ışıl parlıyordu karşımda.
Bir de akarsuyun fısıltısı...
Bana aşına gelen bir evde
'Bir ışık yanıyordu içeride.
Göz kırpan yıldızlar gibi
Bir parlayıp bir sönmekteydi.
Oraya girmeyi nasıl istiyordum!
Ancak cesaret edemiyordum.
Tek amacım yurduma ulaşmaktı.
Bastırabilirdim açlık belasını.
Ve sonunda önümdeki yoldan
Gitmeye başladım çıt çıkarmadan.
Ne var ki ormanın derinlerinde
Dağlar kayboldu gözümün önünde,
Yolumu kaybettiğimi anlamıştım.

Boşunaydı koparmam delice,
Güçsüz, zavallı ellerimle
Sarmaşık gibi dolanan dikenleri...
Her yan alabildiğine ormandı.
Gittikçe gürleşiyor, korkutuyordu.
Gece milyonlarca siyah gözle beni
Her çalılığın arasından izliyordu...
Dönmeye başlamıştı başım.
Bir ağacın tepesine çıktım;
Göge şöyle bir baktığımda
Aynı görüntü çıktı karşıma:
Ağaçların sivri tepeleri...
O zaman yere attım kendimi.
Çıldırılmış gibi ağlamaya başladım.
Göğsünü kemiriyordum toprağın.
Karışıyordu gözyaşlarım dinmeden
Toprağa sıcak çiy taneleri gibi...
İnsanlardan yardım istemedim!
Hep yabancıydım onlara peder,
Yırtıcı bozkır canavarı kadar.
Bağrımdan bir çığlık kopup da
Bana ihanet etseydi o anda,
Yemin ederim yaşlı adam
Dilimi koparırdım acımadan!

16

Hatırlarsın çocukluk yıllarımda
 Gözyaşı nedir bilmezdim asla.
 O günse ağlıyordum utanmadan.
 Söyle, beni kim görebilir ki?
 Geçilmez orman ve ay mı
 Göğün tam ortasında parlayan?
 Ayın ışığıyla aydınlanan
 Üzeri kum ve yosunla kaplı,
 Geçilmez bir duvar gibi aynı
 Bir kayran çıkıverdi karşıma.
 Diktim gözlerimi karanlıklara.
 Bir gölge geçti birden önümden.
 İki kor parçasının uçtuğunu gördüm.
 Bir sıçrayışla vahşi bir hayvan
 Fırlayıp ağaçların arasından,
 Kumun üzerine attı kendini.
 Sırtüstü dönmüş oynuyordu,
 O, ormanların ebedi konuğu –
 Kudretli parstı. Kanlı bir kemiği
 Kemiriyor, keyifle pavkırıyordu.
 Tatlı tatlı sallarken kuyruğunu
 Kanlı gözlerle bakıyordu dolunaya.
 Tüyleri gümüşe kesmişti ay ışığında.
 Kavrayıp çift taraflı bir ağaç dalını
 Parsın üzerime saldıracağı anı
 Korkusuzca beklemeye başladım,
 Kan dökme hırsıyla yanıyordu içim.
 Evet, böylece peder kaderin eli
 Farklı bir yola sürüklemişti beni.
 Ama şimdi şundan eminim ki,
 Anayurdumda olsaydım ben
 Yiğitlikte geri kalmazdım kimseden.

Bekliyordum ve gece karanlığında⁷
Pars düşmanı hissetmişti sonunda.
İnler gibi yanık yanık uludu önce...
Başladı öfkeyle kumları eşelemeye.
Ön ayakları üzerinde dikildi
Ve sonra yere sindiği gibi
Bir sıçrayışla üzerime atıldı.
Tetikte olmasaydım bu saldırısı
Ayırırdı canımı bedenimden.
Şaşmaz ve çabuk oldu darbem.
Tek silahım çatallı dal, balta gibi
Kesip yarmıştı parsın geniş alnını.
İnlemeye başladı insan gibi tıpkı.
Yere devrildi. Derin yarasından
Boşandığı halde oluk oluk kan
Ölümcül dövüş yeniden kızıştı.

Göğsüme atılmak istemişti ki,
Boğazına dalı soktuğum gibi,
Birkaç kez çevirdim içinde.
Düşmanım yine inledi acı acı
Ve yeniden saldırdı son bir güçle.
Yılan gibi sarılarak birbirimize,
Ama iki yoldaştan daha sıkı,
Bir anda kendimizi yerde bulduk.
Bir süre yerde boğuştuk durduk.
Ne korkunçtu görünüşüm o anda!
İçime bir hayvan girmişti adeta,
Çöl kaplanı gibi vahşi ve kötüydüm...
Onun gibi alevlenip pavkırıyordum;
Ormanların serin gölgelerinde
Kurtların, parsların arasında ben
Doğmuşum gibi sanki ezelden.
İnsan seslerini unutmuş gibiydim.
Çocukluğumdan beri dilim
Başka ses tanımamışçasına,
Kopmuştu bağrımdan o nida.
Düşmanımın düşmüştü gücü.
Debeleniyor, çırpınıyordu.
Son kez sıkıştırmak istedi beni...
Donuk gözlerinin bebekleri
Bir an öfkeyle yandı söndü
Ve kapandı sonsuz bir uykuyla
Ama zaferi kazanan düşmanıyla
Yüz yüze karşılamıştı ölümü,
Savaşta can veren bir asker gibi!..

19

Pençelerin, bak, ne derin izleri!
 Kapanmadı yaralarım, eskisi gibi,
 Serinler örtüsüyle nemli toprağın,
 Ölümle de kabuk bağlar sonsuzca!
 O sıra aldırmamıştım yaralarım.
 Biraz toplayarak kalan gücümü, ,
 Düşe kalka sürdürdüm yolumu.
 Boşunaymış savaşım kaderimle,
 Sinsice alay ediyordu benimle!

20

Ormandan çıktığımda gün doğmuştu.
 Kaybolmuştu kılavuz yıldızların horonu.
 Dile gelmiş konuşuyordu puslu orman.
 Uzakta duman tütüyordu bir auldan.
 Rüzgârın şiddetiyle kopup gelen
 Boğuk bir uğultu geçmişti vadiden.
 Yere çöktüm, başladım dinlemeye.
 Bu ses kesilmişti rüzgârla birlikte.
 Gözlerimi gezdirdim etrafta
 Bu yerler aşına gelmişti bana.
 Ne korkunç azaptı benim için!
 Ah, uzun süre fark edemedim,
 Zindanıma yeniden dönmüştüm.
 Boşuna bir çabaymış onca gün
 Gizli emellerimle beslenmem,
 Acılara, zorluklara sabretmem!...
 Niçindi bütün bunlar, bunca keder?
 Cennet dünyayı görüp de peder,
 Meşeliklerin büyüleyici hışırtısında
 O kutlu özgürlüğe vardıktan sonra,
 Daha hayatımın baharında, heyhat,
 Mezarıma götürmek içinmiş demek,

Kutsal yurduma duyduğum özlemi,
Boşa çıkan umutlarımın kederini,
Ve utancını bana merhametinizin!...
Hâlâ derin kuşkular içindeydim.
Karabasan olmalı diye düşündüm.
Birdenbire uzaktan gelen yine
O çan sesini duydum sessizlikte.
Ah, tanımıştım o sesi hemen!
Her şey belleğimde canlandı birden.
O ses çocuk gözlerimden sürekli
Benim capcanlı düşlerimi silendi;
Sevgili anam babam, yakınlarımdı,
Yabanıl özgürlüğü steplerimin,
Tek başıma herkesi yendiğim
Kayalar arasında o müthiş savaşlar,
Çevik, azgın küheylanlardı onlar!..
Ve gözyaşsız, güçsüz dinliyordum.
Yüreğimden çıkıyordu o ses belli ki.
Sanki göğsüme çekiçle vuruyordu biri.
Bulanık da olsa anlamıştım o zaman
Asla bir yol yoktu yurduma ulaşan.

Karayazım baştan çizilmiş almıma!
Güçlü bir at yabancı bir bozkırda
Atarak kötü binicisini üzerinden
Doğduğu uzak otlaklarına giden
Düz, kısa yolu bulur mutlaka...
Neyim ki ben o atın karşısında?
Yüreğim boşuna dolu özlemle.
Zayıf, yararsız bir ateş sadece,
Hayalin oyunu, zihin hastalığı...
Zindan bana vurmuş damgasını,
Çiçek de böyledir zindanda yetişen;
Nemli, soğuk döşemeler arasında
Tek başına gelişen ve solup giden...
Dökmez bir süre yapraklarını.
Bekler hayat verecek bir ışığı
Ve iyi kalpli bir el gün gelir
Hüzünle bu çiçeğe dokunur.
Sonra alıp götürür bahçeye.
Güllerin yanına dikmek üzere
Yaşamın hazzı solunur her yanda.
Peki, ne olur sonra peder? Şafakla
Güneş salar alevli ışınlarını,
Kavurur geçer zindan çiçeğini!

Beni de yaktı tıpkı o çiçek gibi
Acımasız günün kavurucu ateşi.
Ne kadar boş, gereksiz bir çabaydı
Çimenlerde korumam yorgun başımı!
Alnıma dikenli çelenk gibi ben
Kurumuş yapraklar dolamıştım,
Toprak ateş estiriyordu yüzüme.
Kıvılcımlar uçuşuyordu tepemde.
Buhar tütüyordu beyaz kayalardan.
Ah, çığlıklar koparsa bir bildircin,
Duyulsa canlı ötüşleri kızböceğinin
Ya da çocuksu şırıltısı bir pınarın,
Doğa dalmıştı sessiz uyuşuklukta
Umutsuzluğun derin uykusuyla!
Sadece bir yılan çalılıkta tıslayarak
Sürünüyordu gevrek kumları çizerek.
Boydan boya altın yazıt işlenmiş
Bir kılıca benziyordu sarı derisi.
Kumda oynarken büyük keyifle
Çöreklandı, üç halka oluverdi.
Sonra üzerine ateş düşmüşçesine
Sıçrayarak ok gibi fırladı ileriye.
Uzakta bir çalılığa gizleniverdi.

Dingin ve aydınlıktı gökyüzü.
 Uzaklarda pusların arasından
 İki dağ belirmişti, birinin ardından
 Parlıyordu manastır burçlarıyla.
 Aşağılarda Aragva ve Kura,
 Yalayarak gümüştten şerit gibi
 Serin adacıkların eteklerini,
 Fısıldayan çalıların diplerinden
 Koşuyordu birlikte köpürerekten.
 Ah, onlar ne kadar uzaktılar bana!...
 Kalkmak istedim, ama karşımda
 Her şey dönüyordu korkunç hızla.
 Bağırmaya çalıştım, ne var ki
 Ses çıkmıyordu kuru dilimden.
 Ölüyordum. Yiyip bitirmişti beni
 Bu can çekişme hezeyanları...

Yatıyordum

Sanki dibinde derin bir pınarın –
 Puslu bir karanlıktı dört yanımda,
 Giderirken sonsuz susuzluğumu
 Şırl şırl göğsüme dökülüyordu
 Buz gibi soğuk bir akıntı...
 Beni korkutan sadece uyumaktı.
 Tatlı bir hoşluk yaratmıştı içimde.
 Yukarıda, dingin sular üstünde
 Bir gidip bir geliyordu dalgalar.
 Güneş billur suların arasından
 Daha tatlı ışıldıyordu aydan
 Ve rengârenk balık sürüsü
 Işıklar içinde oynuyordu.
 Hatırlıyorum, içlerinden biri
 Sokulup tatlı bir gülümsemeyle
 Benimle oynamak istermiş gibi,
 Dolanmıştı başımın üstünde.
 Altın pullarla kaplıydı sırtı.

Kederle çevrelenmiş yeşil gözleri
 Öyle sevecen ve derindi ki,
 Kalakalmıştım yattığım yerde.
 İçime işleyen gümüş sesiyle
 Tuhaf sözler fısıldamıştı bana,
 Şarkı söylüyor, susuyordu sonra.

“Yavrum, benimle burada kal,
 Suda özgür hayat var
 Serinlik de var, huzur da var

*

Çağıracağım kız kardeşlerimi,
 Dans edeceğiz hep birlikte.
 Şenlendireceğiz donuk gözlerini,
 Yorgun bitkin özünü de.

*

Uyu, hadi yumuşak yatağında!
 Dupdurudur örtülerin.
 Yıllar da geçer, yüzyıllar da
 Şırıltısında harika düşlerin.

*

Ah, güzelim gizlemiyorum
 Seni çok sevdiğimi!
 Suların özgür akıntısını
 Ve hayatımı sevdiğim gibi...”

Uzun zaman dinledim bu şarkıyı.
 Akıntının dingin, huzurlu mırıltısı
 Altın pullu balığın sözlerine
 Karışmış gibi geliyordu bana.
 Derken dalıp gittim karanlıklara.
 Tanrı'nın ışığı söndü gözlerimde.
 Çılgın hezeyanlarım zayıflayarak
 Bedenimi terk etmişti artık...

24

Beni böyle buldunuz ıssız bozkırda.
 Sonum geldi peder, ölüyorum.
 İnan ya da inanma anlattıklarına,
 Hiç önemi yok benim için,
 Ama soğuk ve dilsiz bedenimin
 Yurdumun toprağında çürümemesi
 Ne azaplarla daraltıyor yüreğimi!
 Çektiğim bunca çilenin öyküsü de
 Soğuk ve ıssız duvarlar arasında
 Çekmeyecek hiç kimsenin dikkatini
 Ve yitip gidecek adım sonsuzca.

25

Elveda peder... Uzat elini!..
 Görüyorsun ne ateşler içindeyim!
 Bil ki, alevi çocukluğumdan beri
 Gizli gizli hep yaşadı göğsümde;
 Yazık ki çoktan bitti kaynağı.
 Kavurup geçti zindanını
 Ve yeniden dönüyor ona,
 Zamanı geldiğinde her ölümlüye
 Huzuru ve azabı sırasıyla verene..
 Neresi olurdu benim yerim?
 Varsın kutsal cennette ya da
 Bulutlar ötesi bir ülkede
 Sığınak yeri bulsun ruhum...
 Heyhat! Çocukluğumda oynadığım
 O sarp ve karanlık kayalar arasında
 Geçireceğim kısacık bir anı bile
 Ebediyen değiştirdim cennete!..

Ölüm anım yaklaştığı zaman
İnan uzun süre beklemeyeceksin.
Söyle götürsünler beni o yere,
İki çalı yanında çiçekler açmış
Beyaz akasyaların olduğu bahçemize.
Ne kadar güz, yemyeşildir çimenleri!
Temiz hava mis gibi kokar.
Güneşte dalgalanan yapraklar
Altın gibi parıldar orada.
Götürüp oraya gömsünler beni.
Masmavi günün aydınlığıyla
Son bir kez kendimden geçeyim.
Kafkaslar da görünür oradan.
Belki de görkemli doruklarından
Veda selamını gönderir bana,
Gönderir serin rüzgârlarını...
Ölmeden önce yakınımda
Yurdumun sesleri yeniden çınlasın!
Bir dost ya da kardeşimin
Eğilerek üzerime, özenli elleriyle,
Soğuk ölüm terini yüzümden sildiklerini
Ve bana sevgili yurdumun şarkılarını
İçli içli söylediklerini düşünüyüm...
Bu düşünceyle gözlerimi kapayayım.
Hiç kimseye lanet etmeyeyim!..”

İBLİS

İTHAF

Kafkas dağı, yeryüzünün asık yüzlü şahı!
 Karalanmış dizelerle yine karşıdayım işte.
 Kutsa onları öz evladın gibi
 Ve sar bembeyaz karlı doruklarınla!..
 Hayallerim çocukluk çağlarımdan beri
 Kaçınılmaz bir yazgıyla zincirlenmişti sana.
 Kuzeyde, yabancısı olduğun ülkede şimdi
 Seninim tüm benliğimle daima ve her yerde.

Daha çocukken tırmanmıştım ürkek adımlarla
 Beyaz duman bürümüş gururlu kayalarına.
 Başındaki sarığa benzerdi bir Müslüman'ın.
 Rüzgâr özgür kanatlarını çırpardı orada,
 Kartallar üşüşürlerdi gecelemeğe.
 Bense konukluğa uçardım onlara hayallerimle
 Ve can yoldaşları olurdum uzaktan da olsa.

Nice zorlu yıllar geçti o zamandan beri.
 Ben-sürgünü karşıladın yine kayalarının arasında
 Bir zamanlar o küçük çocuktan esirgemediğin
 O aydınlık ve sevinç dolu selamınla.
 O selam ki yürek acılarımı yetmişti unutmama
 Ve dost çağrısına dostça karşılık verdim
 Ve şimdi burada, kuzey ülkesinde
 Seni düşünüyorum unutulmaz varlığınla
 Ve türküler düzüyorum senin için...

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Cennetten kovulan İblis gamlı,
 Uçuyordu günahkâr dünyanın üstünde.
 Yaşadığı güzel günlerin anıları
 Bir bir canlandı gözlerinin önünde.
 Işıklı dünyasında Kerrubi gibi
 Işıl ıslı parladığı zamanlarda,
 Kuyruklu yıldızlar sürekli
 Tatlı gülüşler gönderirlerdi ona.
 Ve sonsuz dumanların arasından
 Öğrenme tutkusuyla yana yana
 Uçsuz bucaksız uzayda izlerdi
 Göçebe kervanını serpilen yıldızların.
 İnançla ve sevgiyle doluyken yüreği,
 O ilk şanslı çocuğu Yaradan'ın
 Ne öfkeyi bilirdi, ne de kuşkuyu.
 Henüz örselememişti ruhunu
 Yılgın silsilesi yararsız yüzyılların.
 Çok güzel günler yaşamıştı, çoktu....
 Hepsini hatırlamaya dermanı yoktu.

II

Tanrı'nın lanetine uğradığından beri
 Sığınacak bir barınak arar gibi,
 Biteviye dolaşıyordu göğün çöllerinde.
 Yüzyıllar birbiri ardından geçiyordu,
 Dakikaların dakikaları izlemesi gibi,
 Tekdüze, değişmeden ve sırayla.
 Hiç önemsemediği insanoğluna
 Hükmederken İblis sonsuz gücüyle
 Kötülüğü saçıyordu haz almadan.
 Buna karşı bir direnç göremeyince –
 Sıkılmaya başladı kötülük yapmaktan.

III

Cennet sürgünü ezeli gezgin
 Kafkas dağlarının üstünden geçiyordu,
 Sonsuz buzullarıyla Kazbek'in
 Elmas gibi parlayan tepelerini gördü.
 Baktı aşağıya boğazın dibinde
 Yılan yuvasını, dağ yarığını andıran
 Kıvrıla kıvrıla akıyordu Daryal nehri
 Ve Terek kabarık yelesi aslan gibi
 Kükreyip sığıyordu sarp kayalardan.
 Dağ hayvanları ve alıcı kuşlar
 Azgın dalgalarının sesini dinliyordu.
 Güneyden gelen altın rengi bulutlar
 Kuzeye uğurluyorlardı onu.
 Gizemli bir uyusuklukla dolu
 Birbirine sokulmuş kaya kütleleri
 İzlerken arada bir kopan dalgalarını
 Terek'e eğmişlerdi hafifçe başlarını.
 Kayalar üzerine kurulu şato kuleleri,
 Kafkas kapılarında nöbet bekleyen
 Dev gövdeli muhafızlar gibi, dikkatli
 Gözliyordu çevreyi sislerin içinden!
 Yeryüzü her şeyiyle vahşi ve harikaydı
 Ama kibirli İblis küçümseyen gözlerle,
 İzlemekteydi Tanrı'nın yaratısını.
 Bir anlam bulmak güçtü geniş yüzünde.

IV

Önünde capcanlı bir güzellikte
Başka bir görüntü açıldı ansızın.
Halı gibi alabildiğine uzanan
Zümrüt ovaları zengin Gürcistan'ın...
Yeryüzünün görkemli mutlu ülkesi!
Sütun gibi düzgün kavaklar,
Dipleri rengârenk taşlarla kaplı
Çağlaya çağlaya akan pınarlar,
Aşkın haz veren tatlı sesine
Karşılıksız kalan dilberlere,
Gül dallarında öten bülbüller,
Gölgeleri alabildiğine yayılmış
Çınarlar gür sarmaşıkla taçlanmış.
Kavurucu yaz gününde geyiklerin
Gelip gelip sığındığı mağaralar...
Yaprakların hışırtısı, göz alan rengi.
Fısıldayışı yüzlerce sesin,
Binlerce bitkinin nefes alıp verışı;
Kösnül duyguları devindiren
Sıcak gün ortası ve havayı saran
Mis kokulu çiyle nemli akşamlar...
Gürcü dilberin gözleri gibi,
Gökte ıslıl ıslıl yanan yıldızlar...
Ne ki doğanın bu güzellikleri
Çorak yüreğinde sürgünün
Soğuk bir kıskançlıktan başka,
Ne taze bir güç, ne yeni bir duygu
Uyandırıyor. Gördüğü ne varsa
Küçümsüyor ya da lanetliyordu...

V

Gudal adlı yaşlı bir prens,
 Buyruğundaki sadık kölelerinin
 Çok emeğine ve acılarına mal olan
 Bir şato yaptırmıştı yüksek ve geniş.
 Duvarlarının gölgesi sabah oldu mu,
 Karşı tepenin yamaçlarına vururdu.
 Dört köşeli kuleden kıyıya doğru
 Kayadan oyulan basamaklardan
 Beyazlar giymiş Prenses Tamara
 Su almaya inerdi Aragva Irmağı'na.

Mihail Vrubel, *Tamara Dansederken*, karton üzerine çini mürekkebi, 1890-91, Tretyakov Galerisi, Moskova.

VI

Kasvetli şato sarp kayalıklardan
 Soğuk ve sessiz seyrederdi vadileri.
 Ama büyük bir şölen vardı şimdi.
 Zurnalar, tefler sürekli çalıyor,
 Irmak gibi akıyordu şaraplar.
 Gudal kızını evlendiriyordu bugün.
 Yakınlarıyla dolup taşmıştı düğün.
 Değerli kilimler serili taraçada
 Oturmuş gelin arkadaşlarının arasına
 Oyunların, şarkıların arasında
 Zamanın geçmesini bekliyordu.
 Güneş uzak dağların ardına
 Çekileli hayli zaman olmuştu.
 Kızlar avuçlarıyla tempo tutarak
 Başladılar şarkı söylemeye,
 Gelin bir eline tefini alarak
 Çevirmeye başladı başının üstünde,
 Kâh kuştan daha hafif sıçırıyor,
 Kâh durup süzüyordu çevresini.
 Kıskaç kirpiklerinin altından
 Işıl ışıl yanıyordu nemli gözleri.
 Simsiyah kaşlarını bir kaldırıyor,
 Birden hafifçe eğilerek sonra,
 Kuğu gibi süzülüyordu halıda.
 Çocuksu bir neşeyle gülümserken,
 Kışkırtan dansın çekiminde bazen
 Unutup gidiyordu tüm dünyasını.
 Rüzgâr işlemeli yeniyle oynadıkça
 Uçarı duyguların taşkınlığında,
 Denizin dalgaları gibi göğsü
 Bir kalkıp bir iniyordu arzuyla.
 Ne ateşliydi tutkulu bakışları!
 Dalgırlı sulara yüzen ay ışığı,
 Yaşam gibi, gençlik gibi dipdiri
 Olan o gülüşle kıyaslanabilir mi?

VII

Ant içerim kuzey yıldızının
 Şafağın ve günbatımının
 Üzerine, ne kudretli İran şahı,
 Ne yeryüzünün tek hükümdarı
 Öpebilmiştir bu harika gözleri!
 Ne sıcak günlerinde haremlerin,
 Billur gibi sularıyla çeşmeleri
 Yıkamıştır böylesi güzel bedeni!
 Ne de bir ölümlünün eli daha
 Gezinip de bu eşsiz alında,
 Çözebilmiştir böylesi saç örgüsünü!
 Cennetten yoksun olalı beri yeryüzü,
 Böyle bir dilber doğmamıştır asla
 Güney güneşinin altında!..

VIII

Son kez dans ediyordu Tamara.
 Yazık ki şafağın aydınlığıyla
 Yaşlı Gudal'ın biricik kızını,
 Uçarı çocuğunu özgürlüğün
 Acılı yazgısı bekliyordu köleliğin.
 Yabancı bir ülkeydi bundan sonrası,
 Bir aile, şimdiye dek tanımadığı...
 Sık sık kederli, gizli kuşkularla
 Gölgeleyeniyordu ısıltılı çizgileri.
 Duruşu, tavrı öyle bir anlamla,
 Öyle bir sadelikle doluydu ki,
 Tanrının ve cennetin düşmanı
 O sırada görseydi Tamara'yı.
 Eski yaşantısını hatırlayarak
 Başını çevirir, iç çekerekdi mutlak...

Mihail Vrubel, *Tamara ve İblis*,
karton üzerine çini mürekkebi,
1890-1891, Tretyakov Galerisi,
Moskova.

IX

Ve İblis prensesi gördü sonunda.
Anlatılmaz bir heyecanla o anda
Kanının tutuştuğunu duydu.
Birden sessiz ruhunun boşluğunu
Bir ses doldurdu huzur veren.
Kutsallığına vardı yeniden
Güzelliğin, iyiliğin ve aşkın!..
Bu nefis görüntüyü hayran hayran
Durdurdu, seyretti uzun zaman.
Eski mutlu günlerin hayalleri
Peş peşe akan yıldızlar gibi,
Geçer gibi olmuştu önünden.
Görünmez bir gücün etkisiyle

Yeni bir acıyla tanıştı birden;
 İçinden bir ses aşına olduğu dilde
 Bildik sözler fısıldıyordu kulağına.
 İşareti miydi yeniden bir doğuşun?
 Sinsice ayartma sözcükleri onun,
 Gelmiyordu aklına, unutmuştu...
 Yaptığı kötülükleri unutabilir mi?
 Tanrı bahşetmemişti bu duyguyu.
 Vermiş olsaydı bile geri çevirirdi!..

X

Gün batarken düğün şölenine
 Cins atını adeta çatlatırcasına
 Dörttnala gidiyordu güvey sabırsızca.
 Suları ışıltılı Aragva Irmağı'nın
 Yeşil çimenli kıyılarına varmıştı.
 Sinodal Prensi'nin ardında upuzun
 Ağır armağanların yükü altında
 Ağır ilerleyen deve kervanı vardı,
 Alçalıp yükselen çingiraklarının
 Uzaktan uzağa duyuluyordu sesi.
 Sinodal hükümdarının kendisi
 Öncülük ediyordu zengin kervana.
 İpek kuşak sarılı zarif bedeninde
 Işıl ışıl parlıyordu kılıcı ve hançeri,
 Sırtında gümüş kakmalı tüfek vardı.
 Hafif rüzgârda dalgalanmaktaydı
 Altın sırmalı pelerininin yenleri.
 Rengârenk ibrişim işlenmiş eyerine,
 Püskül püsküldü elindeki dizginleri.
 Köpükler saça saça uçan atı da
 Altın rengiydi paha biçilmez donda.
 Karabağ otlaklarının çevik öğrencisi,
 Kulaklarını bükerek korkuyla dolu,
 Sarp kayalıktan hurlayarak bakıyordu

Boşanan azgın dalgaların köpüğüne.
 Kıyı boyu uzanan dar, tehlikeli yolun
 Duvar gibi dik kayalıktı sol yanı,
 Sağ yanıysa derin, azgın ırmaktı.
 Geç olmuştu. Karlı zirvelerde
 Kızılık kaybolmuş, yoğun sisle
 Kaplanmıştı yolun dört bir yanı...
 Kervan gittikçe artırmıştı hızını.

XI

Bir şapel vardı yolları üzerinde.
 Burada yıllardır Tanrının sinesinde
 Bir prens yatıyor şimdi aziz olan,
 Öldürülmüş intikamcısı tarafından.
 Ziyaret yeri olmuş o günden sonra.
 İster şölene olsun, ister savaşa,
 Nereye giderse gitsin bir yolcu,
 Bu şapelin önünde duaya dururdu;
 Gönülden edilen dualarının
 Hañçerinden bir Müslüman'ın
 Koruduğuna inanırlardı geçeni.
 Yiğit güvey küçümsemişti,
 Önemsemedi ata geleneğini.
 Kurnaz iblis sinsi hayallerle
 Aklını karıştırmıştı prensin.
 Gecenin karanlığında, içinden
 Gelini öpmeyi geçirirken önünden
 İki gölgenin hızla geçtiğini gördü.
 Gölgeler çoğaldı ve ardından
 Gecenin derin sessizliğini bozan
 Bir çatırtı koptu, ateş ediyorlardı...
 Cesur prens hiç konuşmadan,
 Demir üzengiler üzerinde doğruldu.
 Kaşlarına kadar çekti papağını.
 Elinde parlıyordu ipek kamçısı,

Türk tüfeği – ve kartallar gibi
İleri atıldı, ateş başlamıştı yine!
Vahşi bir çığlık ve boğuk bir inilti
Yayıldı vadinin derin sessizliğinde!..
Çatışma kısa bir süre sonra sona erdi.
Gürcüler kaçııyorlardı korku içinde.

XII

Tam bir sessizlik kaplamıştı vadiyi.
Birbirine sokulan develer dehşet içinde
Cansız bedenlerine bakıyordu atlıların,
Derin sessizliğinde engin bozkırın
Duyulan sadece çingirak sesleriydi.
Zengin kervan yağma edilmişti.
Hıristiyan ölülerin üşüşerek üzerine
Fırdolayı dönüyorlardı gece kuşları.
Atalarının gömülü olduğu yerde,
Manastırın mermerleri altında artık
Huzurlu uykuları asla olmayacak!
Karalar giymiş kız kardeşler, analar
Uzak ülkelerinden gelemeyecekler
Cenazelerine ağıtlar yakmaya,
Kederle, duayla, gözyaşlarıyla!..
Gün gelecek gayretli biri, bu yerde
Yol üzerinde bir kayanın üzerine
Haç dikecekti ölenlerin anısına
Ve baharda yayılan bir sarmaşık,
Onu sevgiyle sürekli okşayarak
Saracaktı zümrüt yeşili dallarıyla.
Ve zorlu yolundan dönen biri de
Dinlenecekti onun kutsal gölgesinde...

XIII

Uçuyordu at geyikten de hızlı.
 Kışnıyor, hırlıyor savaşa gider gibi.
 Kâh zınk diye duruyor birden,
 Burun kapaklarını şişirerekten
 Kulak kabartıyordu rüzgâra;
 Kâh yerleri çınlatarak nallarıyla,
 Dağınık yelelerini savura savura
 Çıldırılmış gibi atılıyordu ileriye.
 Sahibinin duyulmuyordu sesi,
 Ayakları üzengilerden kaymış,
 Elleri yönetmiyordu dizginleri.
 Başı atın yelesine iyice düşmüş
 Eyerde savrula savrula gidiyordu.
 Haşası bulanmıştı kızıl kana.
 Yavuz at, sahibini yel gibi sen
 Savaş alanından getirdin ama,
 Bir Oset'in acımasız kurşununa
 Hedef oldu gecenin karanlığında!

XIV

Kara yaslar içindeydi Gudal ailesi.
 Ağlıyor, dövünüyordu çıldırılmış gibi.
 Halk üşüşmüştü sarayın avlusuna:
 Koşturmaktan çatlayıp da taşlara
 Kimin atıydı hareketsiz yığılan?
 Bu atlı da kim yerde cansız yatan?
 Kavruk yüzünün kırışıklarında
 Çatışmanın izleri duruyordu hâlâ.
 Kandan sıırıslıklamdı silahı, giyidi.
 Son bir çılgınlıkla atın yelesinde
 Kasılıp kalmıştı soğuk elleri.
 Bahtsız gelin daha az zaman önce
 Gözlerin yollarda sevinç içinde

Bekliyordun yiğit prensini!
 Sözünü tuttu zamanında gelerek,
 Bak, gördün işte düğün şölenine.
 Heyhat! O cesur atlı bundan böyle
 Çevik atına asla binemeyecek!..

XV

Hiç acılar görmemiş bu ocağa
 Yıldırım gibi indi Tanrı'nın gazabı!
 Kendini yatağa atan Tamara
 Seller gibi döküyordu gözyaşları.
 Katıla katıla ağlarken birden
 Başucunda insanı ürperten
 Büyüleyici bir ses duydu:
 "Ağlama yavrum, ağlama beyhude!
 Gözyaşın şu cansız yatan bedene
 Can veren çiy tanesi olamaz asla:
 Sadece gözlerinin ışığını söndürür,
 El değmemiş yanaklarını yakar!
 O çok uzaklarda, başka diyarda.
 Değerini bilmez çektiğin azabın.
 Orada, dünyevi olmayan gözlerini
 Göksel bir ışık okşuyordur şimdi
 Ve cennet nağmeleridir dinlediği...
 Yaşamın anlamsız düşleri,
 Zavallı bir kızın çığlığı, hıçkırığı
 Nedir ki cennet konuğu için?
 Hayır, bilinen sonu bir faninin
 Ey, yeryüzü meleği inan bana!
 Bir anlık bile olsa asla,
 Değmez senin gözyaşlarına...

Deryasında semanın
 Dümensiz ve yelkensiz
 Sisler arasında yüzerler sessiz
 Uyumlu korosu yıldızların.
 Uçsuz bucaksız maviliklerde
 İz bırakmadan dolaşırlar gökte
 Elle tutulmaz bulutların
 Yığın yığın ipliksi dizisi.
 Ayrılık ve buluşma saatleri –
 Ne sevinç verir onlara, ne keder,
 Gelecekte ne bir şey beklerler,
 Ne de yakınırılar geçmişe.
 Kederli, mutsuz günlerde
 Yalnızca onları hatırla!
 Değer verme yeryüzüne,
 Umursamaz ol onlar gibi!..

Karanlık gecenin örtüsü
 Sardığında Kafkas doruklarını,
 Sihirli bir sesle büyülenen dünya
 Gömüldüğünde derin bir sessizliğe
 Hafiften esen yelle dalgalanan
 Kayalar üzerinde sararmış otların
 Arasına gizlenen bir kuş karanlıkta,
 Neşeyle sıçrayıp oynadığında,
 Asma diplerindeki gökyüzü çiyini
 Büyük bir susuzlukla içerek
 Açtığında gecenin çiçekleri,
 Ve dolunay altından top gibi
 Dağların ardından yükselip de
 Seni başladığında gizlice süzmeye,
 Ey güzel, uçup yanına geleceğim!
 Konuğun olacağım gün doğana dek,
 Kirpiklerine o ipek gibi yumuşacık
 Tatlı uykular estireceğim..."

XVI

Bu gizemli sözler sustu bir anda.
 Ve yankısı gitgide kesildi ardından.
 Tamara sıçradı, baktı etrafına.
 Kalbinde anlatılamaz bir heyecan,
 İstirap, korku, ateşli bir tutku
 Duydu – hiçbir hisse benzemeyen...
 Duyguları kabardı, taştı ve birden
 Ruhu zincirlerinden boşanıverdi.
 Bir ateş dolanıyordu damarlarında.
 Tamara o yeni ve büyüleyici sesi,
 Yakınında duyuyor gibiydi hâlâ.
 Gittikçe ağırlaşan gözkapaklarını,
 Ancak kapatmıştı sabaha karşı;
 Ama tuhaf, anlaşılmaz bir düşle
 Uykuda da onu rahat bırakmadı.
 Sisler içinde sessiz bir yabancı
 İlahi güzelliğiyle parlayarak
 Başucuna eğilmişti prensesin.
 Aşkla yanan ışıltılı gözleri
 Kederle bakıyordu Tamara'ya
 Ve sanki sessiz bir acımayla.
 Göklerin bir meleği değildi o.
 Prensesein kutsal koruyucusu da:
 Rengârenk ışıltıda bir ayla
 Süslemiyordu buklelerini.
 Cehennem zebanisi de değildi.
 Ahlaksız bir çileci... Hayır, asla...
 Aydınlık akşamlara benziyordu:
 Ne gündüzdü, ne de gece,
 Ne karanlıktı, ne de ışık!..

İKİNCİ BÖLÜM

I

“Baba, baba bırak beni azarlamayı,
 Tamara’nı ne olur bu kadar üzme!
 Görüyorsun ağlıyorum, bu gözyaşları
 Dinmeyecek sürececek uzun süre.
 Boşuna geliyorlar uzak yerlerden
 Taliplilerim evlenmek sevdasıyla.
 Kız mı kalmadı koca Gürcistan’da?
 Kimseyle evlenmek istemiyorum ben.
 Babacığım söyle taliplilerime:
 Kara toprağa gireli beri sevdiğim,
 Kanlı cesedini dağın eteğine
 Gömdüğünüz o günden sonra
 Kalbim başkasının olmayacak asla.
 Ah, kınama beni sevgili babam!
 Sürekli paralıyor bir şeytan
 Büyüleyici hayallerle zihnimi.
 İstirap veren garip düşler
 Bir türlü bırakmıyor geceleri.
 Sarıyor tüm bedenimi alevler.
 Sararıp soluyorum günbegün.
 Baba, ne azaplarla yanıyor ruhum!
 Öleceğim... Ne olur acı bana!
 Bir manastıra koy çılgın kızını,
 Orada korur beni Peygamberim,
 Dökerim ona çektiğim acıları.
 Bu dünyada sevinç yok benim için.
 Ve mihrapların dingin gölgesinde
 Varsın kabul etsin karanlık bir hücre
 Mezar soğukluğuyla peşinen beni!..”

II

Yakınları götürdüler prensesi
 Gözlerden uzak bir manastıra.
 Çıkarıp üzerinden giysilerini
 Çile gömleği⁸ giydirdiler ona.
 Ama bu keten giysi içinde bile
 Parlak kumaşlar giyinmiş gibi,
 Kapılıp günahkâr hayallere
 Eskisi gibi çarpardı yüreği.
 Mum ışığında, önünde mihrabın
 Okunduğu saatlerde ilahilerin,
 O ses sürekli çınlardı kulaklarında,
 Kasvetli mabedin kubbesi altında
 Hafif dumanında günlüklerin
 O tanıdık hayal dolaşırdı kimileyin
 İz bırakmadan ve sessizce;
 Işıl ışıl parlardı yıldızlar gibi;
 Çekerdi onu... Kim bilir nereye?..

III

İki tepe arasında serin bir yerdeydi
 Kutsal manastır gözlerden uzak.
 Etrafı yüzyıllık çınar ve kavak
 Ağaçlarıyla çevrilmişti dizi dizi –
 Boğaza karanlık çöktüğü zaman,
 Günahkâr genç kızın kandili
 Hücre penceresinde yanıp sönerdi
 Çınar ve kavakların arasından.
 Sessiz mezarların bekçileri –
 Sıra sıra hazin haçların dikildiği
 Badem ağaçlarının gölgesinde
 Cıvıl cıvıl öterlerdi kuşlar

8 Rusçası: Vlasyanitsa. Din adamlarının, havarilerin giydiği sade, uzun keten gömlek.

Ve buz gibi sularıyla kayalardan
 Çağlaya çağlaya akardı pınarlar.
 Ve sarkık kayanın altında, vadide
 Dost gibi kucaklaşarak birbiriyle,
 Kırığıyla kaplı çiçek ve çalıların
 Arasından koşarlardı uzaklara.

IV

Dağlarla kaplıydı manastırın kuzeyi.
 Aurora ilk ışıklarını döktüğünde
 Mor sislerle buğulanırdı vadinin içi,
 Doğuya dönen müezzinler de
 Ezan okurlardı ve çan sesleri
 Çınlayarak uyandırırdu halkı;
 İbadet ve huzur saatlerinde,
 Bir Gürcü güzeli dik kayalıktan
 Suyu inerdi elinde testisiyle.
 Dağların karlı dorukları uzaktan
 Duru maviliğinde gökyüzünün
 Eflatun bir duvar gibi görünürdü,
 Kızıl tüle bürünürdü gün batarken.
 Onların arasından, bulutları delerek
 Dikilirdi gökleri tutan başıyla,
 Beyaz sarığı ve parlak kaftanıyla
 Kafkasya'nın güçlü şahı Kazbek...

V

Ama günahkâr düşüncelerle dolu
 Kalbi yüce esrimelere Tamara'nın
 Varamıyordu. Sevindirmiyordu
 Yüreğini ısıltılı güzelliği doğanın.
 Kara bir gölge gibi tüm dünyasını
 Bilinçsiz bir tutku sarmalamıştı.

Her şey derin azap veriyordu ona,
 Sabahın aydınlığı, gece karanlığı bile.
 Gecenin serinliği çöktüğünde ortalığa
 İkonaların önünde kapanıp yerlere
 Deli gibi hıçkırığa hıçkırığa ağlardı.
 Uzaklarda bir pınarın şırıltısı
 Ve bülbül şakımaları arasında
 Gürültülü ağlayışları karanlıkta
 Korkuturdu oradan geçen yolcu'yu.
 İçinden şöyle geçirirdi ürpererek:
 "Mağaraya zincirli dağ cini bu.⁹
 Nasıl da inliyor, atıyor çığlık!"
 Ve kulağı kırışte endişeli
 Yorgun atını dörtnala sürerdi.

VI

Bukleli saçlarını omuzlarından
 Salar, soğuk, cansız dururdu öyle,
 Titreyen soluk dudaklarından
 Tuhaf sözler dökülürdü biteviye
 Göğsü arzuyla kalkıp iner,
 Yarı karanlıkta önünde sürekli
 O büyüleyici hayal belirirdi.
 Kalbinde derin bir heyecan, tasa
 Pencerenin önünde oturup üzgün,
 Gözlerini ısrarla dikerdi uzaklara.
 İç çekerek beklerdi bütün gün...
 Bazen "O gelecek bekle!" diye
 Bir ses fısıldardı kulaklarına.
 Düşler onu okşamıyordu yok yere,
 İblis boşuna görünmüyordu ona
 Kederle dolu bakışlarıyla ve
 Olağanüstü tatlı sözleriyle.

İstirapla yanıyordu nicedir,
 Kendi de bilmeden nedenini.
 Dua ederken bile azizler için
 O hayale meylederdi yüreği.
 Sonsuz savaşım la yorgun bitkin
 Kendini yatağa bırakmak istesin,
 Yastıklar yakar, tıkanırdı soluğu.
 Ürpererek, yataktan fırlardı
 Alev alev yanardı göğsü, omzu.
 Gözleri kararır, soluksuz kalırdı.
 Bir kucaklaşmayı arardı kollar
 Ve dudaklarında erirdi buseler...

VII

Akşam dumanı ince tülüyle
 Gürcistan tepelerini sardığında,
 Tatlı alışkılara ram olmuş halde,
 İblis uçarak geldi manastıra.
 Ama kutsallığını dingin barınağın
 Bir süre bozmaya cesaret edemedi.
 Bırakacak gibiydi acımasız niyetini,
 Yüksek duvarları boyunca manastırın
 Bir süre dolaştı düşünceli dalgın.
 Esinti yoktu, ama her adım atışında
 Yapraklar titreşiyordu karanlıkta.
 Kızın kandil ışığıyla aydınlanan
 Pencereye kaldırdı gözlerini.
 Birini bekler gibiydi uzun zaman.
 Derin sessizliğinde gecenin
 Çingura¹⁰ eşliğinde birinin
 Sesi yankılandı birdenbire.

¹⁰Gitara benzeyen bir çalgı.

Sesler aktıkça akıyordu, sanki
Gözyaşı gibiydi art arda dökülen.
Öyle duygulu, aşkla doluydu ki,
Yeryüzünde bir sevdalıya düzülen
Göksel bir ilahiye benziyordu.
Bir melek miydi unutulmuş dostu
Yeniden görmeyi arzulayan?
Manastıra gizlice sokulup da

Mihail Vrubel,
*Tamara'nın Ruhu ile İblis
ve Melek*, kâğıt üzerine
çini mürekkebi, 1891,
Rus Sanatı Müzesi,
Erivan, Ermenistan.

İstiraplarını dindirmek için ona
 Şarkı mı söylüyordu geçmişten kalan?
 Aşk heyecanına ve elemlerine
 İlk kez varıyordu İblis ve bir an
 Uzaklaşmak istedi dehşet içinde...
 Ama yapamadı, açılmadı kanatları!
 Mucize miydi neydi birden,
 İblis'in karanlık gözlerinden
 İri bir gözyaşı damlası yuvarlandı.
 Koca bir delik açtı kayada...
 O hücrenin önünde dolaşan biri
 Bugün de görebilir o kayayı
 İnsanın kine benzemeyen kor gibi
 Bir damla gözyaşıyla delinen!..

VIII

Ve iblis sevmeye, iyiliğe hazır
 Bir ruhla manastıra giriyor,
 Geldiğini düşünerek anının
 Arzuladığı yeni bir hayatın.
 İlk buluşmada kibirli biriyle
 Tanışacakmış gibi sanki,
 Bekleme heyecanına kapılması,
 Bilinmezliğin sessiz korkuları
 Hiç de hayra alamet değildi!
 İçeri girdi, baktı – önünde iblisin,
 Cennetin elçisi melek duruyordu,
 Koruyucusu günahkâr dilberin.
 Ve ışıltılı bir gülümsemeyle onu
 Korur gibi bir düşmanından
 Kanatlarının altına almıştı.
 Saçtığı tanrısal ışıkla bir an
 Kamaştı İblis'in karanlık gözleri.
 Tatlı bir gülümseme yerine
 Ağır sözler duyunca şaşırdı:

IX

“Ey, huzursuz! günahkâr ruh!
 Kim çağırdı seni bu gece yarısı?
 Burası değildir yeri âşıklarının,
 Bil ki bu zamana dek barınağımın
 Kimse bozamamıştır kutsallığını;
 Benim aşkıma – kutsal mabedime
 Sakın günah bulaştırayım deme!
 Haydi, konuş, seni kim çağırdı?”

İblis meleğe

Yanıt yerine sinsi sinsi sıırttı;
 Alevleniverdi kıskanç gözleri;
 Ezeli nefretinin korkunç zehri
 İçinde yeniden uyanmıştı.
 “O, benim” dedi öfkelenerek.
 “Tamara’yı bırak, o benim!
 Onu korumak için geldin demek.
 Çok geç artık bundan böyle
 Bana olduğu gibi, prensese de
 Asla geçmez hükmün kudretin
 Mührümü bastım gururlu yüreğine.
 Burası artık tapınağın değil senin.
 Hükmeden benim ve seviyorum.”
 Ve melek kederli bakışlarını
 Çevirdi zavallı kurbanına,
 Yavaşça çırparak kanatlarını
 Kayboldu esiri ummanda...

X

T a m a r a

Ah, kimsin? Sözlerin çok tehlikeli!
Cennetten mi, cehennemden mi, söyle,
Nereden gönderdiler seni bana?
Ne istiyorsun benden, zorun ne?

İ b l i s

Çok güzelsin!..

T a m a r a

Yalvarırım, kimsin? Yanıt ver!

İ b l i s

Ben gece karanlıklarında dinlediğin,
Düşünceleri yüreğine işleyen,
Acısını bulanık da olsa anladığın,
Düşlerinde hayalini gördüğün;
Ben insan yüreklerinde gelişen
Umutları bir bakışta yok eden,
Şimdiye dek kimsenin sevmediği;
Ben tüm canlıların lanetlediği,
Zamanı ve mekânı önemsiz olan,
Yeryüzü kölelerimin belasıyım.
Şahıyım bilginin ve özgürlüğün,
Semanın düşmanı, doğanın afetiyim.
Bak, kapanmaya geldim ayaklarına.
Getirdim sana en yüce duygularla
Sessiz aşk yakarışlarımı,
Dünyevi ilk ıstıraplarımı
Ve akıttığım ilk gözyaşlarımı...
Ah, dinle beni, acıyarak da olsa!
Beni iyiliğe ve Tanrı'nın cennetine
Döndürebilirdin tek bir kelimeyle!
Kutsal örtüsüne sarınarak aşkının
Çıkardım orada ölümsüzlerin yanma,
Melek gibi yepyeni bir ışıltıda.
Ah, yalnızca dinle beni, yalvarırım!
Kölenim, seviyorum seni çılgınca.

Seni görür görmez daha ilk anda,
 O harika, büyüleyici gözlerini,
 Gizli gizli nefret ettim birden
 Ölümsüzlüğünden ve gücünden,
 İnsanoğlunun sınırlı mutluluğunu
 Kışkandım ben elimde olmadan.
 Senin gibi yaşamamak acı veriyordu!
 Senden ayrı kalmaya dayanamıyordum.
 Ne zamandır unuttuğum duygular
 Soğuk kalbimde inanılmaz bir ışıkla
 Işıl ışıl yeniden aydınlandılar.
 İçimde çok eski bir yaranın acısı
 Kımıldamaya başlamıştı yılan gibi.
 Sensiz benim için nedir ebediyet,
 Uçsuz bucaksız malikâneler?
 Sadece kulağı okşayan boş sözler,
 Tanrısız, görkemli bir mabet...

T a m a r a

Ey, şeytani ruh, bırak beni!
 Sus, düşmanıma asla inanmam!
 Oh, Tanrım... Dua edemiyorum.
 Öldürücü bir zehir zayıf zihnimi
 Yakıp kavuruyor içten içe.
 Yalvarırım dinle, beni öldüreceksin!
 Ateş ve zehir var sözlerinde...
 Söyle, neden beni seviyorsun?

İ b l i s

Niçin mi güzel kız? Yazık ki
 Ben de bilmiyorum nedenini...
 Yeni bir yaşamla dolan ben,
 Günahlarla yüklü başımdan
 Gururla çıkardım dikenli çelengi.
 Tüm geçmişimi sildim ve şimdi
 Gözlerindedir cennet ve cehennemim.
 Dünyasal olmayan bir tutkuyla
 Senin sevmeyeceğin kadar derin
 Bir tutkuyla sevdalandım sana!

Ölümsüz hayallerin gücüyle
 Sevdim, şiddetli bir esrimeyle...
 Dünyanın başlangıcından bu yana
 Yüreğime kazılmıştı imgen,
 Eterin uçsuz bucaksız çöllerinde
 Geçerdi gözlerimin önünden.
 Zihnimi uzun süre karıştırırken
 Tatlı ismin çınlardı kulaklarımda;
 Cennette mutlu olduğum zamanlarda
 Eksik olan sendin sadece.
 Ah, anlayabilseydin derin azabını
 Sonsuz yaşamı ve yüzyılları
 Kimseyle paylaşmadan geçirmenin,
 Haz duymanın ve çile çekmenin,
 İyiliklerden ve kötülüklerden
 Bir övgü ya da ödül beklemeksizin
 Yalnızca kendin için yaşamanın,
 Utkusuz, uzlaşmasız bu uzun,
 Can sıkıcı savaşım la bezmenin,
 Her şeyi duyumsarken, görürken,
 Hep yakınmanın, aşksız yaşamanın,
 Kini yüceltmenin sonsuza değ in
 Ve dünyada her şeyi aşağılamanın!..
 Tanrının beni lanetlemesinden sonra,
 Doğanın sınımsız sarı kolları
 Benim için soğumuşt u sonsuzca;
 Önümde uzanan mavi çöllerde
 Uzun zamandır dost bildiğ im
 Yıldızların şö len giysilerini izlerdim.
 Akarlardı da altın halelelele,
 Benim – eski can yoldaşlarının
 Tanımadan geçerlerdi önünden...
 Benimle aynı yazgıyı bölüş en
 Sürgünlere seslendim umutsuzca.
 Sözleri, tavırları, öfke dolu gözleri
 Ne derin yaralar açmıştı ruhumda!
 Kanatlarımı çırparak dehşet içinde

Uzaklaştım – niçin, nereye peki?
 Bilmiyordum. Ama her şey belliydi,
 Çilemi paylaşacak yoktu kimse.
 Eski yoldaşlarım sırt çevirmişti bana.
 Anladığım, cennet gibi dünya da
 Benim için sağır ve dilsizdi artık.
 Hırçın dalgaların akıntısında nasıl
 Oraya buraya savrulan bir sandal
 Yelkensiz ve dümensiz öylece
 Dolaşır kestiremeden yolunu;
 Ve sabahın erken vaktinde
 Fırtına habercisi bir bulut parçası
 Bir an mavi aydınlıkta belirir de
 Hiçbir yere uğrayamadan
 Hedefsiz uçar iz bırakmadan,
 Kim bilir nereden nereye!
 Ben de böyle dolaşıyordum avare,
 Bir başıma yerle gök arasında.
 Sık sık buzlu zirvelerin üzerinde,
 Yüreğim kederle dolu, sessizce
 Otururdum gökkuşağının altında.
 Ak yeleli tipiler aslan kükreyişiyle
 Savrulurdu ayaklarımın altında.
 İnsanları yönetmede zorlanmadım,
 Günah tohumlarını kolayca serptim.
 Lekeledim güzel olan her şeyi,
 Erdemli olan ne varsa kirlettim.
 İçlerindeki temiz inancın ateşini
 Ebediyen söndürdüm kolayca.
 Değmiş miydi bunca emeklerim
 Bazı budalalarla ikiyüzlülere peki?
 Saklandım dağ boğazlarında,
 Gecelerin koyu karanlığında
 Gezmedeydim göktaş gibi...
 Tek başına bir yolcu kimi zaman
 Saldığım aldatıcı ışıqla
 Kan izleri bırakarak ardından

Atıyla uçuruma yuvarlanırdı da,
 Koşmazdım imdat çağrılarına.
 Ama bu acımasız, kanlı eğlenceleri
 Zamanla sevmez oldum ve bıraktım.
 Şimşeklere, dumanlara bürülü ben
 Kasırgalarla sürekli savaşırken
 Hışımın bulutlar arasına daldım,
 O müthiş hengâme arasında hemen
 Yatıştırmak için kalbimin elemelerini,
 Kurtulup kaçınılmaz düşüncelerden,
 Unutmak için silinmez kötülükleri!...
 Geçmiş ve gelecek kuşakların
 Onca felaket ve kaybının hikâyesi,
 Benim kimselerin bilmediği
 Anlık acılarım karşısında nedir ki?
 Nedir insan, hayatları ve dertleri?
 Onlar geçtiler, daha da geçecekler.
 Onlar için umut her zaman vardır –
 Onları adil bir yargılama bekliyor.
 Cezalandırırsa bile, O bağışlayabilir!
 Ama benim acılarım ebedidir.
 Aynı benim gibi, yok olmazlar
 Ve dalmazlar ölüm uykusuna.
 Kâh yılan gibi kıvıl kıvıldır içimde,
 Kâh alev gibi yakar, sönmez asla.
 Bazen kaya gibi ezer düşüncemi
 Boşa çıkan umutların ve tutkuların
 Parçalanamaz lahdi olan beni!

T a m a r a

Acıların neden ilgilendiriyor beni,
 Ne diye bana yakınıyorsun?
 Belli ki çok günah işlemişsin!..

İ b l i s

Sana karşı mı?

T a m a r a

Sus, bizi duyabilirler!

İ b l i s

Yalnızız!

T a m a r a

Ya Tanrı?

İ b l i s

O bize dönüp bakmaz ki:
Gökle meşgul, yeryüzüyle değil!..

T a m a r a

Ya ceza, cehennem azapları?

İ b l i s

Ne çıkar? Orada benimle olacaksın!..

T a m a r a

Kim olursan ol, rastgele dostum!
Huzurumu sürekli bozsa da
Elimde olmadan gizli bir hazla
Yine de ey, çilekeş seni dinledim!
Bunlar sinsice söylenmiş sözler,
Ve gizli bir aldatı içeriyorsa eğer...
Ah, acı bana! Bu nasıl bir şan?
Ruhumun ne değeri var senin için?
Gökte umursamadan bakıp geçtiğin
Varlıklardan daha mı değerliyim?
Oysa onlar da güzeldir, değil mi?
Bakir bedenlerine, benim gibi
Dokunmamıştır hiçbir faninin eli...
Bana bozmayacağın bir yemin ver...
Görüyorsun, ne acılar çekiyorum!
Kadın hayallerinden anlarsın sen.
Elimde değil beni korkutuyorsun...
Sen her şeyi kavrayan, her şeyi bilen –
Acırsın kuşkusuz bir ölümlüye!
Yemin et! Yapacağın bir kötülükten
Söz ver bana vazgeçeceğine,
Bozulmaz bir ant, bir söz ya da,
Bulmak çok mu zor acaba?

İ b l i s

Ant içerim Tanrı'nın yarattığı
İlk ve son gün üzerine,

Mihail Vrubel, *Tamara Yatıyor*, karton üzerine çini mürekkebi, 1890-91, Tretyakov Galerisi, Moskova.

Ant içirim kötülüğün utancı,
 Sonsuz gerçeğin utkusu üzerine,
 Ant içirim çöküşün korkunç azabı,
 Kısa süren zafer düşleri üzerine,
 Seninle buluşmanın sevinci
 Ve ayrılmanın kederi üzerine,
 Ant içirim kötü ruhlar sürüsünün,
 Emrimdeki yoldaşların kaderi üzerine,
 Tetikte bekleyen düşmanlarımın –
 Korkusuz meleklerin kılıçları üzerine,

Gök ve cehennem üzerine ant içerim,
 Yeryüzü mabetleri ve senin üzerine,
 Son bakışların, ilk gözyaşların üzerine,
 Ant içerim dudaklarının ılık nefesi,
 İpek gibi dalgalı saçların üzerine.
 Mutluluk ve ıstırap üzerine,
 Aşkım üzerine ant içerim ki,
 Bıraktım artık eski intikamları,
 Terk ettim kibirli düşünceleri.
 Bundan sonra hiç kimsenin
 Zehri şeytani övgülerinin
 Karıştırmayacak artık zihnimi.
 Barışmak istiyorum gökle,
 Sevmek, dualar etmek ve
 İnanmak istiyorum iyiliğe.
 Sileceğim pişmanlık yaşlarıyla
 Sana değer alınımdaki
 Göksel ateşin izlerini.
 Dingin bir cehalet içinde dünya
 Varsın bensiz çiçeklensin!..
 Bu zamana kadar, bana inan,
 Yalnızca bendim sana ulaşan
 Ve senin değerini bilen:
 Seni tanrıçam olarak seçerken
 Kudretimi ayaklarının altına serdim.
 Bekliyorum aşkını armağan gibi.
 Ben de bu an için sana
 Sonsuzluğu sunacağım;
 Hınçta olduğu gibi inan, Tamara
 Aşkta da değişmez ve yüceyim.
 Ben göklerin özgür oğlu seni,
 Yıldızlar ötesi ülkeye götüreceğim,
 Kraliçesi olacaksın o kutsal diyarın,
 Benim de sonsuza kadar aşkım ...
 Ne gerçek mutluluğun,
 Ne de sonsuz güzelliğin olduğu,
 Yalnızca can almaların ve ölümlerin,

Küçük tutkuların yaşandığı,
Korku duymadan ne sevmeyi,
Ne de kin beslemeyi becerebilen
Zavallı insanların dünyasını
İlgisiz seyredeceksin oradan.
Bilmiyor musun insanoğlunun
Anlık aşkının ne demek olduğunu?
Genç kanın kaynamasıdır yalnızca.
Ama günler geçer ve kan soğur!
Kim uzun ayrılığa dayanabilir,
Çekiciliğine yeni bir güzelin,
Bezginliğe, kaprisli hayallere,
Can sıkıntısına ve üzüntülere?
Hayır! Bil ki sen, sevgilim;
Ödleğlerin ve ruhsuzların,
İkiyüzlü dostun düşmanın,
Korkuların, boşuna beklentilerin,
Bezdirici kısır çabaların içinde,
Çirkin kıskançlığın esaretinde
Kaderin değil sessizce solmak!
Tanrıdan ve insanlardan uzak,
Yaşadığın bu duvarların gerisinde,
Tutkusuz yok olup gidemezsin.
Hayır, güzel varlık, bu değil kaderin!
Başka ıstıraplar bekliyor seni,
Derinliği farklı esrimelerin;
Artık bırak eski heveslerini,
Bırak zavallı dünyayı kaderine!
Karşılığında gurur veren bilgeliğın
Burgaçlarını açacağım önünde.
Hizmetimdeki ruhlar kalabalığını
Ayaklarına getireceğim, hizmetkârları
Ey güzel kız, emrine vereceğim.
Doğunun yıldızlarından senin için
Altından bir taş koparacağım,
Gecenin çiylelerini alıp çiçeklerden
Eşsiz bedenine serpeceğim.

Erguvan rengi ışığını günbatımının
Şal gibi bedenine saracağım,
Dolduracağım çevreni kuşatan havayı
Mis kokulu nefesiyle çiçeklerin.
Sihirli çalgılarla her dakika
Güzel şarkılar söyleyeceğim sana.
Firuze ve kehribar taşlarından
Görkemli saraylar kuracağım.
Denizlerin dibine dalacağım
Uçacağım bulutların ötesine.
Ayaklarına sereceğim her şeyi –
Yeryüzünü, yeter ki sen sev beni!..

XI

Ve iblis'in
Ateş gibi yanan dudakları yavaşça
Onun titreyen dudaklarına dokundu.
Tamara'nın yalvarıp yakarmasına
Ayartıcı sözlerle karşılık veriyordu.
Ateş gibi parlayan yakıcı gözleri
Tutuşturmuydu kızın tüm bedenini,
İblis gecenin karanlığında başucunda
Hançer gibi parlıyordu dayanılmaz.
Heyhat! Kazanmıştı karanlık iblis!
Ölümcül zehri buselerinin
Hızla göğsüne yayıldı, gecenin
Sessizliğini bozan ıstırap dolu
Korkunç bir çığlık duyuldu.
Her şey vardı: İstırap, seveda
Son bir yakarıyla bir sitem,
Umutsuz bir veda, genç yaşta
Uzun bir hayata hazin veda!..

XII

Gece bekçisi tam bu sırada
 Vurarak dökme demir levhaya,
 Vakti geldiği için duvar boyunca
 Dolaşmaya çıkmıştı tek başına.
 Genç kızın penceresinin önünde,
 Birden ağırlaştırdı adımlarını.
 Eli öylece levhanın üzerinde kaldı,
 Derin sessizliğin arasından
 Duyduğu sesler şaşırtmıştı onu.
 Öpüşme seslerine benziyordu.
 Sonra ani bir çığlık ve ardından
 Boğuk, anlık bir inleme...
 Yaşlı adamın kalbine
 Pis bir kuşku girmişti birden.
 Ama sesler kesildi, çok geçmeden
 Çevreyi derin bir sessizlik kapladı.
 Duyulan yalnızca uzaklardan
 Yelle gelen yaprakların hışırtısı
 Ve karanlık kıyılara çarpan
 Irmağın hüznünlü mırıltısıydı...
 Yaşlı adam korkuya kapıldı,
 İblis'in günahkâr düşüncelerinden
 Bir an önce kurtulmak için,
 Veli dualarına başladı hemen.
 Haç çıkardı titreyen parmaklarıyla.
 Ses çıkarmadan, hızlı adımlarla
 Her zamanki yoluna devam etti bekçi.

XIII

Uyuyan bir periye benziyordu
Tamara yattığı ölüm döşğinde.
Bedenini saran kefedenden de
Daha beyaz ve duruydu
Yüzünün solgun rengi.
Bir daha açılmamak üzere
Kapanmıştı uzun kirpikleri.
Oh, Tanrım, kim söylerdi,
O harika ışıltılı gözlerin
Uyku için kapanmadığını,
Beklemediğini sabah yıldızını
Ya da ateşli bir buseyi!..
Ama boşuna geziniyordu gün ışığı
Altın ışınlarla kirpiklerinde,
Sessiz ıstıraplar içinde
Boşuna öpüyorlardı Tamara'yı
Sevdikleri, can yakınları.
Hayır, sonsuz mührünü ölümün
Hiçbir güç sökemezdi üzerinden!..

XIV

Şölen günlerinde bir kez olsun
Böylesine zengin ve göz alıcı
Bir elbisesi olmamıştı onun.
Doğduğu vadinin kokularını
Getiren üzerine serpilmiş çiçekler
(Bunu gerektiriyor eski gelenekler)
Solarken cansız parmakları arasında
Sanki veda ediyorlardı dünyaya!
Ölününkine benzemeyen yüzü
Tutku ve esrimedeydi hâlâ.
Tüm hatları koruyordu o güzelliği.
Ama mermer gibi ifadeden uzak,

Duygu ve bilinçten yoksun artık
Ve ölümün kendisi kadar gizemli...
Tuhaf bir gülümseme sanki
Donup kalmıştı dudaklarında.
Bu gülümseme dikkatli bir bakışa
Pek çok acıyı anlatıyor gibiydi:
Acaba o gülüşün anlamı neydi?
Yazgının alaya alınışı ya da
Bir kuşku muydu hiç yenemediği?
Başkaldırı mıydı yoksa Tanrı'ya?
Buna bir yanıt veremezdi kimse.
Artık sönmek üzere olan kalbin
Soğuk nefreti vardı bu gülüşte,
Dünyaya sessizce veda etmenin
Zihindeki son çalkantıları.
Ve boş parıltısı geçmiş hayatın...
Sonsuza dek sönen gözleriyle,
Daha bir ölü görünüyordu yalnız
Ve kalp için daha bir umutsuz.
Harika bir günbatımında da böyle,
Denizde yüzen altın rengi sular
Eriyerek dağılıp da ağır ağır,
Güneş kaybolduğu zaman,
Kafkas dağlarının karları
Bir an koruyarak kızılığını
Parlar karanlık uzaklardan.
Ama bu yarı aydınlık ışığın
Bozkırda yansıması görülmez
Ve kimsenin aydınlatmaz
Yolunu buzlu doruklarından!

Hazırdı herkes kederli yolculuğuna
 Dost, komşu, hısım akraba...
 Göğsünü paralıyor yaşlı Gudal,
 Ak saçlarını yoluyordu nasıl!
 Son kez biniyordu ak yeleli atına.
 Kafile yola koyuldu yaslar içinde,
 Yol üç gün üç gece sürecekti.
 Atalarının gömülü olduğu yerde
 Hazırdı Tamara'nın ölüm döşegi.
 Yolcuları ve köyleri yağmalayan
 Bir eşkıya Gudal'ın atalarından,
 Gün gelip hastalıktan yatağa düşünce,
 İşlediği günahlar bağışlansın diye
 Bir kilise yaptıracığına söz vermişti
 Yalnızca kar fırtınalarının savrulduğu,
 Akbabaların uçuştığı bir yerde,
 Tam tepesine granit kayaların.
 Karları arasında Kazbek Dağı'nın
 Tek başına bir tapınak yükseldi.
 Zalim adamın kemikleri böylece
 Yeniden huzur buldu o yerde.
 Bulutları tutan yalçın kaya
 Aile mezarlığına dönüştü zamanla:
 Böyle gökyüzüne yakın durunca
 Sanki daha sıcak olacaktı mezarları,
 İnsanlardan uzakta son uykuları
 Hiç bozulmayacaktı... Nafile!
 Ölümler düş görmezler kesinlikle,
 Ne sevincini, ne de kederini
 Yaşayabilirler geçmiş günlerin...

XVI

Göklerin sonsuz maviliğinde
 Altın kanatlı bir melek uçuyordu.
 Taşıyordu kanatları arasında
 Yeryüzünden günahkâr bir ruhu.
 Umut dolu sözlerle Tamara'nın
 Kuşkularını dağıtırken, izlerini
 Günahının ve ıstıraplarının
 Gözyaşlarıyla siliyordu bir yandan.
 Cennetten sesler duyulmuştu ki uzaktan,
 Ansızın keserek özgür yollarını
 İblis yükseliverdi bir uçurumdan.
 Kopan bir kasırga gibiydi tıpkı,
 Şimşek gibi parlıyor, çakıyordu.
 Ve delice bir küstahlıkla kibirli
 "O benim!" diye gürledi.

Tamara'nın günahkâr ruhu
 Korkusunu dualarla bastırırken
 Meleğin iyice göğsüne sokuldu.
 İblis önünde duruyordu yeniden!
 Yazgısını o mu belirleyecekti yine?
 Oh, Tanrım, kim tanımazdı onu!
 Nasıl da bakıyordu delici gözlerle
 Sonsuz bir kinin ölümcül zehriyle!
 Donuk, kımıltısız yüzünden
 Mezar soğukluğu esiyordu İblis'in.
 Nihayet karşılık verdi göğün elçisi:
 "Def ol. karanlık ruhu kuskuların!

Dayanılmaz azapların yanında
Yaşamı erişilmez mutlulukla geçen
Ölümlülerden biriydi ruhu.
Yüce Tanrı en güzel eterden
Dokumuştı onun can tellerini.
Bu teller dünya için, dünya da
Onlar için yaratılmamıştı!
Kuşkularının bedelini acımasızca
Ödedi... Sevdı ve acılar çekti –
Cennette bulacak şimdi sevgiyi!..”

Ve melek öfkeli bakışlarını
Diktikten sonra İblisin üzerine,
Sevinçle çırpıp kanatlarını
Kayboldu göğün maviliğinde
Nihayet yenilgiyle tanışan İblis
Lanetler yağdırdı çılgın hayallerine,
Eskisi gibi yine aşksız, umutsuz
Bir başına kaldı evrenin çöllerinde!..

Kavşaur Vadisi’nin üzerinde,
Yamacında yalçın bir kayalığın
Dikili duruyor hâlâ kalıntısı
Çok eskiden kalma bir enkazın,
Çocukları korkutan efsaneler
Anlatılıyor bu yıkıntıya dair...
O parlak, büyüleyici zamanların
Tanığı olan bu dilsiz harabe
Arasından asırlık ağaçların
Bir hayalet gibi dikiliyor öyle.
Aşağıda dağınık evleriyle bir aul...
Toprak çiçekleniyor, göveriyor.
Ve seslerin düzensiz uğultusu
Eriyip gidiyor ve çingirak
Sesiyle kervanlar geçiyor uzaktan.
Bir dağ pınarı sisler arasından
Gümüştten köpükler saçarak

Boşanıyor gürleye gürleye.
Sonsuz capcanlı bir yaşamla,
Baharla, serinlikle ve güneşle
Çocuk sevinciyle eğleniyor doğa.

Dostlarından ve ailesinden uzun
Yaşamış zavallı bir ihtiyar gibi,
Zamanını dolduran ıssız şatonun
Görüntüsü ne kadar hazindi!
Görünmez kiracıları şimdi pürneşe
Ayın doğuşunu bekliyor:
Sonrası özgürlük, büyük eğlence!
Sürekli vızıldayıp geziniyorlar.
Yaşlı bir örümcek, yeni münzevi
Yuvası için ağlarını örüyor.
Yeşil kertenkeleler kalabalıkla
Neşeyle oynuyorlar çatıda.
Bir yılan kollayarak çevresini
Deliğinden çıkmış sürünüyor
Eski verandanın taşlarında.
Bir ansızın çörekleniyor,
Bir uzanıyor kemer gibi,
Savaş alanına bırakılan
Can veren bir kahramanın
Bulat kılıcını andırıyor!..
Vahşi mi vahşi her şey orada,
Görünmüyor hiçbir yerde izleri
Geçmiş günlerin, yüzyılların eli
Silip süpürmüş hamaratça
Ve hatırlatmıyor hiçbir şey
Ne Guda!ın şanlı adını,
Ne de sevgili, biricik kızını!

Ama ata kemiklerinin gömüldüğü
Sarp tepe üzerindeki tapmakta
Kutsal bir egemenlik sürüyor.
Kapılarında dikili bekliyor
Bekçileri karanlık kayalar;
Beyaz harmanilerle donanmış,
Göğüslerinde yelme yerine
Sonsuz buzullar balkıyor.
Uykulu yığınları çığların
Dona uğrayan çağlayanlar gibi,
Sarkıyor üzerinden kayaların.
Tipi dolanıyor devriye gibi
Kar tozlarını savura savura
Bembeyaz yığınlardan.
Kâh bir şarkı düzüyor uzun
Kâh sesleniyor nöbetçilere.
Büyüsel tapınağını bu diyarın
Duyan doğu bulutları sürüyle
Koşup geliyorlar tapınmaya.
Ne var ki aile mezarları üstünde
Nicedir kimse hüznülenmiyor.
Kazbek'in karanlık kayaları
Kurbanının hırsla yapıyor bekçiliğini
Ve insanoğlunun biteviye yakınışı
Onların sonsuz huzurlarını bozmuyor.

BOYAR ORŞA

BİRİNCİ BÖLÜM

*"Then burst her heart in one long shriek,
And to the earth she fell like stone
As statue from its base o'erthtwn."*¹¹

Byron.

Vaktiyle Moskova'da lakabı Orşa olan
Mihail adlı bir boyar¹² yaşıyordu.
Çarların çarı Korkunç İvan
Yüce bir sanla onurlandırmıştı onu.
Yüzüğünü çıkarıp parmağından
Armağan etmişti Boyar Orşa'ya.
Vermişti neşeli bir anında
Omzundaki samur kürkünü de
Orşa'yı İsa'nın Diriliş Günü'nde,
Tutup dudaklarından öperek
Sarayından ayrılmasın diye ölene dek
Tam otuz çar köyü vaat etmişti ona.

Asık yüzlü biriydi Boyar Orşa.
Hoşlanmazdı saray eğlencelerinden.
Çırpınan yardakçıları gördüğü anda
Bıyıklarını çekiştirirdi sinirinden.
Çarın muhafızı olmaktan sıkılmıştı.
Bir gün Çar İvan'ın huzuruna çıktı.
"Umudumuz Çar!" dedi çekinmeden.
"Bırak beni öz yurduma döneyim ben.
Günler geçip gidiyor, iyice yaşlandım

11 *Sonra patladı yüreği uzun bir çığlıkla
Ve toprağa devrildi kaya gibi,
Temelinden kopan heykel gibi.*

Byron.

12 Boyar: Toprak sahibi, derebeyi.

Düşmandan öcümü alamayacak kadar.
 Sarayında bir dolu hizmetkârın var.
 İzin ver gitmeme, yalvarıyorum.
 Dinyeper'in sarp kıyısında yükselen
 Lehistan sınırına yakın eski şatomun
 Çoktan mezar otları sarmıştır üzerini.
 Burada bir yılım daha geçerse çarım
 Yıkılır gider ata yadigârı evim.
 İzin ver Dinyeper'imi selamlayayım,
 Orada doğdum, orada ölmeliyim!..”

Ve boyar inceledi eski konağını
 Ve donattı sonra karanlık odalarını
 Altın ve gümüşlerle yanında getirdiği.
 Elmas ve inci dizili oyma tasvirleri
 Evin her köşesine astı kendi elleriyle.
 Döşemeler kaplandı ipek kilimlerle.
 Ama çar armağanlarından da değerli
 Biri vardı, kıızıydı bu Tanrı hediyesi.
 Gece gündüz düşünürdü onu.
 Kutsal çiçeği geleceğin,
 Ölümsüz anıtı geçmişin,
 Masum, tertemiz ve mutlu
 Gözlerinin önünde büyüyordu.
 Mezar taşlarının üstünde
 Genç bir huş ağacı da böyle:
 Hışırdayan yapraklarının dansında
 O soğuk, cansız duvara
 Can verir güzelliğiyle!..

Dışarısı zifiri karanlık ve duman,
 Göz kırpan yıldız gibi buluttan
 Boyar Orşa'nın büyük konağında
 Tek pencerede ışık yanıyor yalnızca.
 Geniş avlu sessiz ve kasvetli...
 Ağır sürgüler şakırdıyordu artık.
 Kapı sürgülerini bir bir yoklayıp,

Elinde anahtar destesi yaşlı bekçi
 Bahçe kapısına doğru yöneldi.
 Gözlerini gökyüzüne çevirince,
 Haç çıkarıp şöyle dedi kendi kendine:
 "Yarın büyük bir fırtına kopacak,
 Uzakta şimşekler nasıl çakıyor, bak!
 Yerlere degecek neredeyse.
 Ayın çevresi, keşiş giyinişiyle
 Sarmalanmış kara bulutlarla.
 Rüzgâr uğulduyor canavar gibi,
 Çil çil altınlar da verseniz şimdi,
 Soylu bir kısrakçı çıkarıp ahırdan
 Tez eyerleseniz de benim için,
 Asla uzaklaşmam bu kapıdan,
 İsterse öz babam için olsun!"
 İçinden böyle geçirdikten sonra
 Evine yürüdü oflaya pufлая.
 Uzakta sadece anahtarların
 Zayıf şakırtıları duyuluyor,
 Boyar konağın çevresi artık
 Yeniden sessiz ve karanlık
 Sadece bir pencerede ışık yanıyor.

Herkes uyuyor, biri uyumuyor,
 Asık yüzlü efendisi, Boyar Orşa
 Çekilmiş görkemli, geniş odasına
 Yumuşak yatağında oturuyor.
 Alevleri yarı yanmış mumun
 Parlayıp çıtırdayarak onun
 Önünde, tuhaf bir loşlukla
 Durgun ışığını döküyor eşyaya.
 Başucunda asılı tasvirlerin
 Parlıyor cüppeleri ve gözleri
 Sanki canlanıyor, bakıyor birden,
 Böyle bir bakış neyle kıyaslanır ki?
 Bütün ölü ve canlı gözlerden
 Daha ürkütücü, daha gizemli!..

Boyara azap veriyor bir tasa.
 Gece yarısı, pencerenin altında
 Irmak çağlaya çağlaya akıyor.
 Fırtına sonrası boşanan yağmur
 Kırbaç gibi şaklıyor pencerede.
 Gölgele oluşuyor her köşede.
 Tuhaf! Bir korku alıyor Orşa'yı.
 Ama Lehlere ve Tatarlara karşı,
 Yaşlı da olsa yiğitçe savaşmıştı.
 Korkunç çarın sesini duymuş,
 Gözleri birbiriyle karşılaşmış,
 Çelik yüreği en zorlu anda bile
 Zayıflamamıştı felaket önünde.
 Derken bir ıslık çaldı ve sevdiği,
 Kölesi *Sokol* girdi içeri.

Orşa dedi ki: "İçim daralıyor.
 Kafamda hep karanlık düşünceler,
 Gel şöyle otur yanıma, şu sedire,
 Dertlerimi dağıttır sözlerinle...
 O eski, altın dönemlerden
 Bir masal anlat bana hemen!
 Anarak böylece eski günleri
 Sesinin mırıltısında uyurum belki."

Sokol sedirin bir ucuna ilişti
 Anlatmaya başladı hikâyesini:

"Çok eskiden dünyanın bir ucunda,
 Buradan otuz prenslik uzaklıkta,
 Bilge mi bilge bir çar yaşıyormuş.
 Ne geçmişte, ne de zamanımızda
 Böyle görkemli bir saray görmemiş
 Hiç kimse. Günlerinin çoğunu çar
 Şölen ve eğlencelerle geçirmiş,
 Ta ki biricik kızı büyüyene kadar

Çar epeyce yaşlı, üstelik hastaymış.
 Kızı da sağlam pabuç değilmiş hani!
 En değerli elması gibi sürekli
 Onu delici bakışlardan saklarmış.
 Kimse bakamazmış prenses kızına
 Gün ışığı, karanlık geceden başka.
 Ve bu güzel dilberi yalnız
 Geçici rüzgârlar öpebilirmiş.

Ve bu çar günde üç kez.
 Kızını yoklamaya gidermiş,
 Kızı ne yapıyor diye bakmak için
 Karanlık geceyi seçmiş bir gün.
 Gümüş anahtarı yanında,
 Çıkarıp ipek galoşlarını da,
 Yaklaşmış çar sessizce
 Güzel kızını kapattığı kuleye!..

Odaya girmiş, çıt çıkmıyormuş
 Kızı uykuda, ama yalnız değilmiş.
 Başı çar kızının göğsünde
 Genç seysisini birden görünce
 Gözleri kararmış, kül olmuş benzi.
 Derhal ziftlenerek, bir fıçıda
 İkisinin mavi denize atılması
 Buyruğunu vermiş acımasızca..."

Köle Sokol'un tam bu sırada
 Bastırmak istiyormuş gibi adeta
 Gülümsemeyle kıvrıldı dudakları,
 Hızla yukarı kaldırdı başını,
 İç geçirdi ve hemen susuverdi.
 "Yıkıl karşımdan Sokol!" dedi.
 Titreyen elini sallayarak Boyar,
 "Aşağılanan zavallı babanın
 Sonunu başka bir gün anlatırsın!"

Bulut gibi yaşlı adamın kırıışıklarında
Gölgesi geçti kara bir düşüncenin.
Kuşkulara kapılan, tez algılayan zihin
Çok dert çekeceğini bildiriyordu ona.
İnsanları, toplumu tanımış, öğrenmişti.
Ne sınavlardan geçmişti yaşlı adam.
Kötülük onu hayrete düşürmezdi.
Bir zamanlar herkese inandığından
İyiliğe de inancını yitirmişti çoktan!

Kalan gücü depreşince telaşlı
Yumuşak yatağından fırlayıp kalktı.
Omuzlarına atıp samur kürkünü,
Elinde mum, kızının odasına doğru
Yürümeye başladı titrek adımlarla.
Dik merdiven her adım atışında
Ağır ayakları altında gıcırdıyordu.
İki kez düşürecekti elinden mumu.

Köşede, eski sandığın üzerine
Oturmuş uyukluyordu dadı.
Uykuda ara sıra sallıyordu başını;
Nedense kurt düşmüştü içine birden
Bir an ona baktı önünden geçerken –
Tıkırtılar duyunca birden uyanan
Yaşlı kadın, haç çıkardı, ardından
Hiçbir şey olmamış gibi başını
Yeniden devirip uykuya daldı.
Kendini kaptırıp düşlerine
Başını sallamaya başladı yine.

Kapı eşiğinde bekledi kısa bir an,
Anahtar deliğine dayadı kulağını.
“Hayır!” diye söylendi yaşlı adam,
“Benim kızım ahlaksız değil,
Ah, Sokol! Seni köle, zehirli yılan!
Cüretinin, sinsî imanın karşılığını, bil,

Alacaksın ölümcül bir dersle!"
 Ama birden! Bu ne acı böyle!
 Ne büyük utanç yüce Rabbim!
 Konuşmasını duyuyor iki kişinin.

Birinci Ses

Dur, gitme Arsenim benim!
 Dün tamamen başka biriydin.
 Bensiz bir gün, az kalıyorsun!

İkinci Ses

Sakin ol sevgilim, ağlama!
 Güzel günler yakın, dünyaya
 Umursamadan bakıp geçeceğimiz!..
 Yabancı, ama yakın bir ülkede
 İnan, mutlu olacağız ikimiz
 Gece karanlığında bundan böyle
 Bir köleyi kucaklamayacaksın.
 Hatırlarsın, bir keseye bir papazın
 Beni babana sattığı o kötü günü,
 O günden beri, mahzun, bir başıma
 Tutsaklığın derin azabıyla,
 Lakin büyüyle tatlı sesinin
 Ve melek gözlerinin sevgilim,
 Zindanıma zincirlenen ben
 Ebediyen terk etmeyi düşündüm
 Anayurdumu, ama seninle birlikte!..
 Issız bir ormanda az zaman önce,
 Buldum yiğit, cesur insanlar.
 Çelik gibi sert ve korkusuzdular!
 Kutsal görmüyorlardı beşeri yasayı.
 Cennetleri savaş, cehennemleri barıştı.
 Ruhumu onlara bir süre rehin verdim,
 Ama sen benimsin! Tek zenginliğim!..

Ve mırıltılar ansızın kesiliverdi
 Orşa hafif bir ses duyuyor şimdi,
 Öpüşme sesleri, sonra bir daha...
 Başladı kapıyı yumruklamaya.
 Karşılarında görünce çıldırmış boyarı,
 İki sevgili korkudan donakaldı.

Boyar Orşa bir adım geriledi.
 Kızına dikti kindar gözlerini.
 Göz göze geldiler ve peşinden
 İstıraplı bir çığlık koptu birden.
 Bu korkunç çığlığı kim duysa
 O an düşünürdü, söylerdi ya da;
 Aynı göğüsten ikinci kez asla
 Böyle bir çığlığın çıkmayacağını.
 Çok eskinin ruhsuz bir cesedi gibi,
 Bir şey devrildi desenli halıya.
 Uysal köleler boyarın çağrısıyla,
 Gürültü patırtıyla koşup geldiler.
 İtişip didişmeden ve kolayca
 Genç köleyi kısıkıvrak yakaladılar.
 Tüm bedeni yılanın sarması gibi
 Kalın halatla sıkıca dolanmıştı;
 Delikanlının kesilmişti sesi soluğu.
 İçine işlemişti bir ölüm soğukluğu.
 Yüreği küt küt atıyordu göğsünde
 Tasayla, utançla, ümitsizlikle!..

Alıp götürdüklerinde çılgin seyisi,
 Duyulmaz olduğunda ayak sesleri,
 Bir tek Sokol kalmıştı onunla.
 Boyar ağır ağır yaklaştı kapıya;
 Baygın kızına baktı son bir kez.
 Ne titredi, ne içini çekti! Yalnız
 Anahtarı paslı kilitte çevirirken
 Engel olamıyordu titreyen ellerine.
 Ardına kadar açtığı pencereden

Uzaklara baktı kara bir öfkeyle.
Zifiri bir karanlık vardı gökte.
Kayalıklarda, altında pencerenin
Dinyeper kuduruyordu tedirgin.
Anahtarı fırlattı güçlü koluyla
Irmağın azgın dalgalarına,
Ve ölümcül, uğursuz anahtar
Gömüldü soğuk sulara ağır ağır.

Boyar böyle çizince kaderini,
Kölesine suskun dalgaları gösterdi.
Sokol eğilerek selam verdi sadece...
Bir saat geçmemişti ki boyar evinde
Herkes dalmıştı derin bir uykuya
İçlerinde biri uyumuyordu yalnızca,
O da yüzü gülmeyen efendisiydi.

İKİNCİ BÖLÜM

*"The rest thou dost already know,
And all my sins, and half my woe.
But talk no more of penitence..."¹³*

Byron

Halk kaynıyor manastır kapısında.
Kutsal kapı önlerinde ve avluda ,
Başlarında kunduz postu börkler,
Boyarın sadık köleleri dikiliyor.
Işıldıyor tunç mızraklarının uçları.
Onların kuşaklarında ışıldıyor
Değerli hançerlerinin kınları.
Yelesinden tutmuş boyar atının
Aralarında bir at oğlanı duruyor.
Çınlayan üzengileri zaman zaman
Kıvrak atın böğrünü dövüyor.
Topuk vuruşlarıyla yıpranan
Kan kırmızı çepırağı¹⁴ toz içinde.
Yerinde duramayan boz argamak¹⁵
Yelesini savuruyor köpükler saçarak.
Damarlı ayaklarıyla dövüp yerleri,
Sıkıntıdan gemini kemiriyor, sicim gibi,
Ovalara düşen ilk kar beyazlığında
Ağzından köpükler akıyor toprağa.

Nihayet sona erdi sabah ayini.
Çalıyor çanlar, uğulduyor sesi.
İlahilerle başrahibin ardı sıra
Girişten iniyor keşiş topluluğu.
Ellerinde uzun mumlarıyla

13 Zaten biliyor olmalısın geri kalanı –
Tüm günahlarının ve tasalarının yarısı,
Fakat daha fazla söz etme pişmanlıktan.

Byron.

14 Çeprak: Eyer altına serilen ve atı süslemek amacıyla kullanılan keçeden örtü.
Tatarca.

15 Argamak: Arap atı.

Trapeze yürüyorlar dosdoğru.¹⁶
 Zavallı günahkârın yüzüne karşı
 Başrahip okuyacak ölüm kararını.

Bir sessizlik vardı trapezde.
 Sol duvara doğru iki masa ve
 Manastır keşişlerinin ürünü
 İki zarif koltuk konmuştu...
 Işıldıyordu ipek kumaşları
 Geniş pencerelere gün ışığı
 Beyaz ışınlarıyla vurdukça
 Kıvılcımlar yaratarak camlarda
 Taş döşemelerde dalgalanıyor,
 Duvar süslemeleri usta işi belli ki,
 Küçük, ince nakışlarla bezeli.
 Kapı üstünde altın çerçevelerde
 Azizlerin tasvirleri parlıyor.
 Süslenmiş ağır, alçak tavan
 Elinden gelebildiği kadar
 Gayretli bir keşiş tarafından...
 Ama zavallı bir meşgale!
 Kutsal düşünce ve işlerle
 Geçirilecek onca zamanı
 Tanrı'nın elinden alan:
 İşte sanatın hazin yazgısı!..

Masada yumuşak bir koltukta Orşa
 Oturuyor uyuşuk bir suskunlukla.
 Kır bıyığı ve sakalları bazen
 Oynak ışıkla buluştuğu zaman,
 Birden gümüş rengine kesiyor
 Yaşlı adamın saçları hafiften
 İnceden esen yelle kalkıyor,
 Döndürerek karanlık gözlerini
 Sık sık kapıya bakıyor ve sürekli
 Parmaklarıyla masayı tıklatıyor.

16 Manastırda topluca yemek yenilen masa.

Karşı köşede, bir sütunun önünde,
 Arseni duruyordu köle giysisiyle
 Sırtı boyara dönük prangalar içinde.
 Gelgelelim genç kölenin yüzünden
 Dünyaya elveda diyeceği bu anda,
 Ruhunun üstünde fırdolayı esen
 Karmaşık duygular sürüsünden
 Okuyamazdınız bir tekini bile.
 İster miydi düşmanının önünde
 Soğuk, duygusuz ve kibirli,
 Cansız bir yüzle böyle dikilmeyi
 Ve öcünü alamadan ölüp gitmeyi?
 Elinde olmadan bu korkunç anda
 Nicedir varlığı olan prangasının
 Şakırtısından yoksun kalacağının
 Derin sırrına mı ermişti yoksa?
 Pencereden dalgın düşünceli,
 Mavi gökyüzüne baktı Arseni.
 Harika güzelliği çekmişti onu;
 Büklüm büklüm bulut sürüsü,
 Gümüşsü örtüsü gökyüzünün
 Gölgelelerini bırakarak tepelere
 Orada hızla koşuyordu özgürce;
 Pencerede bir kırlangıcın gördü
 Bir aşağı bir yukarı uçtuğunu.
 İnanılmaz hızla taş kornişe dalıyor
 Ve sığınyordu nemli aralıklara,
 Kâh ok gibi yükselerek göğe doğru
 Batıp çıkıyordu alevli ışıklarda...
 Tutkulardan uzak, doğal yaşadığı
 Eski günleri düşünerek içini çekti.
 Donuk gözlerinde bir ışıltı belirdi.
 Bu gözyaşları değil, bir parıltıydı.
 Gülümsedi, bu gülüşte yalnız
 Bir kınama vardı acımasız!

Birden ayak sesleri duyuldu.
 Ardından boğuk bir uğultu...
 Kapılar gıcırtyla açılmıştı...
 İşte ellerinde uzun mumları,
 Uzun siyah başlıklarıyla
 Keşiş kalabalığı girdi içeri.
 Göğsündeki zincirin ağırlığıyla¹⁷
 Sakalı neredeyse yerlere değen
 Kör bir ihtiyar yürüyordu önden.
 Başrahipti bu ve kırk yıldan beri
 Kafasından silmişti dünya işlerini.
 Ama kırk yıl önceki kadar
 Akıldan yana zengindi peder.
 Asasına dayanarak yürüyor,
 Tümüyle elmas ve inci işleme
 Bir haç tutuyordu göğsünün üstünde.
 Fildişindendi asası, rengi tıpkı
 Ak sakalları kadar beyazdı.

Haç çıkarıp vakarla oturdu.
 Tutsağın getirilmesini buyurdu.
 İsmiyle çağırdı keşişlerden birini –
 Sevimsiz, soğuk tavırlı biriydi.
 Başrahip eğildi ve hafifçe gülerek
 Bir şey fısıldadı boyarın kulağına.
 Bu soruya ya da öğüde yanıt olarak
 Sadece başını salladı Boyar Orşa...
 Derken ellerini salladı kör adam!
 Keşiş bu işareti anladı hemen,
 Dudakları kınamaya hazır vaziyette
 Sözlerini süsleyip kitabi kelimelerle,
 Suçlunun yüzüne karşı okudu kararı.
 “Ey çılgın, yeryüzünün fani evladı!
 Şeytanın kendisi ve tutkular getirdi
 Çekici bir yolla ayartıp da seni

¹⁷ Çile zinciri.

Bu yeryüzü hayatının sınırına.
 Çok günah işledin sen, ama
 Bu son günahın en korkuncuydu.
 Yeryüzü yargıcı bağışlayamaz bunu,
 Ama başka bir yargıç var yukarıda,
 O iyilikseverdir, Şimdi Ona tek tek,
 Önümüzde işlediğin günahları anlat!"

A r s e n i

İtirafımı dinlemeye buraya kadar
 Geldiğin için sağ olasin ihtiyar!
 Anlamıyorum, sizlerin niyetini?
 Davamı bensiz de bilmen gerekirdi.
 Ruhumu anlatmak mümkün mü?
 Yüreğimi açabilseydim sana,
 Hiç kuşkusuz okumazdın onda
 Acımasız, bir canının barındığını.
 Sizin manastır yasalarınız varsın
 Tanrı tarafından onaylansın!
 Yüreğime egemen başka yasadır,
 Kutsaldır Tanrı'nın yasaları kadar.
 İnsanlığın yasasıdır bu – kalbin!
 Bilin ki o aklayabilir sadece beni,
 Odur kalbimin mutlak efendisi;
 Yoksul giysimin arasından bu tutku
 İşlemeseydi zehir gibi yüreğime,
 Asıl o zaman olurdum suçlu.
 Yazgının buyruğuyla sürüklenen
 Köle giysileri içinde olsam da ben,
 Ben de insanım diğerleri kadar,
 Hayatı dolu dolu yaşamak isteyen...
 Sen, sen gözleri görmeyen ihtiyar!
 Göksel yüzü o kusursuz varlığın
 Sana düşünde bile görünseydi inan,
 Yemin ederim kıskanırdın beni
 Ve müthiş bir esrimeyle de belki

Günah işlemeye bile niyetlenirdin.
Unuturdun o an ettiğin yeminleri.
Bir söz, bir bakış ve dokunuş için
Kederlerimi ve düştüğüm utancı bile
Çekmeyi düşünürdün seve seve!..

O r ş a

Kızımın adını pis ağzına alma!
Artık ne yapsan, ne etsen boşuna,
Bağrımda bir yılan beslediğimi
Çok geç de olsa anlıyorum şimdi.
Ama sana verdiğim onca nimetin
Karşılığını şimdi bana ödeyeceksin.
Ve biricik kızıma ettiklerinin
Cezasını çekeceksin rezil canı!
Seni din kitap bilmeyen hain,
Seni piç, aşağılık köle seni!

A r s e n i

Haklısın... Bilmem nerde doğduğumu!
Babam kim ve hâlâ yaşıyor mu?
Bilmiyorum... İnsanlardan öğrendiğim
Kölen olmam ve verilişim keşişlerin
Daha erken yaşta sıkı denetimine.
Büyüdüm boğucu duvarlar ardında,
Çocuk ruhuyla, bir keşiş yazgısıyla.
Bana "Anne," "baba" gibi kutsal sözleri
Kimse göze alamıyordu söylemeyi!
Manastırda sen istedin yaşlı adam,
Bu tatlı sözleri silmemi aklımdan.
Lakin ne yapsan boşunaydı peder,
Çünkü benimle doğmuştu o sesler.
Başkasında gördüm yurdu yuvayı
Dostları, anneleri, babaları.
Ah, bense ulaşamadım hiçbirine

Bırakın onlara – mezarlarına bile!
 Ama şimdi istemiyorum asla
 Celladıma adlarını fısıldamayı
 Ve onda ne kalmışsa güzellik adına,
 Kana ve utanca bulamayı!..
 Kölen olarak yaşadım, öyle öleceğim!..
 Hayır, öfkelenme böyle aziz peder!
 Bizi korkutacak ne kaldı ki?
 Ölüm yakın, bekliyor ikimizi,
 Ha bir gün, ha bir yıl... ne fark eder?
 Kimse olamayacak bizlerin efendisi;
 Tek yol sen cennete, ben cehennem!
 Yaşadığım şu kısacık ömrümde
 İki kez tatmıştım özgürlüğü.
 Sonuncusu şimdi yaşadığım ve ilki
 Sizin yanınızda geçirdiğim günlerdi.
 Dualar ve tozlu kitaplar arasında
 Aklıma gelirdi hep anlık da olsa
 Görmeyi harika ovaları,
 Bu dünyaya gelişimizin nedeni
 Özgürlük ya da tutsaklık mıydı,
 Şu dünya güzel miydi öğrenmeyi!
 Şiddetli fırtınadan ürküp de
 Toplanıp mihrabın önünde
 Yerlere kapandığınız o gece,
 Parıltısında ölümcül yıldırımların
 Kutsal duvarlardan kaçmıştım.
 Fırlatıp attım giysimi ve korkuyu.
 Kutsadım karanlık geceyi, soğuğu.
 Unuttum acılarını geçmiş günlerin,
 Fırtınayı kendime bir kardeş bildim.
 Delice bir coşkuyla kucakladım onu,
 Ne büyük bir sevinçti benim için
 Savrulup gitmek fırtınayla birlikte!
 Gözlerimle bulutları kovalıyordum,
 Yıldırımları yakalıyordum ellerimle.
 Taşkın yürek ve fırtına arasında

Kısa ama o canlı dostluk yerine,
Manastırınızın duvarları arasında
Söyle ihtiyar, ne verebilirdiniz bana?

B a ş r a h i p

Bize ne kurduğun bu düşlerden?
Karşımıza bunun için çıkmadın sen,
Başka suç için bulunuyorsun burada.
Gerçeğin açığa çıkmasını ister yasa.
Korkunç eylemleri kanla yıkanan,
Cinayetleri koyu karanlıkla örtünen
Senin de onlarla şerefsizce anlaşarak
Zavallı bir kızı götüreceğini sandığın
Gece soyguncularının, cana kıyanların,
Bize yoldaşlarının adını ver çabuk!

A r s e n i

Adlarını vereyim... Öyle mi peder?
Onlar içimde ve benimle ölecekler!
Olmaz, onların sırrı benim değil,
Ama daima koruyacağım, bunu bil.
Toprak o belirlenen saatte ikimizi
Kabul edene kadar iki dost gibi,
İster demirle, ister ateşle dene,
İtiraf etmeyeceğim hiçbir biçimde.
Bağrımdan ansız bir çığlık kopup da
İhanet ederse bana... İnan yaşlı adam
Koparıyım zayıf dilimi hiç acımadan!..

K e ş i ş

Bana bak ahmak, bırak direnmeyi!
Neye yarar? Biliyorsun öleceksin.
Açıkla bize, dök sırlarını çabuk!
Ölümün ötesi cennet ve cehennem,
İkisi de bir – derin bir sonsuzluk!..

A r s e n i

Dinle, dün uyuyordum hücremde.
 Yaklaşan bir ses duyuyorum birden,
 Tanıdık, tatlı bir konuşma sanki,
 Işıltılı gözler görüyorum peşinden
 Ve karanlıkta uyanarak hemen,
 Arıyorum o sesleri ve gözleri...
 Ah, onlar içindeymiş kalbimin
 Bir mühür gibi asla sökemediğim.
 Yeniden tutuşturuyor, can veriyor...
 Cennet ve cehennemim o ses ve gözler!
 Onları anmak için, buna inan,
 Yaşam bir hiç, sonsuzluksa bir an!..

B a ş r a h i p

Bana bak kâfir, kendine gel!
 Yerlere kapan, ağla, dualar et!
 Yüreğinde duy o kutsal korkuyu!
 Tanrısal cezadır, bu düşlerinin sonu,
 Yalvar O'na...

A r s e n i

Boşuna bir çaba!
 Sonumu Tanrısal yargının
 Belirleyeceğini söyleme bana:
 İnsanlar, insanlar kutsal baba!
 Öürsem öleyim... ölümüm lakin
 Ömrünü uzatmayacak kimsenin,
 Ve gelecek günlerime asla
 El koyamayacaklar zorla –
 Haksız bir idamla akacak olan
 Genç bir divanenin kanında
 Kismetlerinde yokmuş, çoktan

Sönmüş yüreklerini ısıtmaları;
 Ne kadar kutsal olsa da yaşamları,
 Bir taş ve haçtan yoksun mezarı,
 Güçsüz ayaklarına olamayacak asla
 Yeni bir basamak gökyüzüne çıkan!
 Ve zavallı kölenin gölgesinde inan,
 Cennet kapıları açılmayacak onlara!..
 Ölüm beni hiç korkutmuyor:
 Derler orada uyurmuş acılar
 İçinde soğuk, ebedi bir sessizliğin...
 Ya acısı hayata veda etmenin!
 Gencim, genç... Sen hiç bildin mi
 Gençlik ve düşler ne demektir peki?
 Ya bilmiyordun ya da unuttun
 Nefret etmeyi ve sevmeyi;
 Ya meçhul ülkeden bir çocuğun,
 Şiddetli yelden ürküp de konan
 Yavru bir güvercin gibi öyle,
 Sokulup derin mazgal deliğine
 Havası tertemiz köşeli kuleden,
 Güneşi, kırları seyre dururken
 Kalbinin atışını gümbür gümbür?
 Bu güzel dünya senin için peder
 Soğumuş: Güçsüz ve yaşlısın...
 Dünyevi arzuları bir kenara attın.
 Senin neyine? Sen yaşadın ihtiyar.
 Dünyada unutacağın şeyler var.
 Ah, ben de yaşayabilseydim!

Başrahip birden kalkarak yerinden
 Yarıda kesti onun kâfirce sözlerini.
 Ölüm karşısında böylesine direngen
 Gururlu tavır ve onurlu cesarete karşı
 Halkta da bir kıpırdanma başlamıştı.
 Kızgın fısıldıyorlardı ve ağızdan ağza
 Bir "işkence" sözü başladı dolaşmaya.
 Ama mahpus soğukkanlı duruyordu.

Azgın dalgalarla kıyıya vuran
 Kumlara saplanmış bir kayık bazen
 Nasıl devinimsiz ve çabalamadan
 Bekler sadece suların kabarmasını,
 Mahkûm da tıpkı böyle aldırmadan
 Bakıyor ve dinliyordu konuşmaları.

Şafak söküyor. Kırlar sessiz...
 Gümüşsü tülüyle yoğun bir sis
 Dinyeper'in üstünde dalgalanıyor.
 Kıyı yamaçlarına serpilmiş çamlar
 Irmağı seyrediyor suskunca.
 Sık ormanın arkasından uzakta
 Bulut sürüsü çıkıyor ve ardından
 Aleve boğarak yeri göğü
 Kızılca şafak söküyor göz alan;
 Manastırın parlıyor haçları.
 Yüksek kulelere, duvarlara
 Ve tasvirler işlenmiş kapılara
 Genç yaşamın mutluluğu gibi,
 Muhteşem, pırıl pırıl ve yeni
 Altın ışıklarını döküyor.

Rahipler çanların hüzünlü sesiyle
 Çoktan yerlerini almışlardı kilisede.
 Kandillerin dumanı kıvrıla kıvrıla
 Yükseliyordu sütunlar arasında.
 Koro ilahisine yeni başlamıştı ki,
 Soluk soluğa bir adam girdi içeri.
 Başrahibe koşup bir şeyler fısıldadı.
 Olanları duyunca irkildi rahip,
 Bir süre sonra kendine gelip
 "Peki, sayman nerede?" dedi telaşlı.¹⁸
 "Onun yanına git hiç beklemeden,
 Anahtarları kaybetmiş mi öğren!"

18 Erkekler manastırında, gelir gider, hesap işlerine bakan keşiş.

Sayman titreyerek içeri sokuldu,
 Anahtarların yanında olduğunu,
 Suçlu olmadığını söyledi rahibe!
 Keşişler başladılar dört dönmeye,
 “Kaçmış! Kim? Nasıl kaçmış?” gibi
 Sözlerle yankılanıyordu kubbe sürekli.
 Sonra akıl edip birbirinin ardından
 Manastır zindanına indiler, sıradan
 Basit bir meselede bile kendilerini
 Paralayan bu kutsal barınağın sakinleri!..

Koşup geldiler, bakıyor hepsi,
 Pencerenin parmaklıkları kesilmişti.
 Hendekte, kumda ayak izleri gördüler.
 Çentik çentik çelik bir hançer
 Kumda unutulmuş yatmaktaydı,
 Bir de yırtılmış ipek Leh kuşağı
 Gelişigüzel bükülmüş durumda,
 Pencere altındaki akağaç dallarına
 Sağlam bir düğümle bağlanmıştı.

İzleri takip ettiler büyük dikkatle.
 Doğruca gidiyordu Dinyeper’e.
 Ve orada, sığılıkta bir kayığın
 Az zaman önce ayrıldığını gösteren
 Derin bir iz fark ettiler birden,
 Yakınında, sazların üzerinde
 Aynı kuşağın bir parçası sarkıyordu
 Ve erken esen sabah yeliyle de
 Dalgalanıyordu suda öteki ucu.

“Kaçmış! Ona kim yardım etmiş peki?
 Tanrı olacak değil ya, insanlar tabii!...
 Ama nereden bulmuş bu kadar dostu?
 Bilin ki bu köle azılı bir suçlu!”
 Keşişler toplanarak aralarında
 Bunları konuşuyorlardı ara sıra.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

*"Tis he! Tis he! I know him now;
I know him by his pallid brow..."¹⁹*

Byron

Kış! Ağaçların koca gövdeleri
Kar tabakasından hayalet gibi,
Yükseliyor, eğerek başlarını
Buz kaplı Dinyeper'in üzerine.
Buz bağlamış pencerelerde
Yansıyor donuk gün ışığı.
Kar altında sel yatakları.
Şafakta tavşan girebilir ancak
Yuvasına ileri geri sıçrayarak,
Karışık izler bırakarak ardında.
Bazen gecenin karanlığında
Uzun havlamaları gelir köpeklerin,
Açlık belasıyla bir kurt kimileyin
Dolanır çevresinde harman yerinin.
Ovayı sessizlik kapladığı zaman,
Dikkatli bir kulak duyabilir uzaktan
Karda ağır ağır adım atışlarını
Ve dişlerinin vuruşunu, gıcirtısını.
Ve her akşam çalılarının arasında
Yüzlerce göz mumlar gibi yan yana,
Kıvılcım gibi parlar karanlıkta...

Ama bir kuşluk vakti Boyar Orşa,
Kulak asmadan kar fırtınasına,
Adamlarının toplanmalarını emretti.
Kılıçlar bilenip atlar eyerlenecekti;
Olay şuydu kulaktan kulağa yayılan:

¹⁹ Tanıdım, şimdi tanıdım onu,
Tanıdım solgun yüzünden...

Her zaman huzursuz Litvanya
Kendini bilmez voyvodalarla
Rus yurduna yürüyormuş güya.
Rus ordusundan yola çıkan ulaklar
Boyarı, savaşçılarını çağırdılar
Şanlı bir şölene – kılıç şölenine!..

Atma binen Boyar Orşa birliklerine,
Yürüme emrini verdi gür sesiyle,
Kadın ve çocuk feryatlarının arasında
Savaşçılar atlarına atladıkdan sonra,
Haç çıkarıp harekete geçtiler peşinden.
Bir tek oydu haç çıkarmadan giden.
Bir Busurman, bir Tatar prensi gibi.
Gözlerini kaldırdı yukarı doğru.
Gökyüzüne değil oraya bakıyordu,
Geçmişte endişesiz günler geçirdiği
Görkemli şatosuna dikmişti gözlerini,
Anahtarsız, sürgüsüz kapısını şu an
Rüzgârlar sallıyordu zaman zaman.
Annelerin beşik sallaması gibi tıpkı,
Uğulduyordu yalnızca kar fırtınası!..

Uzakta kopan kızılca kıyamet
Son bulmuştu kan izleri bırakarak.
Yerlere devrilen cansız atların,
Parçalanan mızrak ve kılıçların
Arasında biri dolaşıyordu bu arada;
Sanki bir şey arıyor gibiydi atıyla,
Kâh başını atının yelesine eğerek,
Kâh üzengilerde birden doğrularak...
Üzeri gümüş gibi alacalanan
Kimdi bu esrarengiz adam?
Üzerinde Leh savaş donatısı vardı,
Atının böğrüne çarpan kılıcı
Leh ustalarının işiydi ama,

Ne Leh'e benziyordu, Ne Rus'a!
Güneşte kavrulmuştu sert çehresi.
Çatışmalarda renkten renge giren
Karanlık ve ıslıl ıslıl yanan gözleri,
İnandırırıldı sizi hemen hemen
İçinde Tatar kanı kaynadığına...
Ne genç sayılırdı – ne de yaşlı
Ama hatlarına bakınca yakından,
Tanımlanamaz, ama canlı olan
O güzelliğe değildi yabancı,
Bu güzelliğin kederli parıltısını
Değişmeyen düşünce veriyordu,
Yere zincirlenmiş bir candaki
Var olan iyiliğin ve kötülüğün
Aynada gibi yansıdığı bu yüzde,
Herkes bir ah çekerek söylerdi
Yaşamaktan çok, acı çektiğini!..

Vadinin ortasında bir tepe vardı.
Dev gibi yüzyıllık bir meşe ağacı
Sarmalamıştı onu koca kökleriyle
Ve tepenin üstüne yaymıştı heybetle
Bir çadırı andıran kararmış dallarını.
Korkunç savaşın başladığı ve bittiği
İşte tam bu kurganın bulunduğu yerdin.
Kılıçla biçilen gövdeler yığını
Her yerde ıslıl ıslıl parlamaktaydı.
Sımsıcak kanın erittiği kar
Yer yer sızmıştı toprağa kadar;
Yüzyıllık meşenin kalın kabuğu
Kılıçlarla yarılmıştı enikonu,
Kana bulanmıştı üzeri, adeta
Yeni yaralardan akarcasına...
Yabancı ok gibi tepeye fırladı.
Varır varmaz atından yere atladı.
"İşte burası..." dedi düşünceli.

"O burada olmalı – ölü ya da diri.
 İhtiyar sırtını dayayarak meşeye,
 Kılıcını sallıyordu delicesine,
 Kısacık bir an da olsa, bilin,
 Onu gördüğüme eminim,
 Etrafını çepeçevre kuşatan
 Beş köleyle çarpışıyordu adam.
 Sana değer Litvanya kesinkes,
 Bu baş senin kismetinmiş!..
 Burada ben gördüm uzaktan,
 Yığılmış kalabalığın arasından
 Kılıcının üç kez kalkıp inişini.
 Kolunun belirdiği her seferinde
 Oluk gibi kan boşanıyordu yenine..
 Bir süre bekledim dördüncü hamleyi.
 Hayır, oradan kaçıp gidemezdi.
 Yapamazdı bunu istese bile!.."

Ansızın boğuk bir inilti duydu.
 Yaklaştı, baktı. Tanrım, oydu!
 Kana bulanmış başını kaldırdı
 Boyar, zayıf bir sesle mırıldandı:
 "Tanıdım seni, tanıdım!
 Ne yıllar, ne yabancı giysi
 Değiştirebilmiş işte senin
 O kötücül, karanlık gözlerini,
 Nice cinayet ve kötülüklerin
 Sonsuz damgasını bıraktığı
 Ne de şu solgun çehreni..
 Arseni! Tanıdım işte seni!
 Hissetsem de şu an üzerimde esen
 Ölümün soğuk nefesini,
 Yılan tıslamasına benzeyen
 O eski, soğuk gülümseyişini;
 Ne kadar değiştirmek istersen iste
 Başkalarının arasından yine de
 Tanıdım senin o korkunç sesini.
 Biliyorum ne niyetle geldiğini,

Niçin buradasın biliyorum...
 Yazık ki inançla bağlı olduğum
 Yurduma çevrilmeyecek gözlerim.
 Hain Leh istesen de göremeyeceksin
 Gözlerimde ölümün dehşetini,
 Merhamet dilenmeyi, bir kederi,
 Hayatın bir değeri yok benim için.
 Ancak derin acılara boğan beni;
 Öcümü alamayışım ölmeden,
 Kolumun kılıcıma gidemeyişi,
 Ta omzuma kadar dirseğimden
 Yurdumun can düşmanlarının
 Kanı bulanmış kollarımda senden
 Bir tek kan damlasının olmayışı!..”

“Ey, ihtiyar, unut şu geçmişi!
 Baksana buraya, bak şu göğse,
 Yaralar içinde değil seninki gibi,
 Ama azaplı yılan barınıyor içinde.
 Öcünü aldığını görmüyor musun?
 Kimden, nasıl? Ne önemi var bunun?
 Şimdi söyle bana! Yalvarıyorum.
 Nerede bulabilirim bahtsız kızını.
 Gerçi öperek düşmanının kılıçlarını
 Saflarında yer almış olsam da,
 Bil ki, ant içtim biricik kızını
 Onların elinden kurtarmaya!”

“Eski şatoma git hiç beklemeden,
 Oradadır benim sevgili kızım.
 Ne yer, ne uyur, gündüz gece,
 Derin acılar, özlemler içinde,
 Sevdığı adam gelene kadar
 Onun yolunu bekler durur!
 Acele et! Benim sonum geldi.
 Şimdi bu incinmiş zavallı baba
 Sizi ölü gibi korkutur yalnızca!”
 Bir şeyler daha söyleyecekti ki,

Keçeleşmişti dili, elini kaldırdı.
 Kasıldı kaldı öylece parmakları.
 Kara bir şerit gibi, ölümün gölgesi
 Geçiverdi hızla sararmış yüzünden.
 Yüzünü toprağa döndürdü birden
 Yay gibi gerildi, başladı hırlamaya
 Ve daldı ölümün sonsuz uykusuna!

Arseni yaklaştı yaşlı adama,
 Kasılmış kollarını açtıktan sonra
 Başını usulca topraktan kaldırdı.
 İnci gibi iki parlak gözyaşı aktı
 Işığı sönmüş donuk gözlerinden.
 Yüz hatları koruyordu o inceliği,
 Ama duygu ve bilinçten yoksun,
 Ölümün kendisi kadar gizemli...

Ölünün başında acı bir pişmanlıkla
 Bir süre dikildi üzgün Arseni,
 Geçmişi düşünerek içini çekti,
 Kendisi bağışlanmadığı halde
 Bunu fazla görmedi ölüye.
 Sonra ölünün üzerine eğilerek
 Kaftanını çözdü özen göstererek:
 Göğsündeki eski ve yeni yaraların
 Kanlı izleri kararmıştı saban izi gibi.
 Ölünün göğsüne götürdü elini.
 Seğirmesi kansız damarların,
 Tam olmasa da gösteriyordu ona;
 Taşkın yüreğinde yaşlı adamın
 Tutkuların son ana kadar tutuştuğunu,
 Gözlerindeki kederli parıltının
 Tutkulardan çok önce söndüğünü!..

Akşam karanlığı çoktan çökmüştü.
 Arseni mahmuzlayarak atın böğrünü,
 Bir iki sıçrayışla duraksamadan
 Dörtnala uzaklaştı savaş alanından

Ardında bırakarak geniş çayırları;
 Pırıl pırıl parlayan kar yığınları
 Batan güneşin dolaylı ışınlarında
 Işıldıyordu binlerce kıvılcımla,
 Aşınası olduğu sık orman işte,
 Kara bir duvar gibi çıkmıştı önüne.
 Issız ormanın içlerine girdi:
 Çevrede vardı bir ölüm sessizliği,
 Sadece atın hırlayışını duyan
 Bozkırların kralı kara bir kuzgun
 Bir ağaçtan ötekine konarak,
 Temizliyordu kanlı gagasını;
 Ağaçların budaklarına vurarak...
 Savaş alanına kopup gelen
 Sürüyle aç kurdun uluyuşu
 Stepin sessizliğinde duyulmaz oldu.
 Saydam bir çadır gibi biriken,
 Yolun üstündeki huş ve çamlardan
 Sürekli dökülen kar tanecikleri
 Püskül gibi sarkıyordu dallardan.
 Başlığının ya da kolunun her değişinde
 Gümüşsü tozlar bulaşıyordu üzerine.
 Derin düşüncelere dalmış gidiyordu.
 Alışkın olmadığı bu korkunç hızla
 Çatladı çatlayacaktı üzerindeki atı.
 Bata çıka gidiyordu derin karlarda.
 Ocak dumanı gibi tütüyordu göğsü,
 Kana ve köpüğe batmıştı böğrü.
 İyice yaklaşmıştı... İşte şato
 Dinyeper'in dik kayalıkları üstünde
 Dağın arkasından çıkmıştı önüne.
 Çitler, kulübeler ve avlular
 Dostça birbirine sokulmuşlar,
 Aralarında boyarın şatosu yalnız
 Hayalet gibi dikiliyor kasvetli, sessiz!..

Geniş avluya girdi, bomboştı.
 Daha dün yaşanmış gibi sanki
 Ölümcül bir kıtlık ve veba şöleni...
 Atından indi, yürüdü şatoya doğru.
 Çocuklar oynuyordu kapı önünde.
 Gözleri kan çanağı gibi, yüzü soluk
 Tanımadıkları bir adamı görünce
 Korkudan çığlıklar kopararak
 Çil yavrusu gibi dağıldılar...
 İçeri girdi, gece gibiydi oda...
 Kapatılmıştı tüm panjurlar.
 Döşeme gıcırıyor, çürük raflarda
 Tıngırdayıp duruyordu kap kakak.
 Büyük ocağın üzerinde ara sıra
 Kalın, beyaz bir çizgi bırakarak,
 Panjurların arasından sızılmaktaydı
 Donuk mu donuk gün ışığı!

Arseni merdiveni aradı karanlıkta.
 Koşarak çıktı kırık basamakları.
 Durgun bir ışık çarptı yüzüne birden.
 Tam karşısındaki cam buz bağlamıştı:
 Belli ki açık kalmıştı yıllar önceden.
 Pencere dibinde biriken karlardan
 Bir tepecik oluşmuştu buzdan.
 Heyhat! Kaç kez girip çıktığı
 İşte şu soldaki kapı kapalıydı...
 Kan gibi pas tabakasıyla kaplı
 Koca bir kilit vardı üzerinde.
 Kuşağından çıkardığı kamayı
 Soktu kilidin deliğine ve çevirdi.
 Çatırdayarak dağıldı kilit birden.
 Sessizce kapıyı iterek, endişeli
 Girdi Arseni ürkek adımlarla
 Genç bakirenin yatak odasına.

Titreyerek öne uzattı ellerini.
 Tatlı bir bakış arıyordu gözleri.
 Bir şeyler mırıldandı kendi kendine.
 Ama bir yanıt alamadı sözlerine!
 Lakin kırış kırıştı uyku yatağı,
 Daha bir gün, bir saat önce başını
 Huzurla koymuş da defalarca
 Tatlı bir uykunun tadını çıkarmıştı.
 Ama biraz yaklaşıncı, gördü Arseni
 İnce, beyaz dantellerin üzerini
 Kalın bir toz tabakası sarmıştı,
 Ve ipek perdeler boydan boya
 Kaplanmıştı örümcek ağlarıyla.

Gurubun altın ışığı pencereden
 Desenli halıya döküldüğünde,
 Gözleri bir nesneye takıldı birden...
 Ürpererek kendini geriye attı,
 Ardından bir çığlık kopardı,
 Bir yılanın üzerine basmış gibi
 Müthiş bir titremeyle geriledi.
 Heyhat! Şimdi nasıl sevinirdi,
 Düşünce ya da bakıştan çabuk olan
 Ölümcül bir zehir içebilseydi o an!..
 Gördüğü sonsuz, sessiz gülümseyişli
 Gözleri olmayan sarı bir kuru kafa,
 Ve bir kemik yığınıydı karşısında.
 Yerlere degen uzun saç örgüleri,
 Bembeyaz omuzlarının güzelliği
 Dağılarak kemiklerine yapışmıştı.
 O tertemiz yüreğin aşk ateşiyle
 Yana yakıla tutuştuğu yerde
 Nicedir gıdasız dolanıyordu şimdi
 Kanlı bir solucan – sinlerin sakini!..

“Aşkıyla, hayalleriyle yaşadığım
 Bir cesetmiş demek soğuk, cansız!

Bir zamanlar buselerimle ısıttığım
 O harika varlığı duygusuz, aşksız
 Ölümün soğuk kolları kucaklamış!
 Eşsiz ruhu başka hayatı kabullenerek,
 Kutsal bir âlemde dolaşıyor şimdi.
 Ne acı bir sitem şu karşımdaki
 Kısacık hayatından kalan izleri.
 Hayatının baharında ölüp gitti,
 Gizli acılarla mı, yoksa huzurlu mu?
 Nasıl ve ne zaman? Tanrı bilir bunu!
 O bir babaydı – ama düşmanımdı:
 Dünyada yalnızca benim gördüğüm,
 Bir mezar örtüsünden bile yoksun
 Şu yerde yatan ölü tanıktır buna!..

Evet, suçluyum, kötü biriyim –
 Ama idamlık suç mu işledim?
 Ne yeryüzünde, ne öbür dünyada
 Birleşmeyecek yolumuz asla...
 Ayrılığımızın ilk korkunç saati,
 Bizim için sonsuz oldu yazık ki.
 Ah, cennetin kapıları önümde
 Açılırdı Tanrısal bir güçle,
 Girmeden önce yemin ederim
 Sorardım kutsal bekçilerine;
 Bulacak mıyım meleklerin içinde
 Yitirilen cennetini umutlarımın?
 Tanrım geri ver bana, yalvarırım!
 Gülümsemesini, tatlı bakışlarını,
 Bağışla bana körpe dudaklarını
 Ve düş gibi yatıştıran tatlı sesini!
 Zayıf bir ses de olsa yeter bana,
 Onsuz nedir ki yeryüzü ve cennet?
 Kulağı okşayan sesler yalnızca,
 Tanrı'nın olmadığı ışıltılı bir mabet!..

Şimdi kimsesiz kaldım şu dünyada,
Alıp başımı gideceğim, nereye mi?
Şu ya da bu yön, ne önemi var ki?
Burada yatıyor, ama o değil asla!
Geceleyin hedefsiz bir gezgin gibi,
Acılarımı da yanım sıra götürerek
Ayrılacağım buradan sonsuza dek
Tipiler ardından örtecek izlerimi!...”

ŞİİRLER

MONOLOG

Bu dünyada huzurun bir hiç olduğuna inan!
 Hiçbir zaman kullanamadıktan sonra
 Neye yarar bu derin bilgiler ve şan hırsı,
 Yetenek ve özgürlüğe olan coşkulu sevda?
 Bizler, zavallı çocukları kuzeyin,
 Kısa sürede çiçeklenen ve solup giden
 Bitkileri gibiyiz bu ülkenin,
 Kış güneşi gibi külrengi ufukta
 Böylesine kasvetli, böylesine kısa
 Geçiyor en güzel günleri gençliğimizin
 Ve her şey boğucu geliyor yurdumda,
 Ruh azaplarda, acı çekmede yürek
 Ne sevmeyi, ne candan dostluğu bilerek.
 Yararsız fırtınaların ortasında
 Bunalıyor gençliğimiz ve öfkenin
 Hızla yayılan ağusuyla kararıyor.
 Yaşamın buz gibi soğuk kâsesi
 Acılı geliyor bize ve yüreklerimizi
 Yazık ki hiçbir şey sevindirmiyor...

BENİM İBLİSİM

Kötülükler meclisidir onun dünyası.
Dumanlı bulutların arasında uçarken,
Irmakların köpürdeyişi, meşelerin hışırtısı
Ve yomsuz fırtınalardır hoşuna giden.
Dökülmüş sarı yapraklar arasında oysa
Devinimsiz dikilir tahtı öylece,
Durulmuş rüzgârlarda tek başına
Oturur can sıkıcı düşüncelerle.
Korkutur karanlık yüzüyle çevresini,
Horgörüyle bakar lekesiz aşka.
Tüm yakarışları çevirirken geri,
Seyreder akan kanı umursamazca.
Çağıldamasını yüce hislerimin
Boğar tutkularının sesiyle.
Ürkütür uysal esin perimi benim
Dünyasal olmayan gözleriyle...

ALÇALMAYACAĞIM SENİN KARŞINDA

Alçalmayacağım senin karşında,
 Artık ne güler yüzün, ne sitemlerin
 Ruhuma egemen olacak benim
 Bil ki yabancıyız bugünden sonra.
 Ne çabuk unuttun, körü körüne
 Fedâ etmeyeceğimi özgürlüğümü.
 Harcadım yine de onca günümü
 O tatlı gülümseyişine ve gözlerine.
 Gençlik yıllarımın ümidini
 Sende bulmuştum uzun zaman.
 Ve nefret ettim tüm dünyadan
 Daha çok sevebilmek için seni.
 Kim bilir, belki o anlar ki,
 Dizlerinin dibinde geçirdiğim,
 Esinsiz geçen günlerimdi benim.
 Onların yerine ne koydun peki?
 Göksel düşünceyle ve gücüyle ruhun
 İçimde taşıdığım inançla belki,
 Dünyaya bir armağan verebilirdim mucizevi,
 Karşılığı ölümsüzlük olmaz mıydı bunun?
 Niçin istedin sen öyle şefkatle
 Benim yerime onunla evlenmeyi?
 Şimdi gerçekleştirdin de niyetini
 Baştan böyle davranmadın niye?
 Gururluyum, bağışla beni! En iyisi
 Aşkı başkalarında bulmayı düşün!
 Kim olursa olsun şu yeryüzünde
 Kimsenin olamam artık kölesi.
 Sıcak güney göğünün altındaki
 O yabancı dağlara çekip gideceğim.
 Birbirimizi kolayca unutmak için
 Çok iyi tanıyoruz aslında birbirimizi.
 Gönlümce yaşayacağım bundan sonra
 Ve herkese aşk sözleri vereceğim ateşli.
 Gülüp eğleneceğim herkes gibi,

Niyetim yok kimseyle ağlamaya.
Acımasızca başlayacağım aldatmaya,
Sevdiğim gibi sevmemek için.
İhanetinden sonra bir meleğin
Saygı duymak mümkün mü kadınlara?
Tüm dünyaya savaş açmaya,
Hazırdım acılar çekmeye, ölmeye,
Ah, ben çılgın! O narin ellerine
Dokunabilseydim son bir defa!
Sana adamıştım tüm benliğimi
Bilmeyerek sinsi ihanetini.
Sen bu yüreğin bildin mi değerini?
Biliyordun, ama ben tanımamışım seni...

KAFKASYA

Ey güney dağları günlerimin şafağında sizleri
Kader ayırsa bile istemeden benden!
Aranızda bir kez bulundum, unutmam ebediyen.
Anayurdumun tatlı şarkısı gibi,
Severim Kafkasya'yı ben...

Annemi yitirdiğimde küçücük bir çocuktum.
Ama pembe akşam saatlerinde sanki
Bozkır yankılardı o unutulmaz sesi.
Dağ doruklarına bu yüzden tutkunum.
Severim Kafkasya'yı ben...

Ben sizlerle mutluydum dağ boğazları.
Beş yıl geçti, özlemle yanar tutuşurum hâlâ.
Bir çift tanrısal göz görmüştüm orada,
Hatırladıkça nasıl da çarpar yüreğim o bakışı!
Severim Kafkasya'yı ben...

MEZAR YAZITI

Özgürlüğün saf yürekli oğlu
Duyguları için hayatına acımadı
Ve doğanın şaşmaz çizgilerini
Sevdi sürekli bozmayı.

Kara kehanetlere inanmıştı
Büyülere, tılsımlara ve aşka.
Harcadı gitti tüm hayatını
Doğal olmayan tutkulara.

Yüreğinde yaşamıştı derinlikli
Sevinçleri, tutkuları ve acıları.
O öldü, burada yatıyor şimdi.
İnsanlar için yaratılmamıştı.

YAĞMURDAN SONRA AKŞAM

Pencereden bakıyorum, gün solmada.
Veda ışıkları sütunların başında,
Bacalarda, haçlarda, kubbelerde,
Parlıyor, yanıyor aldatılmış gözlerde.
Alev rengi uçları kara bulutların
Yılan gibi beliriyor içinde yarı karanlığın.
Üzerinden bir meltem geçiyor bahçenin,
Sallıyor saplarını ıslak çimenlerin.

Bir çiçek alıyor orada gözlerimi,
Doğuyu terk etmiş bir inci sanki,
Sular parlıyor üzerinde titreşerek
Başını öylece eğmiş duruyor çiçek,
Avuntusuz kederle dolu bir kız gibi.
İstiraplı ruhunda bir sevinç var ki,
Yaşlar dökülse de ateşli gözlerinden
Hâlâ bir şeyler kalmış eski güzelliğinden...

MUTLUYUM GİZLİ BİR ZEHİR...

Mutluyum gizli bir zehir
 Damarlarımda dolaştığı için,
 Korkunç bir hastalık beni
 Ölümle tehdit ettiği için!..
 Böyle olmasıdır tek dileğim!
 Ne aşkı, ne azapları bilecek ölen!
 Ben unutilan, terk edilen
 Yalnız kiracısı gömütlerin,
 Ne şan çağrıları, ne sesin senin
 Bozabilir artık ebedi huzurumu!..

1830

HOŞUMA GİDER ÇATIŞIRKEN...

Hoşuma gider, çatışırken benliğiyle
 Dilberimin al al olması yanaklarının.
 Fırtına öncesi de tıpkı böyle
 Kızıllaşır şafağı akşamın.

Severim, ay ışıklı gecede ormanda
 Dudaklarından yayılan ılık nefesini.
 Tıpkı böyle söyleşir rüzgârla
 Altın telli arpın huzur verici sesi.

Ama en hoşu görmemdir, dua ederken
 Yaşlarla dolan ışıltılı gözlerini.
 Yaradanın ıstıraplarını gören
 Bir meleğin derinden ağlayışı gibi...

1830

ÖLÜM DEĞİL KORKTUĞUM

Oh, hayır! Ölüm değil korktuğum,
 Bütünüyle yok olmak ürkütüyor beni.
 Arzum gelecek yıllarda toplumun
 Görmesidir esin ürünlerimi.
 Zorluklar, acılar istiyorum yine.
 Neden? Ne yararı olacak bana?
 Yaban ellerde, bilinmedik bir ülkede
 Yok olup gideyim iz bırakmadan.
 Dolaşmak istemiyorum sizlerin arasında,
 Yeter ki uzak olayım yıkımlarınızdan.

Tanrım, ne diye çınladım durdum?
 Yaratmanın nedeni, mezara beni
 Götürsün diye miydi esinler ve tutkular?
 Hayır, yüreğim güçlü değil yeteri kadar,
 Seviyorum yeryüzü acılarını.
 Gelecek yanı sıra o hayal de
 Mezara, ölümün dipsiz kıyısına,
 Bana sonsuz huzur vaat ettiğin yere.
 Fakat hissediyorum orada da
 Asla huzur bulmayacak ruhum.
 Çilekeş o uzun, korkunç yılları
 Kolay mı öyle sonsuzca unutsun?..

ÖLÜM

Ufukta günbatımı yanıyor altın alevlerle.
Seyrediyorum sessizce önünde penceremin.
Yarın benim için parlayacak belki de,
Üstünde cansız, soğuk bedenimin.

Onu düşünüyorum, sürekli düşlerimde,
Ama ne kadar uzaklarda şimdi benden!
Yazık ki cansız, soğuk bedenime
Tek damla yaş düşmeyecek gözlerinden!

Veda ânında ne dost, ne bir yakın
Eğilip öpecekler gözlerimi.
O soğuk, nemli bağrına toprağın
Tanımadık, yabancı eller koyacak beni

İnleyecek ruhum sonsuzluğun uçurumunda.
Ama sen güzelim, sen unutma beni!
Böylesi içten ve böylesi tutkuyla
Kimse sevmedi seni, benim gibi...

UMUT

Benim cennet kuşum gündüzleri,
 Konduğu servinin incecik dalında
 Bekler öylece karanlığın çökmesini.
 Gece olmadan ötmez asla.

Küçücük başı erguvan rengi,
 Gök mavisidir güzelim sırtı.
 Bulutta tan ışığının yansıması gibi
 Altın beneklerle kaplıdır kanatları.

Yeryüzü gömüldüğünde derin bir sessizliğe
 Sislerle örtülü gecenin içinden,
 Başlar cennet kuşu cıvı cıvı ötmeye,
 Ruhum ne ferahlıkla yatışır birden!

Ağırlığını onca acının birdenbire
 Unuturum dinlerken bu ezgiyi.
 Yüreğim hafifler her ötüşüyle.
 Değerli bir konuğun huzur veriş gibi.

Hep fırtınalarda dinledim o ötüşü
 Derin bir tutkuyla bağlandığım.
 O, benim barışçıl türkücümü
 Her zaman umutla çağırdım!..

BIRAKIN SUÇLASINLAR BENİ

Varsın suçlasın bencileyin şairi
Kuru kalabalığı alaycı sosyetenin.
Engelleyemez asla kimse beni.
Yanıtımı isterse hiç dinlemesin!

Sularda açılan mavnalar gibi uzâklara,
Bugüne dek kendi kendime yaşadım
Ve yırtıcı bozkır kuşunun çığlığıyla
Kopar yüreğimden şarkılarım.

İnsanoğlunun telaşından bana ne
Karşımda sen oturup da güzelim
Sımsıcak, o narin ellerinle
Isıtırken soğuk ellerimi benim

Ve ey cennet meleşim seninle
Tümüyle uzak endişe ve acılardan,
Yumarak gözlerimi esrimeyle
Göksel saatler geçirdiğim zaman...

ÇAN SESİ

Hafiften karın yağdığı bir kış sabahında,
 Titreşen ışıkları al renkli şafağın
 Dökülürken karla örtülü bozkıra,
 Kim dinlemiştir sesini manastır çanlarının?
 Bu ses kuvvetli rüzgârla boğuşurken
 Yayılır enginlerine gökyüzünün.
 Çoğu zaman neşelendirir gelip geçeni
 Ölümün ya da ölümsüzlüğün sesi gibi.

Severim bu sesi ben! Anıtmezarı-
 O değişmez çiçeğini mezar kurganının.
 İnsanoğlunun ne kaderi, ne tasası
 Bastırabilir sesini o kutsal çanın.
 Yüksek kulenin asık yüzlü efendisi,
 Yalnızdır her zaman ve çağırın sesi,
 Her şeyi vaktinde ulaştırır da dünyaya,
 Yabancıdır kendisi yeryüzüne ve semaya.

SONBAHAR GÜNEŞİ

Severim sonbahar güneşini,
Sızıp da bulut ve dumanlar arasından,
Solgun ışıklarını rüzgârda sallanan ağaçlara
Ve külrengi bozkıra döktüğü zaman.
Bayılırım bu yüce yıldıza ben.
Aldatılmışlığın gizli hüznüyle dolu,
Bir şeyler var sanki veda bakışlarında.
Kuşkusuz soğuk değildir ama
Doğayı, görülen ve hissedilen her şeyi,
Isıtmaz bildiğimiz gibi öyle her zaman.
İnsanoğlunun bir türlü anlamak istemediği
Yürek de böyledir harlı bir ateşle yanan.
Yeniden o parlamamalı gözlerde
Ve okşamamalı sonsuzca yüzleri...
Alaylara ve kuşkulu sözlere
Yürek ikinci kez neden uğrasın ki?...

MELEK

Dudaklarında huzur veren bir ilahi
Gökte bir melek uçuyordu gece yarısı
Ay, yıldızlar ve bulut dizisi
Sevinçle bu ilahiyi dinliyorlardı.

Gölgelerinde cennet bahçelerinin
Günahsızların mutluluğunu şarkıladı.
İçtenliğinde yüce övgülerinin
Anardı sürekli ulu Tanrı'yı.

Diyarına acı ve gözyaşlarının
Genç bir ruhu taşıyordu kollarında.
Tınısı sözsüz de olsa şarkısının
Sürekli canlı kaldı o genç ruhta.

Çekici tutkuların doluluğunda
Dünyada acılar çekti uzun zaman.
Ama sıkıcı yeryüzü şarkılarına
Değişmedi göksel tınları hiçbir zaman...

YELKENLİ

Denizin mavi pusunda
Beliriyor yalnız bir yelkenli,
Bu uzak ülkeden nedir beklediği,
Neyi bırakmış öz yurdunda?

Kabarıyor dalgalar, yel uğulduyor,
Eğiliyor direği gıcırtilı.
Heyhat! Ne mutluluktur aradığı,
Ne de mutluluktan kaçıyor...

Gidiyor ısıltılı mavi bir akıntıda
Altında güneşin altın ışınlarının...
Fırtınadır tek dileği o isyancının
Sanki huzur varmış gibi fırtınada!..

KAYIK

Ben harika bir gücün zoruyla,
Savrulmuşum tutkular diyarından,
Fırtına sonrası dalgaların baskısıyla
Bir kayık gibi kumsala vuran.

Gelgitler onu tatlı tatlı okşasa da,
Hırpalanmış, bu dokunuşları duymuyor,
O çaresizliğinin farkında
Bile bile kımıltısız yatıyor.

Artık ona emanet etmiyor kimse
Ne değerli yükünü, ne de kendini.
Dışarıda da yaramıyor hiçbir işe.
Yok oldu sonunda ve huzura erdi...

ŞU MAVİ DALGA GİBİ

Şu mavi dalga gibi doğmadım niye?
Ayın ışıklarını döktüğü kırçıl sularda,
Gümbür gümbür boşanırdım özgürce.
Ah, nasıl da okşardım derin bir coşkuyla
O benim altın rengi kumsalımı!
Nasıl da kibirle küçümserdim
O güvenilmez, oynak kayığı!
Ne varsa insanoğlunun böbürlendiği
Yerle bir ederdim baskınlarımla
Ve barındırırdım çile çekenleri
Buz gibi soğuk göğsümde.
Ne cehennem azapları korkuturdu beni,
Ne de kapılırdım cennetin büyüüne.
Sonsuz yasam serinlik ve endişe!..
Unutuşu aramazdım uzaklarda,
Orada, o kuzey ülkesinde.
Doğuştan özgür olurdum daha
Yaşamımı sürdürmede ve bitirmede.

NE KORKUNÇ YAŞLANMADAN KOCAYIP GİTMEK

O mutluluklar ve umutlar için doğmuştu,
Barışçıl esinler için! Çocuk giysilerini
O çılgın! Erken çıkarıp attı üzerinden
Gürültülü yaşamın denizine saldı yüreğini.
Ne insanlar acıdı, ne de Tanrı tuttu elinden.

Bir meyve de böyledir erken olgunlaşan,
Bir yabancı gibi çiçekler arasında
Tek başına bir süre sallanıp duran.
Ne gözleri okşayan, ne tat veren.
Diğerlerinin güzelleşme vakti
Dalından kopup yerlere düşen,
İçten içe aç bir kurdun kemirdiği.
Güzelim dostları salınıp dururlarken
Yemyeşil dalları üzerinde ağaçların,
İlk kar fırtınasından önce yok olup giden...

Ne korkunç yaşlanmak kır düşmeden başa!
O kendini denk görmüyor yaşıtlarıyla.
Gidiyor da ardından genç kalabalığın
Açmıyor hiç kimseye ruhunun gizlerini.
Ne kul insanların arasında, ne de efendi.
Duyumsadığı her şeyi, yaşıyor tek başına!

ÇILGINIM BEN

Çılgınım ben, siz haklısınız, siz haklı!
Ne gülünçmüş ölümsüzlük şu yeryüzünde!
Nasıl arzulayabildim parlak bir şanı
Sizler mutlu olurken küçücük sevinçlerle?
Nasıl olur da zincirini önyargıların
Sallayabilirdim özgür aklımla
Ve ateşini gizli azaplarımın
Karıştıırdım şiirin harıyla?
Hayır, yok şaire benzer bir yanı
Yanıldım, farkındayım kendim de.
İnsanlara uzak olmayı bırakın,
Göklere de yabancıyım tümüyle.
Biliyorum, sözlerim zehir gibi,
Ama sanmam varabildiğınızı önemine.
Söküp çıkardım yüreğimden o sözleri
Acılarımı da beraberinde götürsün diye.
Yaşamımı böyle geçirirken söyleyin peki,
Hükmedebilir miyim ben beyinlere?
Sizlerin üzerinde yükseldim diyelim ki,
O zaman yabancılaşmayacak mıyım kendime?
Ve silip atacak mıyım belleğimden keyfince
O biricik aşkımı yok olup giden?
Ve tutkuyla bağlandığım her şeye
Neden inanmayayım yeniden?..

YAŞAMAK İSTİYORUM

Yaşamak istiyorum, acı çekmek,
Aşka ve mutluluğa inat! Onlar
Kışkırttılar usumu bugüne dek,
Başımı hep okşayıp durdular.
Dünyayı alaya almanın vakti geldi
Ve dinginliğin sisini dağıtmanın.
Şair için çilesiz hayat nedir ki,
Fırtınasız ne anlamı olur deryanın?
Acılar pahasına yaşamaktır isteği,
Karşılığı ıstıraplı kaygılar da olsa.
Göksel şarkılardır satın aldığı,
Bu yüce şanı almamış bedavaya...

1832

FİLİSTİN DALI

Filistin dalı söyle bana!
Nerede yetiştin, nerede çiçek açtın?
Hangi tepelerin, hangi koyakların
Süsü oldun sen alımınla?

Ürdün'ün billur su başlarında
Doğunun ışıkları mı okşardı seni?
Lübnan dağlarının gece yeli mi
Sallardı dallarını öyle hışımla?

Sessizce bir dua mı mırıldanırlardı,
Eski zaman türküleri mi yoksa,
Geniş yapraklarını ördükleri sıra
Solim'in yoksul oğulları?

O palmiye yaşıyor mu hâlâ?
Çölden geçen bitkin bir yolcuyu
Kızgın güneşte kendine çekiyor mu
Gölgeli geniş yapraklarıyla?

Yoksa avuntusuz kederle ayrılıkta
Solup gitti mi senin gibi?
Sararmış yapraklarının üzerini
Çölün kumları mı örttü hırsla?

Anlat bana bu diyara kimdi
Seni inançlı kollarıyla taşıyan?
Göz yaşları döktü de uzun zaman
Sen sakladın mı bağrında izlerini?

Işıltılı alnıyla Tanrı askerlerinden
O bir savaşçı mıydı gözde,
Tanrı'nın ve insanların önünde
Başı senin gibi göklere eren?

Gizemli bir gücün özenle gözettiği
Sen, Kudüs dalı duruyorsun
Önünde altın bir ikonun.
Kutsallığın sadık bekçisi...

Kivot* ve haç, kutsal simge,
Duru bir karanlık, kandil ışığı,
Her şey huzur ve sevinçle dolu,
Üstünde senin, senin çevrende...

* kivot: ikonaların yerleştirildiği dolap.

ŞAİRİN ÖLÜMÜ

*İntikam, Çar, intikam!
Kapıyorum ayaklarına,
Adil ol ve cezalandır katili!
Gelecek kuşaklara idamı onun
Ulaştırsın senin haklı kararını
Ve katillere bir ders olsun!
(Tragedya'dan)*

Şair öldü, tutsağıydı onurun.
Düştü yere, kara çalmaların kurbanı,
Öçle yana yana, göğsünde bir kurşun.
Yere eğerek gururlu başını.
Dayanamadı yüreği daha fazla
Utancına değersiz sövgülerin.
Geçmişte olduğu gibi tek başına
Başkaldırdı değerlerine sosyetenin.
Öldürüldü... Neye yarar dövünmeler şimdi,
Gereksiz gözyaşları ve övgü çılgınlıkları,
Acınası mırıltıyla aklanma gayretleri?
Kader sinsice örmüş ağlarını.

Ve sizler değil miydiniz başta,
Bıktırırcasına izleyen uzun zaman
Onun özgür ve eşsiz yeteneğini
Ve eğlence için gizlice tutuşturan
Belli belirsiz o yangın ateşini?
Ne olmuş! Siz eğlenin daha!
Son acılara dayanamazdı yüreği.
Söndü meşale gibi, o üstün deha.
Soldu başındaki zafer çelengi
Nişan aldı katili soğukkanlılıkla,
Kurtuluş yok, devirdi yere,
Kıpırdamadı bile ruhsuz yüreği

Ve titremedi elindeki tabanca.
Ne âlâ! Savrularak yüzlerce kaçak gibi
Uzaklardan şans ve rütbe avına,
Yazgının buyruğuyla aramıza girmişti.
O küstahça hor gördü, alaya aldı
Ülkemizin dilini ve geleneklerini.
Gözetir miydi hiç şanımızı
Ve anlayabilir miydi o kanlı anda
Elini neye kaldırdığını?

O öldü ve kara toprağa girdi.
Sinsi kıskançlıkların kurbanı,
Tıpkı eşsiz bir güçle türkülediği
Kendi gibi acımasız bir elle vurulan
O isimsiz, ama değerli ozan gibi,
Dingin arzular ve saf dostluklar dünyasından
Ayrılıp da neden girdi bu toplumun
Özgür yürek ve ateşli tutkulara uzak olan
Boğucu ve kıskançlık dolu ortamına?
Neden insafsız kara çalıcılara uzattı elini?
Neden inandı sahte sözlere ve okşayışlara?
Oysa insanları tanırdı gençlik yıllarından beri.

Çıkarıp eski çelengini defne sarılı
Dikenli bir çelenk taktılar ona,
Yazık ki gizil iğneleri acımasızca
Delip geçti şairin şanlı alnını!
Ve son ânı kahpece ağulandı
Sinsi fısıltılarıyla kara cahillerin
Öldü o, içinde derin bir öç hırsı
Ve gizli azabıyla boşa çıkan ümitlerin.
O harika şarkıların sustu sesleri,
İşitilmeyecek bir daha asla,
Şairin barınağı dar ve kasvetli
Ve sonsuzca bir mühür dudaklarında.

Ey sizler, kibirli çocukları
Alçaklıklarıyla ün yapmış babaların!
Yıkıntılarını köle topuklarıyla çiğneyen
Yazgının oyunuyla yaralanmış soyların!
Sizler, tahtın yanında dikilen gözü doymazca!
Özgürlük, deha ve şan cellatları!
Saklanın yasaların örtüsü altına,
Karşınızda yargı ve gerçek sessiz kalsın!
Ama başka bir mahkeme, tanrısal bir yargı
Bekliyor sizi, ey ahlaksızlığın sırdaşları,
Korkunçtur yargıcı, akli ermez altın şıkırtısına.
Düşünce ve eylemleri O kestirir önceden,
O zaman boşa gidecek kara çalmalarınız,
O sizlere yardım etmeyecek yeniden
Ve pis kanınızla yıkayamayacaksınız
Yüce şairin kutsal kanını!..

SÜRGÜN

Bırakarak geride sıcak, yabancı ülkeleri
Uzaklardan kuzeye yol alırken hızla,
Ey Kazbek, Doğu'nun bekçisi
Ben, gezgin selamımı getirdim sana.

Yüzyıllardır beyaz bir sarıkla
Dolanmıştır senin kırışik alnın.
Gururlu huzurunu bozamaz asla
Kibirli mırıltısı insanoğlunun.

Ama dualarını dingin bir yüreğin
Yalvarırım şimdi ulaştırsın kayaların,
Yıldızlar ötesi ülkeye, yurduna senin
Ve tahtına yüce Tanrı'nın!..

Tozlu yolu, kızgın vadiyi
Bir serinliğin kaplamasıdır dileğim!
İç karartıcı çölde öğle vakti
Bir taş üzerinde dinleneyim.

Yalvarırım yakalamasın bir fırtına
Çınlayarak savaş giyitleriyle,
Beni canı çıkmış atımla
Karanlık Daryal geçidinde!

Ah, bir dileğim daha var ama,
Yüreğim titrer, korkarım söylemeye.
Ya sürgün günlerimden sonra yurdumda
Unutulup gittiysem tümüyle?

Orada eski kucaklaşmalar bulacak mıyım,
Bir selam, güler yüz görecektir miyim eski,
Tanıyacaklar mı kardeşlerim, dostlarım
Uzun yıllar sonra ben çilekeşi?

Yoksa geçerken mezarların arasından,
Kutsal bedenlerine mi basacağım,
Benimle her zaman gençliğimi paylaşan
Yüreği coşku dolu soylu dostlarımın?

Ah, Kazbek, eğer öyleyse
Kar fırtınalarınla ört üzerimi,
Savur acımadan bir dağ geçidinde
Zavallı, kimsesiz cesedimi!..

HANÇER

Seviyorum seni çelik hançerim
Parlak ve soğuk arkadaş!
Bir Gürcü dövdü seni öç için,
Kanlı bir savaşa bile di özgür bir Çerkez.

Bembeyaz bir el getirmişti seni
Bana veda ânında hatıra olarak.
İlk kez üzerinden akan kan değildi,
Acının inci gibi gözyaşlarıydı parlak...

Kara gözleri dikilirken üzerime
Gizemli bir hüznle doluydu,
Çeliğin gibi, titreşen alevde
Bir donuklaşıyor, bir parlıyordu.

Aşkın dilsiz güvencesi yol arkadaşım oldun,
Yararlı bir örneksin tüm gezginlere,
Senin gibi, senin gibi çelik dostum
Sert ve değışmez kalacağım tüm benliğimle.

KOMŞU

Kim olursan ol, kederli arkadaşım!
 Bir yoldaşı gibi gençlik yıllarımın,
 Rastlantısal komşum seviyorum seni!
 Yazgının sinsi oyunuyla ve belki
 Kim bilir sonra bir gizle ikimizi
 Şu duvar ebediyen ayırsa bile!..

Akşamın alacakaranlığı,
 Hücre pencereme veda selamını
 Gönderdiğinde ağır ağır eriyerek
 Ve yaslanarak çınlayan tüfeğine,
 Nöbetçimiz ayakta kestirdiğinde
 Eski günlerini düşleyerek;

O zaman dayayarak alınımı nemli duvara,
 Başlarım dinlemeye iç karartıcı suskunlukta
 Hüzünlü şarkını hücremi dolduran,
 Neyi anlatırlar, bilemem ama,
 Boşanır gözyaşları gibi usulca
 Tasa ve özlemle birbiri ardından!..

En güzel yıllarımın umudu ve aşkı birden
 Canlanır yüreğimde yeniden.
 Usum dolar tutku ve arzularla.
 Uçuşur uzaklara kaygılarım,
 Kaynar kanım ve gözyaşlarım
 Dökülür şarkı gibi art arda...

DİLEK (I)

Zindan kapılarını açın bana,
 Verin bana gün ışığını!
 Kara gözlü bir güzeli
 Ve siyah yeleli bir kısağı!
 Mavi bozkırda atımla
 Dörtnala uçayım gönlümce.
 Bir kez olsun bakayım,
 Erişilmez bir talih gibi
 Hayata ve özgürlüğe.

Verin bana tahta bir kayık,
 Raziym kırık dökük de olsa,
 Rengi solmuş bir yelken
 Hırpalanmış fırtınayla.
 Açılayım sonra denizlere
 Kaygısız, özgür, bir başıma.
 Dolaşayım enginlerde
 Sıkı bir tartışmayla burgaçların
 Güleyim yabanıl oynaklığına.

Verin bana görkemli bir saray,
 Dört bir yanı yemyeşil bahçe,
 Geniş gölgesinde ağaçlarının
 Kehribar üzümler olgunlaşsın,
 Şırıldasın mermer koridorlarında
 Susmaksızın bir fısıkiye,
 Dalıp giderken cennet düşlerine
 Soğuk tozlarını yağdırsın üzerime
 Serpilsin serin serin ve beni uyandırsın!..

DİLEK (II)

Zindan kapılarını açın bana,
 Verin bana gün ışığını,
 Kara gözlü bir güzeli
 Ve siyah yeleli bir kısağı!
 Uçayım vahşi bozkırda
 Ve üzerimden kibirle fırlatayım
 Çile zincirlerini varlığımın.

Verin bana tahta bir kayık.
 Razıyım kırık dökük de olsa.
 Rengi solmuş bir yelken
 Hırpalanmış fırtınayla.
 Açılayım mavi denizlere,
 Dingin kıyılardan uzaklara.
 Enginlerde dolaşayım.
 Eğleneyim zorlu bir tartışmada
 Oynaklığıyla öfkeli dalgaların.

Verin bana görkemli bir saray
 Ve dört bir yanı yemyeşil bir bahçe.
 Geniş gölgelerinde ağaçlarının
 Boşansın bir çağlayan gürleye gürleye.
 Karşısında tembelce uzanayım,
 Billur sularını serperken üzerime
 Gönlümce eğleneyim eski düşlerimle...

SARARAN BUĞDAY BAŞAKLARI

Sararan buğday başakları dalgalandığında
Ve uğuldadığında serin orman meltemin sesiyle,
Yeşil bir yaprağın tatlı gölgesine koruda
Kan kırmızı bir erik gizlendiğinde,

Altuni sabah ya da erguvan rengi bir akşamda,
Mis kokulu çiylele kaplı bir inci çiçeği
Bir çalının dibinden başını kaldırıp da,
Güler yüzle selamladığında beni,

Buz gibi bir pınar boşanırken yardan,
Gömerek düşüncelerimi kuşkulu düşlere,
Bana gizemli bir söylenceyi mırıldandığı zaman
Boşanıp geldiği barışıl bir ülke üstüne,

Yatışır o zaman kaygıları yüreğimin,
Düzelir kırıksıklıkları alnımın.
Yeryüzünde mutluluğa ererim
Ve görünür göklerde ulu Tanrım!..

GELECEĞE KORKUYLA BAKIYORUM

Geleceğe korkuyla bakıyorum,
 Tasa ve endişeyle geçmişe.
 İdam öncesi bir suçlu gibi,
 Can yakınları arıyorum çevremde.
 Bana yaşamın değerini anlatmaya,
 Amacını umutlar ve tutkuların
 Gelecek mi bir kurtuluş habercisi?
 Ve bildirecek mi bana, Tanrı'nın
 Benim için hazırladığı geleceği?
 Neden keskince karşı durduğunu O'nun
 Umutlarına gençlik yıllarımın?

Karşılığını çoktan ödedim dünyada
 İyiliğin, kötülüğün, aşkın ve umudun.
 Başlamaya hazırım başka bir yaşama.
 Zamanı geldi. Susuyorum ve bekliyorum.
 Ama geride bir şey kalmamış benden.
 Karanlık ve soğuk kaplamış yoğun
 Yorgun yüreğimi ve erken gelişen
 Bir meyve gibi öz sudan yoksun
 Soldu yaşamın kızgın güneşin altında,
 Ve fırtınalarında acımasız yazgının...

BİLMESİNİ İSTEMİYORUM TOPLUMUN

Bilmesini istemiyorum toplumun
Gizemli öykümü benim:
Nasıl sevdim, neden acılar çektim.
Yalnızca Tanrı ve vicdandır yargıcı bunun.

İncelikle yürek verir onlara hesabını.
Onlardan da esirgenmektir sadece istediği,
Bırakın O cezalandırsın beni,
Yükleyen bana azapları, acıları.

İnsanların ve cahillerin yüze vuruşları
Sarsamaz gücünü yüce bir yüreğin,
Denizin dalgaları varsın gürlesin.
Yıkabilir mi sert, granit kayaları?

İki âlemin asık yüzlü kiracısı,
Soylu alnı bulutlar arasında,
Fırtına ve gök gürültüsünden başka
Asla kimseye açmaz duygularını...

GEZGİNİN DUASI

Ben, Meryem Ana şu an dualarımla
Eğiliyorum önünde ışıltılı tasvirinin.
Ne şükran için, ne bir pişmanlıkla,
Ne savaş öncesi dua, ne kurtuluş için.

Ben, zavallı, kimsesiz bir gezgin,
İssız yüreğim için değil yakarışım,
Masum bir kızı sunmaktır istediğim
Sıcak Koruyucusuna bu soğuk dünyanın.

Mutluluğa değeni kuşat mutlulukla,
Aydınlık gençliği, dingin bir yaşlılığı,
Sadık yol arkadaşları ver ona,
Kötülük bilmeyen yüreğe umutları.

Ve ayrılık ânı gelip çattığında
Gürültülü bir sabah ya da bir akşam vakti,
Sen her şeyi bilen, gönder kederli bağrına
Gözde bir meleğin eşsiz kalbini.

BİZ AYRILDIK AMA RESMİNİ...

Biz ayrıldık ama resmini senin
Göğsümde taşıyorum sürekli
Solgun hayali gibi en güzel günlerin,
O resmin sevindiriyor yüreğimi.

Ben, yeni tutkulara kapılıp gitsem de,
Sürdürüyorum hâlâ sana olan aşkıma,
Tapınak terk edilse de, bir tapmak yine
Yıkılmış bir put, yine bir Tanrı!..

1837

DÜŞÜNCE

Acıyla bakıyorum bizim kuşağa,
Gelecekleri ya boş ya karanlıkta.
Üstelik yükü altında kuşku ve bilincin
Eylemsizlik içinde hızla yaşanmada.

Bizler donanmışız beşikten beri
Babalarımızın yanılgıları ve yetersizlikleriyle.
Yaşam boğuyor bizi, hedefsiz bir yol gibi.
Bir toy gibi yabancı bir şölende.

İyiliğe ve kötülüğe kayıtsızlığımız utanç verici.
Savaşsız yitiyoruz işin başında daha
Rezil korkaklarız gördü mü tehlikeyi
Ve yılan aşâğılık kölelerimiz güç karşısında.

Erken olgunlaşan cılız bir meyve gibi,
Ne gözleri okşayan, ne tat veren,
Çiçekler arasında bir yabancı gibi,
Diğerleri güzelleşirken, dalından düşen...

Yararsız bir bilimle kuruttuk beyinlerimizi,
 Gülünesi tutkuların güvensizliğiyle
 En güzel umutları ve o kutsal sesi
 Eş ve dostlarımızdan gizleyip incelikle.

Hazzın kâsesine tam dokunmuşken,
 Koruyamadık yazık ki diri gücümüzü,
 Bıkkınlık korkusuyla, her sevinçten
 Sonsuzca çıkardık en güzel özü.

Şiirsel imgeler, sanat yaratıları
 Devindirmiyor aklımızı tatlı bir heyecanla.
 Hırsla koruyoruz yüreğimizde duygu kırıntısını
 O saklanan yararsız hazineyi doymazca.

Öfkeleniyoruz ve seviyoruz rasgele
 Feda ederek ne aşkı, ne öfkeyi
 Kanımız ateş gibi kaynasa bile,
 Gizemli bir soğukluk sarıyor yüreğimizi.

Atalarımızın görkemli eğlenceleri sıkıyor bizi,
 İyi niyetli ve çocuksu yaramazlıkları da.
 Alaya alıp üstelik geçmişimizi
 Mezara mutsuz ve ünsüz gidiyoruz hızla.

Gececeğiz bu dünyadan iz bırakmadan sessizce,
 Bizler, asık yüzlü kalabalıkla, çok geçmeden unutulan!
 Çağlara bırakarak ne yararlı bir düşünce,
 Ne de bir ürün dehayla başlatılan.

Bir yargıç ve yurttaş sertliğiyle kalıntılarımızın
 Basacaklar üzerine kin dolu sözlerle,
 Alaysı tehdidiyle aldatılmış bir evladın
 Düşmüş, zavallı bir babanın üzerine...

RENGÂRENK SEVİMSİZ BİR KALABALIKLA...

Rengârenk sevimsiz bir kalabalıkla çevriliyken,
Sanki düş içindeymiş gibi önümden
Müzik ve dansın kuru gürültüsünde
Ve dayanılmaz uğultusunda ezberleme sözlerin
Geçtiğinde cansız sürüsü insan biçimlerinin,
Yüzlerinde incelikle iştirilmiş maskeleriyle;

Soğuk ellerime değdiğinde
Kentli kadınların alışkın bir cesaretle
Nicedir duygudan yoksun cansız elleri,
Dıştan ihtiyaçlarına kapılmış giderken,
Eski bir hayali okşarım içimden
Ve yok olup giden yılların kutsal seslerini.

Bir an dalabilsem unutup her şeyi,
Nasıl da uçarım özgürce, özgür bir kuş gibi,
Canlı anılarla dolu o yakın geçmişe!
Kendimi küçücük bir çocuk olarak görürüm
Ve o yerleri doğduğum, büyüdüğüm...
Yüksek bir konak ve yıkık seralı bir bahçe...

Üzeri yosun bürülü havuz ve ötesinden
Bir köy görürüm bacaları tüten.
Uzaklarda sislerle buğulanan tarlalar...
Geçerim gölgeli iki yanı ağaçlı bir yoldan,
Akşamın durgun ışığı sızar fundalıklar arasından
Ve çıtırdar ürkek adımlarım altında sarı yapraklar...

Ve tuhaf bir tasayla daralır yüreğim,
Onu düşünürüm, yaşlarla dolar gözlerim.
Korunun ardından doğan ilk gün ışığının
Pembeliğindedir eşsiz gülümseyişi
Ve mavi bir ışıkla doludur gözleri
Düşlerimde tutkuyla yarattığım o varlığın.

Ben, kudretli egemeni büyüsel ülkenin
Tek başıma uzun saatler geçiririm.
Bunaltıcı kuşklar ve tutku fırtınalarında
Hâlâ canlıdır anıları yüreğimde,
Denizlerin uçsuz bucaksız çöllerinde
Çiçeklenen bir adacık gibi masumca...

Yanıldığımı anladığımda birden kendime gelerek
Ve gürültüsü insan kalabalığının ürküterek,
Kaçırıldığına davetsiz konuk misali hayallerimi,
Ah, nasıl engel olmak isterim eğlencelerine
Ve hışımla fırlatmayı ruhsuz yüzlerine
Acı ve öfkeye bulanmış balyoz gibi şiiri!..

ŞAİR

Parlıyor altın işlemesi hançerimin,
Çeliği kusursuz ve sağlamdır.
Gizemli dayanıklılığı gövdesinin
Savaşçı Doğu'nun mirasıdır.

Dağlarda uzun yıllar hizmet etti atlıya
Karşılığında hiçbir ödül beklemeden.
Çok göğüste açtı ne korkunç yara,
Süzüldü nice çelik yelmeden.

Eğlencelerde bir köleden de uysaldı.
Çınlardı kırıncı bir söz duydu mu.
O günler, zengin bir süs ona yabancı,
Utanç verici bir giysi olurdu.

Terek ötesinde yaman bir Kazak aldı onu
Bir beyin soğumuş cesedinden.
Sonra uzun zaman bir köşede unutuldu
Gezici dükkânında bir Ermeninin.

Kahramanın zavallı yoldaşı yoksundur şimdi
Savaşlarda örselenmiş öz kınlardan.
Parlıyor duvarda öylece, altın oyuncak gibi,
Ünsüz ve onursuz kimseye dokunmadan.

Heyhat! Şimdi alışkın, özenli ellerle
Ne temizleyeni var, ne okşayanı.
Dua ederken şafaktan önce kimse
Okumuyor artık üstündeki yazıtı.

Şu nazenin çağımızda ey şair sen de şimdi
Böyle değil misin, yitirmedin mi önemini,
Bir altına değişerek gücünü kudretini
Dünyanın sessiz bir saygıyla dinlediği?

Senin güçlü sözlerinin ölçülü sesi
Savaşçıyı körüklerdi savaşa,
Dua saatine tütsü, şölene kadeh gibi
O sesin gerekliydi kalabalığa.

Kalabalıkta uçuşurdu şiirin tanrısal ruh gibi,
Bir felaket ya da şölen günleri için
Halk meclisinin kulesinde çalan çan gibi,
Çınlardı yankısı soylu düşüncelerin.

Şimdi parlak pullar ve aldatılardır bizi eğlendiren.
Kibirli, sıradan dilin sıkıcı gelir bize.
Yıpranmış güzellik gibi, köhne dünyamız
Alışkındır allıkla kırıışıklarını gizlemeye.

Yeniden uyanmayacak mısın ey gülünesi kâhin,
Ya da intikam seslerine hiçbir zaman
Altın kınından sıyırmayacak mısın hançerini
Aşağılanmanın pasıyla kaplanan?

HEM SIKINTI, HEM HÜZÜN

Hem sıkıntı, hem hüzün, yok elini tutacak kimsen
Dertlerinle bunaldığın anlar...
Arzular!.. Ne geçecek eline sonsuzca istemekten?
Yıllar geçip gidiyor, en güzel yıllar...

Sevmek!.. Ama kimi? Değmez bir anlık emeğine,
Mümkünü yok sonsuza dek sevmenin.
Bir bak kendine, geçmişin de kalmamış, izi de.
Bir hiç şimdi acıların, sevinçlerin...

Tutkular mı? Er ya da geç tatlı illeti de
Yitecektir mantık konuşunca
Ve yaşam, çevrene baktığında soğuk bir ilgiyle
Öğlesine bir eğlence, boş ve aptalca...

1840

GÖNÜL BORCU

Teşekkür ederim Sana her şey için;
Tutkuların gizli azabı, acılı gözyaşları,
Buselerin yakıcı zehri için,
Düşmanların kini, dostların iftirası,
Ruhumun çöllerde tükenen ateşi için.
Yaşamda aldandığım her şey için,
Bir şeyler yap ki kısa bir süre sonra
Bu gönül borcumu sona erdireyim...

1840

TUTSAK ŞÖVALYE

Hücre penceresinin yanında oturuyorum sessizce,
 Gökyüzü nasıl da mavi görünüyor buradan!
 Kuşlar cıvıldıyor, oynaşıyor özgürce,
 Hem acı, hem utanç duyuyorum onlara bakarken.

Ne bir günahkâr dua var dudaklarımda,
 Ne de bir şarkı sevgiliye yaktığım.
 Hatırladığım eski savaşlardır yalnızca,
 Bir de ağır kılıcım ve demir zırhım.

Perçinlenmişim şimdi taştan bir zırha,
 Taştan bir tolgadır ezen başımı,
 Kalkanım efsunludur kılıca, oka,
 Heyhat, kimse yönetmiyor koşan atımı!

Akıp giden zaman sadık atımdır,
 Mazgal parmakları siperliği tolgamın,
 Taştan zırhım yüksek duvarlardır,
 Kalkanımsa demir kapıları zindanımın.

Ey uçucu zaman haydi koş dörtlüme!
 Bu yeni zırh bunalttı beni
 Ve ölüm gelip üzengimi tuttuğunda,
 İnip çıkaracağım yüzümden siperliğimi.

DUYDU MU BÜYÜLEYİCİ SESİNİ

Duydu mu büyüleyici sesini
Gönlümü bir hoş eden.
Kafeste bir kuş gibi,
Fırlar yüreğim yerinden.

Gözlerinle karşılaştı mı
O gök mavisi derin...
Her bakışla heyecanlı
Seni arzular kalbim.

Neşe dolardı yüreğime!
Ağlardım sevincimden...
Bembeyaz boynuna bir de
Sarılabilseydim hemen!..

GAZETECİ, OKUR VE YAZAR

“Les poètes ressemblent aux ours, qui se nourrissent en suçant leur patte.”, inédit²⁰

Yazarın odası: İnik perdeler... Yazar şöminenin karşısında geniş bir koltukta oturmaktadır. Okur, elinde sigarasıyla şömineye sırtı dönük ayakta. Gazeteci girer.

GAZETECİ

“Hasta olduğunuz için çok sevinçliyim.
Yaşamın telaşında ve gürültüsünde,
Belleği çok geçmeden yitirir şairin
Göksel düşlerini, esinlerini.
Çeşitli izlenimlerin arasında
Verirse kendini yararsız çabalara,
Silinir, düşüverir toplumun gözünden.
Söyleyin gürültülü eğlenceler ortasında
Verebilir mi kendini olgun yaratıya?
Ama ne harika! Yapacağı tutar da Tanrı’nın
Sürgünler, hapisler geliverirse,
Ya da bir hastalık uzun süreli!
O saat yalnızlığında şairin
Yayılıverir hemen tatlı bir ezgi.
Tutkuyla sevdalanır da kimileyin
Allayıp pullayarak yarattığı hüznüne.
Ee, neler karalıyorsunuz,
öğrenebilir miyim?”

YAZAR

“Önemsiz şeyler...”

²⁰ Şairler ayaklarını emerken, kendilerini besleyen ayılara benzerler (Yayımlanmamış).

GAZETECİ

“Çok yazık!..”

YAZAR

“Ne yazayım ki? Güney ve doğu
Çoktan yazıldı, türkülendi.
Halka sayıldı sövüldü,
Aile çevresine de bir yığın övgü.
Göklere de erip gizli bir yakarışla
Seslenildi N. N.***’ye, o gizemli güzele-
Bıktı usandı herkes, ne demeli başka!”

OKUR

“Bir şey diyeyim mi size?
Yürek ister derginizi okumaya.
(Parmaklarım kırılacaktı neredeyse!)
Kâğıdın rengi soluk bir kere,
Temiz de olabilir, yok önemi,
Ama yazılanlar öyle iğrenç ki,
Eldivensiz düşünemezsiniz dokunmayı!
Sonra yavan mı yavan dizeler!
Bakıyorsun, yüzlerce dizgi hatası
Duygudan yoksun anlamsız kelimeler..
Sayfayı her çevirişte geriyor insanı.
Üstelik, yavaşça söyleyeyim mi?
Genelde uyaklar da yetersiz bilin.
Ya düzyazılar! Hepsi çeviri...
Elinize geçerse bir inceleyin
Kendimize ait bir öyküyü,
Ya Moskova’yla dalga geçiliyordur kesin
Ya da yerin dibine batırıyorlardır memuru.
Kimden alınmış bu kişilikler peki,
Nerede duyulmuş o tuhaf diyaloglar?
Bilemem ama, gerçekse bunlar,

Böylesini dinlemeyi istemem asla!
 Ne zaman peki verimsiz ülkemizde,
 Süslü yalanlardan sıyrılıp da
 Yalın bir dile kavuşacak düşünce
 Ve yararsız tutkular soylu bir sese?"

GAZETECİ

"Benim de düşüncelerim bu çizgide,
 Öfke duyarak aynı sizin gibi
 Bakıyorum şu Rus esinine.
 Okumanızı isterim eleştirilerimi."

OKUR

"Okudum. Ufaktan çatmalar harflere,
 Resim süslemelerine, dizgi hatalarına,
 Anlaşılmaz kimi ince dokundurmalar işte.
 Millete bir eğlence olsun da!
 İnanın, bayım mürekkebinizde
 Yakıcı bir öfke, zehir olsa iyi,
 Tümüyle çamurlu su bence!"

GAZETECİ

"Buna hak vermeniz gerek ama,
 Nasıl da memnunum, inanın bana
 Hiç de kavgacı olmadığım için.
 Elimden ne gelir ki? Söyleyin!
 Demediklerini bırakmıyorlar bana.
 Bizim yerimize koysanız kendinizi!
 Sıradan insanlar da okuyor bizi.
 Yalın keskinliği anlatımın
 Tırmalamaz öyle her kulağı.
 Terbiye, beğeni koşula bağlı.
 Ama her şeyin aynıdır bedeli!
 Emin olun ağır zincirler

Taşımaya mahkûmuzdur biz gazeteciler!
 Nasıl okuduğunuzu söyleyin ve nedenini
 Tüm bu saçmalıkları, kitapları!
 Söyleyesiniz diye mi peki
 Okumanın yararsız olduğunu?"

OKUR

"Buna karşılık ne keyif verir ama,
 Dinlendiriverir usu, yüreği,
 Bir gün düşerse kısmetimize
 Capcanlı, parlak bir yapıt şöyle!
 Sözgelimi işte arkadaşım;
 Diyecek yok deyiş ustalığına.
 Doluluğu düşünce ve duygularının
 Sanırım Tanrı vergisi olmalı."

GAZETECİ

"Doğru söylersiniz, ama ne var ki
 Bu baylar yazmıyorlar yazık ki!"

YAZAR

"Ne mi yazayım? Zamanı gelir.
 Yükü hafiflediğinde kaygıların,
 Akıl ve yürek dolduğu zaman
 Gelir esin ürünü günler!..
 Uyaklar kendiliğinden dalga gibi
 Boşanır gürül gürül birbiri ardından.
 Büyüsel bir yıldız doğuverdi mi
 Uyanıp silkinen bir yürekte,
 Güçle dolan düşüncelere
 Dizilir sözler inci gibi.
 O zaman şair özgür bir atılganlıkla
 Bakar geleceğe ve soylu bir imge gibi
 Önünde arınır, tertemiz olur dünya.

Bu ilginç yaratıları gel gör ki
 Evinde okur tek başına.
 Hiç sıkılmadan acımasızca
 Oturur, tutuşturur şöminesini...
 Çocuksu gelip geçici duygular
 Ve bilinçsiz hezeyanlar acaba
 Değer mi söyleyin yalın sanata?
 Güler geçer toplum ve unuttur.

Başlar ağır, kasvetli geceler.
 Uykusuz yanar, ağlar gözler.
 Yürekte hiç dinmeyen bir tasa,
 Soğuk el titreyişlerle
 Sıcak yastığı kucaklar.
 Saçlar dikilir güdüşel bir ürperişle.
 Hastalıklı, isterik bir çılgılık
 Patlayıverir daralmış göğüsten.
 Dil bilinçsizce sayıklar
 Adları, nicedir unutulup giden.
 Ve çoktan silinmiş hatları
 Parıltısıyla eski güzelliğinin
 Canlanır imgeleminde keyfince:
 Gözlerde aşk, dudaklarda aldatı...
 İnanırsın yeniden elinde olmadan.
 Biraz neşeli, bir o kadar acıtan
 Tedirgin eder sızısı eski yaralarının...
 İşte o zaman yazarım. Dayatır vicdan.
 Usum öfkede kalem olur:
 Yazarım çekici öykülerini
 Giz dolu eylemlerin ve düşüncelerin;
 Çürümüşlüğün ruhsuz görüntülerini,
 Sinsice sürdürülen inatçı didişmelerin,
 Cahillerin ve aldatan kadınların,
 Yalanla süslenmiş umutların arasında,
 Yararsız ve bir daha yaşanmayacak olan
 Ve tutkuların çevrintisinde yitip giden
 Öykülerini akılsız gençlik çağlarımın.

Ünsüz, rasgele bir yargıç gibi
Başkasının sırrıymış hiç düşünmeden,
Ayıbı incelikle gizlenen,
Çekinmeden dökerim ortaya
Aman vermeden, acımasızca.
Ama bu acıtan dizeleri inanın,
Hazırlıksız bir göze gösteremem...
Söyleyin bana, ne yazayım?
Aşâğılık kalabalığının niçin
Çekeyim ki öfkelerini üzerime?
Benim kâhince sözlerimin
Kara çalmaların ve küfürlerin ötesinde
Bir anlam taşımadığı söylensin diye mi?
Gizli zehri yakıcı sayfaların
Bulandırısın diye mi bir çocuğun
Dingin, derin uykusunu
Ve zayıf yürek kapılsın diye mi
Kendi zapt olunmaz seline?
Ah, hayır kötücül hayallerle
Düşüncemi karartıp da
Ağır bir bedelle böylesine
Asla satın almam ününüzü!..

(St. Petersburg, 21 Mart 1840,
cephanelik hapishanesinde tutukluyken)

ARDINDAN SOĞUK VE GİZEMLİ BİR MASKENİN

Ardından soğuk ve gizemli bir maskenin
Büyüleyici gözlerin ısıldıyordu bana
Ve bir düş gibi çınlıyordu yatıştıran sesin.
Uçarınca bir gülümseyiş dudaklarında...

İnce bir buğuda sezdim elimde olmadan
Bakir yanaklarını, apak boynunu
Mutluyum! Gördüm sırma saçlarından
Ayrılmış başına buyruk güzelim zülfünü.

Ve yarattım o zaman güzelimi
İmgelemimde hafif belirtilerle.
O zamandan beri bu görünmez hayali
Seviyor ve okşuyorum içimde.

Bana öyle geliyor ki bu candan sözleri
Bir zamanlar fısıldamıştı biri kulaklarıma
Ve bu karşılaşmadan sonra iki eski dost gibi
Yakında yeniden buluşacağımızı onunla.

YALNIZ BAŞINA ÇIKIYORUM YOLA

Yalnız başına çıkıyorum yola.
Sisler arasından taşlı bir yol ışıldıyor.
Gece sessiz. Çöl Tanrı'yı dinliyor.
Yıldız söyleşiyor bir yıldızla.

Gökyüzü yanıyor utkulu bir güzellikte.
Yer uyuyor masmavi bir parıltıda.
Neden böyle sancılıyım, böyle zorda?
Neyi bekliyorum, aradığım ne?

Artık yaşamdan yok bir beklentim.
Acımıyorum zerrece geçmişime de.
Yüreğim özgürlük ve huzurun peşinde,
Unutmak ve uyumaktır yalnızca istediğim.

Ama soğuk uykusuyla değil ölümün,
Öyle uyumak isterdim ki,
İçimde titreşmeli yaşamın güçleri.
Soluk alırken inip kalsın göğsüm.

Tatlı bir ses aşk şarkıları fısıldasın
Okşarken içimi gündüz gece.
Yeşili sonsuz gür bir meşe
Eğilsin üzerime ve hışırdasın!..

ANAYURT

Seviyorum yurdumu tuhaf bir aşkla,
Bir türlü yenemiyorum bu duygumu,
Ne bir şan satın alman kanla,
Ne gururlu bir inancın huzuru,
Ne de karanlık eski zaman söylenceleri
Gönül çekici düşlerle coşturur yüreğimi.

Ama seviyorum bilmeden nedenini
Rüzgârda dalgalanışını sonsuz ormanlarının,
Bozkırlarının o soğuk sessizliğini,
Taşmasını denizler gibi ırmaklarının,
Severim bir telegada²¹ köy yolunda gitmeyi.
Dikerek dikkatli gözlerimi karanlığına gecenin,
Ararım şurda burda geceleme hayaliyle
Titreşen ışıklarını kederli köylerin.
Severim tutuşturulan anız dumanını
Ve sararmış tarlanın ortasında, tepede
Görünen bir çift huş ağacını.
Bozkırda geceleleyen araba dizisini.
Birçoklarına yabancı bir hazla
Görürüm dolu harman yerini,
Penceresi oyma panjurlu
Saman örtülü kulübeyi,
Ve çiyli bir akşam, kurulan bir toyda,
Hazırım bütün gece ayırmadan bakışlarımı
İzlemeye sarhoş mujiklerin naraları altında,
Islık çalarak, ayak vurarak yaptıkları dansı.

21 Telega: At koşulu yaylı araba.

DÜŞ

Dağıstan Vadisi'nde öğle sığağında
Hareketsiz yatıyordum göğsümde bir kurşun.
Derin yaram tütüyordu hâlâ,
Damla damla akıyordu kanım.

Yapayalnız yatıyordum vadinin kumlarında.
Çevremde kayalar birbirine sokulmuştu sanki
Ve güneş yakıyordu sararmış tepelerini
Ve beni dalıp giden ölüm uykusuna.

Yakılan ateşler görüyordum düşümde,
Anayurdumdan bir akşam şenliği
Ve genç kadınlar süslenmiş çiçeklerle
Aralarında neşeli konuşuyorlardı beni.

Ama şen konuşmalara katılmayan biri
Derin düşüncelere dalmış oturuyordu.
Kederli bir düşe genç yüreği
Kim bilir neden gömülmüştü.

Dağıstan Vadisi'ni görüyordu düşünde,
Kumlarda bir beden yatıyordu tanıdık.
Tüterken yara kararıyordu göğüste
Ve kan akıyordu gitgide soğuyarak...

SARP KAYA

Altın bir bulutçuk geceledi
Dev bir kayanın bağrında
Ve uzaklaşıp gitti sabah olduğunda
Maviliklerde oynayarak canlı, neşeli.

Ama nemli bir iz kaldı kırıışığında
Yaşlı kayanın ve dikili duruyor öyle
Yapayalnız, üzgün dalmış düşüncelere
Ve sessizce ağlıyor bozkırın ortasında...

1841

SEVMİŞTİM GEÇMİŞ YILLARDA

Sevmiştim geçmiş yıllarda
Yüreğimin saflığında,
Uğultulu fırtınalarını doğanın,
Gizli fırtınalarını tutkuların,
Ama yararsız güzelliklerine
Çok geçmeden vardım gizlice.
Sıkıldım hiç yarar getirmeyen
İnsanı sağır eden dillerinden.
Şimdi daha çok seviyorum yıldan yıla
Bırakarak enginleri yatışmış arzulara,
O aydınlık sabah vaktini,
Dingin akşamüstü sohbetlerini...

1841

PEYGAMBER

Bağışladığından beri bana Tanrım
Peygamberin yüce kudretini,
Yüzlerinde hep okuyorum insanların
Günah ve kötülüğün çizgilerini.

İnsanlığı, sevgiyi yayacak oldum
Ve gerçeğin saf, temiz öğretilerini,
Ne ki, bir olup yakınım dostum
Ardımdan delice taşladılar beni.

Başıma küller serpip terk ettim kenti
Dayanamayıp sürgit aşağılanmalara.
İssiz çöllerde yaşıyorum şimdi,
Kuşlar gibi beslenerek Tanrı gıdasıyla.

Burada Yüce Yaradan'ın öğüdüne uyarak
Bana boyun eğen dünyasal yaratıklar
Ve gökyüzünde sevinç kıvılcımları saçarak
Kulak vermiş beni dinliyordu yıldızlar.

Gürültülü kentlerden ne zaman ki
Aceleyle geçtiğimde gizlice,
Yaşlılar çocuklara gösterip beni,
Şöyle diyorlardı kibirli gülümsemeyle:

“Ders olsun sizlere, iyice bakın ona
Geçinemedi bizlerle kibirli, gururluydu.
Herkes inandırmak istedi budala
Tanrı’nın elçisi olduğunu.

Bakın çocuklar, durmayın haydi!
Şu asık yüzüne, ne de cansız ve kuru!
Bakın nasıl da dolaşıyor dilenci gibi,
Herkes nasıl küçümsüyor onu!..”

1841

ELVEDA KİRLİ RUSYA

Elveda kirli Rusya,
Kölelerin, efendilerin ülkesi
Ve sizler, hükmeden mavi üniformayla
Ve sen halk, onların kölesi!

Kafkas sıradağlarının ardında belki
Saklanırım senin paşalarından,
Gören gözlerinden her şeyi,
Her şeyi duyan kulaklarından...

1841

ÇAM AĞACI

Vahşi kuzeyde dikiliyor tek başına
Çıplak tepede bir çam ağacı.
Uyukluyor sallanarak ve serpiştiren karla,
Giymiş üzerine sanki ak bir kaftanı.

Düşünde bir çöl görüyor uzaklarda
O ülkede, güneşin yükseldiği
Ve yapayalnız, kederli, kızgın bir kayada
Büyüyen harika bir palmiyeyi...

Âşık Garip

Bir Türk Masalı

Vaktiyle Tiflis kentinde varlıklı bir Türk yaşıyormuş. Tanrı ona çok altınlar vermiş; ama onun biricik zenginliği, altından da değerli olan sevgili kızı Mahı Mehr²² imiş. *Gökte ışıl ışıl yanan yıldızlardan güzel melekler gibi*, Mahı Mehr de Tiflis'in bütün kızlarından daha güzelmış. Tiflis'te bir de Âşık Garip adlı yoksul bir halk ozanı yaşıyormuş. Tanrı ona temiz bir kalp ve türkü söyleme yeteneğinden başka hiçbir şey bahşetmemiş. Sazını çalarken eski Türkistan bahadırlarını över, düğün ve şöenlerde zengin ve mutlu insanları eğlendirirmiş. Âşık, bir düğünde Mahı Mehr'le karşılaşmış, birbirlerine hemen âşık olmuşlar. Gelgelelim zengin bir bey kıızıyla evlenmenin boş bir hayal olduğu duygusuna kapılan yoksul Âşık Garip, bir kış göğü gibi hüznlenivermiş.

Günlerden bir gün Âşık, üzüm bağında bir asmanın altına uzanmış ve derin bir uykuya dalmış. Tam bu sırada Mahı Mehr kız arkadaşlarıyla yanından geçiyormuş. İçlerinden biri uyuyan Âşık Garip'i görünce, geride kalmış ve ona yaklaşmış. Türkü söyler gibi "Ne diye asmanın altında uyuyorsun?" demiş. "Kalksana mecnun! Ceylanın yanından geçiyor, görmüyorsun." Âşık uyanmış. Genç kız da kuş gibi seke seke uzaklaşmış. Mahı

22 Diğer varyantlarda: Mahı Mehr, Şah Senem; Ayak Ağa, Hoca Behram ve Hurşit Bey, Şah Velet olarak geçmektedir.

Mehr arkadaşının konuştuğunu duyunca ona çıkışmış. Arkadaşı hemen karşılığını vermiş:

"Bu sözleri kime söylediğimi bir bilseydin, boynuma atılıp, bana teşekkür bile ederdin. Baksana kız, bu senin Âşık Garip!" Mahı Mehr "Çabuk beni onun yanına götür!" demiş.

Yanma varmışlar. Mahı Mehr, Âşık'ın kederli yüzünü görünce, onu yatıştırmaya, halini hatırını sormaya başlamış. Âşık Garip "Nasıl kederlenmeyeyim!," demiş. "Seni seviyorum ama; asla benim olamayacaksın."

Mahı Mehr "Beni babamdan iste!" demiş. "Düğünümüzü yapar. İkimize yetecek kadar da para verir."

"Peki!" demiş Âşık Garip. "Diyelim, Ayak Ağa kızı için elinden geleni yaptı. Ya sen Mahı Mehr... Gün gelir de çulsuz, zavallı biri olduğumu, her şeyimi sana borçlu olduğumu yüzüme vurursan!.. Hayır, sevgili Mahı Mehr! Hayatımın üzerine yemin ettim. Yedi yıl dünyayı dolaşacağım. Ya zengin olarak dönerim ya da ıssız çöller mezarım olur. Eğer buna razıysan, sürenin bitiminde benim olursun."

Mahı Mehr razı olmuş ve kararlaştırılan günde dönmemesi halinde, ne zamandır kendisiyle evlenmek isteyen Hurşit Bey'e varacağını söylemiş.

Âşık Garip annesinin yanına varmış. Annesinin hayır dualarını almış, kız kardeşini de kucakladıktan sonra, heybesini omzuna atarak değneği elinde yollara düşmüş. Ardından bir atlı izlemekteymiş. Geriye dönüp bakınca, gelenin Hurşit Bey olduğunu görmüş.

Hurşit Bey "İyi yolculuklar!" diye seslenmiş. "Nereye gidersen git, senin yoldaşın olacağım." Âşık Garip, bu yol arkadaşlığından pek hoşlanmamış, ama ses çıkarmamış. Uzun zaman beraber yol almışlar. Sonunda karşılarına bir ırmak çıkmış. İrmakta ne bir köprü ne de geçilebilecek sığ bir yer varmış.

Hurşit Bey "Sen önden yüz, ben arkadan geleceğim." demiş. Âşık Garip soyunmuş ve yüzmeye başlamış. Karşı kıyıya vardığında dönüp bakmış. Şaşkınlıktan az daha küçük dilini yutacmış. Hurşit Bey'in, giysilerini alarak, gerisingeri Tiflis'e doğru hızla uzaklaştığını görünce "Oh, Allahım, ne felaket!" diye başlamış yakınmaya. Bir süre sonra dümdüz ovada, yılan gibi

kıvrıla kıvrıla yükselen toz bulutundan başka bir şey görememiş.

Hurşit Bey Tiflis'e varınca, doğru Âşık Garip'in evine uğramış. Yaşlı anasına giysilerini göstererek "Oğlun ırmağın derin sularında boğuldu." demiş. "İşte giyitleri..."

Annesi korkunç bir acıyla, oğlunun giysileri üzerine yığılıp bayılmış. Kendine geldikten sonra sıcak gözyaşları döke döke, Mahı Mehr'in evine gitmiş.

"Oğlum ırmakta boğulmuş. İşte elbiseleri... Hurşit Bey getirdi. Sen artık özgürsün..." demiş.

Mahı Mehr gülümseyerek: "İnanma ana!" diye karşılık vermiş. "Bunlar hep Hurşit Bey'in oyunları... Yedi yıllık süre dolmadan asla kimseye yar olmam."

Duvardan sazını alarak, ağır ağır Âşık Garip'in sevdiği türküyü söylemeye başlamış.

Bu arada bizim zavallı gezgin, yalınayak, üstü çıplak bir köye varmış. Hayırsever köylüler onu giydirmişler, bir güzel karınını doyurmuşlar. Bu iyiliklerinin karşılığı olarak onlara nefis türküler çağırmış. Böylece köyden köye, şehirden şehre dolaşmaya başlamış. Ünü kısa sürede dört bir yana yayılmış. Sonunda yolu Halep şehrine düşmüş. Her zamanki gibi bir kahvehaneye girmiş. Saz istemiş ve başlamış türkü söylemeye. O sıralar Halep'i yöneten paşanın halk türkülerine karşı büyük merakı varmış. Huzuruna getirdikleri ozanların hiçbirini beğenmemiş. Paşanın çavuşları ozan aramaktan bitap düşmüşler. Kahvehanenin önünden geçerlerken Âşık Garip'in sesini duyunca hemen içeri dalmışlar.

"Bizimle, Paşanın konağına geleceksin!" demişler. "Eğer direnirsen başınla ödersin!"

Âşık Garip "Ben özgür bir adamım." diye karşı koymuş. "Tiflisli gezgin bir ozan. İster gelirim, ister gelmem. Canım ne zaman isterse, o zaman türkü söylerim. Paşanıza kulluk edecek değilim!"

Çavuşlar Âşık Garip'i dinlemeyip yaka paça paşanın huzuruna çıkarmışlar. Paşa hemen türkü söylemesini buyurmuş.

Âşık Garip, Mahı Mehr'in güzelliği üstüne yaktığı bir türküyü söylemeye başlamış. Türkü, paşanın o kadar hoşuna git-

miş ki, Âşık'ı göndermeyip, yanında alıkoymuş. Onu altın ve gümüşlere boğmuş. Üzerindeki ipek giysiler pırıl pırıl parlıyor-muş. Mutluluk ve neşeyle dolu bir hayata başlamış. Çok zengin olmuş. Sevgili Mahı Mehr'ini bu arada unutup unutmadığını bilmiyorum ama zamanı da dolmak üzereymiş. Yedinci yıl dol-duğu halde, hâlâ yol hazırlıklarına başlamamış.

Güzel Mahı Mehr umudunu büsbütün kesmiş. Bu sırada bir tacir, seksen köle ve kırk deve yükü kervanıyla Tiflis'ten uzak-lara yola çıkıyormuş. Mahı Mehr, Taciri evine çağırmış ve altın bir tabak vermiş.

"Bu tabağı vardığın her şehirde tezgâhında sergile!" demiş ve eklemiş; "kim tabağıma sahip çıkar ve bunu kanıtlarsa, bu tabağa sahip olacağı gibi, üstelik onun ağırlığınca altına kavuşa-cağını rastladığın her kişiye söyle!"

Tacir yola koyulmuş ve her gittiği yerde Mahı Mehr'in de-diklerini yapmış. Ne var ki hiç kimse tabağa sahip çıkmayı iste-memiş. Hemen hemen tüm mallarını sattıktan sonra, geriye ka-lanlarla Halep şehrine gelmiş. Altın tabak için yine dört bir yana haber salmış. Âşık Garip bunu duyunca, soluk soluğa kervan-saraya koşmuş. Tiflisli tacirin dükkânında altın tabağı görünce, sevinçle tabağa sarılmış ve kendisine ait olduğunu söylemiş.

Tacir: "Doğru söylersin." demiş. "Evet bu tabak senin. Tanı-dım. Sen Âşık Garip'sin." demiş. "Çabuk Tiflis'e yola çık! Mahı Mehr, sürenin dolmak üzere olduğunu sana bildirmemi buyur-du. Eğer kararlaştırılan günde Tiflis'te olmazsan, o başkasına varacakmış."

Âşık Garip müthiş bir üzüntüye kapılarak başı avuçlarının arasında kara kara düşünmeye başlamış. Yazgılarını değiştire-cek saate topu topu üç gün kalmışmış. İçi parayla dolu heybe-sini yanına alarak atma atlamış ve atını çatlatırcasına dörtna-la sürmüş. Sonunda yorgunluktan bitap düşen atı, Erzurum ve Erzincan şehri arasındaki Erzincan Dağı'nda çatlayarak cansız yere serilmiş. Elinden ne gelir garibin? Erzincan'la Tiflis arası iki aylık yol... İki günde bu yolu nasıl alsın? "Ey, her şeye kadir Tanrım, sen büyüksün!" diye başlamış söylenmeye. "Sen de ba-na yardım etmezsen, geriye yapacağım bir şey kalmıyor." Ken-

dini sarp bir kayalıktan atacak olmuş. Birden aşağıda kır atlı bir adam görmüş ve ardından gür bir ses duymuş:

— Oğul ne yapıyorsun burada?

— Ölmek istiyorum

— Madem öyle, buraya gel de seni bir güzel ben öldüreyim!

Âşık Garip güçlkle kayalıktan inmiş.

Kır atlı kızgın "Beni izle!" demiş. Âşık Garip şaşkın "Seni nasıl izlerim!" demiş. "Senin atın yel gibi uçuyor. Benim atım yok, üstelik yüküm fazla..."

Adam "Haklısın!" demiş. "Heybeni eyerime bağla ve beni izle!"

Âşık Garip ne yapsa, ne etse adama yetişemiyormuş.

Atlı "Ne diye arkada kalıyorsun?" diye sormuş.

"Sana nasıl yetişeyim?" diye sızlanmış Âşık Garip. "Senin bu kır at düşünceden de hızlı. Bense öldüm bittim." Atlı, Âşık'ı bir süre bekledikten sonra "Haklısın. Atıma atla!" demiş. "Şimdi doğru olarak söyle, nereye gitmek istiyorsun?" Âşık Garip:

— Diyelim ki Erzurum'a.

Gözlerini kapa!

Âşık gözlerini kapamış.

— Şimdi aç!

Âşık Garip gözlerini açmış. Bir de ne görsün! Işıltılı minareleri ve surlarıyla, Erzurum karşısında değil mi!

"Hata ettim ağa, yanılmışım!" demiş Âşık. "Kars demek istemiştım."

Atlı: "Oldu mu?" demiş çıkışarak. Doğru konuşman için baştan seni uyarmıştım. Neyse... Yeniden gözlerini kapa! Güzel... Şimdi aç!"

Âşık, karşısında Kars'ı görünce gözlerine inanamamış. Adamın ayaklarına kapanarak yalvarmaya başlamış:

"Kusur ettim ağa, bağışlayın beni!" demiş. "Kulun Âşık Garip üç kez kusur işledi. Ama sen de bilirsin ki, insan sabahtan yalana başladı mı, gün kararana kadar yalana devam eder. İşin doğrusu, Tiflis'e gidecektim."

"Seni deli oğlan, yalancı!" demiş atlı kızarak. "Yapacak bir şey yok, hadi seni bağışlıyorum. Gözlerini kapa!" Bir dakika sonra da: "Şimdi aç!" demiş."

Âşık, Tiflis'in kapılarını karşısında görünce, sevinçten bir çığlık koparmış. İçten teşekkürlerini ilettikten ve eyerden heybesini indirdikten sonra atlıya dönerek "Ağa, bana yaptığın iyilik kuşkusuz çok büyük." demiş. "Ama bir iyilik daha yaparsan çok sevinirim. Erzincan'dan Tiflis'e bir günde vardığımı söylesem, kimse bana inanmaz. Bunu kanıtlamam için bana yardım edin!" Atlı gülümseyerek.

"Eğil!" demiş. Atının tırnağından bir parça toprak al ve koynuna sakla! Eğer sözlerine inanmazlarsa, yedi yıldır gözleri görmeyen bir kadın getirmelerini iste. Toprağı kadının gözlerine sür. Gözleri hemen açılacaktır."

Âşık Garip eğilmiş ve kır atın tırnağından bir parça toprak almış. Başını kaldırmayıyla, kır atlı yabancıнын kaybolması bir olmuş. Bu ulu kurtarıcısının Hıdır İlyas*’tan başkası olmadığına inanmış.

Âşık Garip gecenin geç vaktinde evini aramış ve bulmuş. Titreyen elleriyle kapıyı çalmış.

"Ana, ana, aç kapıyı!" diye seslenmiş. "Ben Tanrı misafiri-yim. Aç susuz kaldım. Soğuktan dondum. Gezgın oğlunun hatırı için yalvarırım içeri al beni!"

Yaşlı kadın zayıf bir sesle "Gece konaklamak için zengin insanların evini seçseydin oğul!" demiş. "Şehirde şimdi bir düğün şöleni var. Orada keyfine göre geceni geçirebilirsin."

Âşık Garip: "Ana, buralarda kimim kimsem yok!" demiş. "Bu yüzden yalvarıyorum. Ne olur, gezgin oğlunun hatırı için kapıyı aç!" Kız kardeşi dayanamamış, "Ana, ben kalkıyorum, kapıyı açacağım" demiş.

"Seni şıllık!" diye kızına bağır-mış yaşlı kadın. "Yedi yıldır kanlı gözyaşları döke döke gözlerim görmez olmuş, sen de bunu fırsat bilerek erkekleri içeri alıp, onları ağırlayacaksın ha!"

Kız annesinin söylenmesine pek aldırmamış. Kapıyı açarak Âşık Garip’i içeri almış. Geleneksel selamlaşmadan sonra, Âşık oturmuş ve gizli bir heyecanla çevreyi incelemeye koyulmuş. Tozlu bir kılıf içinde duvarda asılı sazını görmüş.

"Şu duvarda asılı şey de ne?" diye sormuş anasına.

"Önüne bir lokma ekmek koyacağız ve yarın da sağ-lıkla

yoluna gideceksin be oğul! Bu ne merak!"

Âşık Garip "Sana söyledim ya ana!" demiş. "Sen benim öz anamsın, bu da kız kardeşim. Bu yüzden duvarda asılı olan şeyin ne olduğunu öğrenmek istiyorum."

"Bu saz... Bu saz..." demiş yaşlı kadın sinirlenerek.

— Saz ne demek?

— Saz demek... Hem çalınır, hem de türkü söylenir.

Âşık Garip, kız kardeşine sazı duvardan indirmesini ve kendine getirmesini söylemiş. Yaşlı kadın hemen karşı koymuş "Hayır, olmaz," demiş. "Bu saz benim bahtsız oğlumundur. Yedi yıldır da duvarda asılı durur. Hiçbir canlının eli de bu zamana kadar o saza dokunmamıştır."

Fakat kız kardeşi kalkmış ve sazı duvardan alarak ona vermiş. Âşık Garip gözlerini havaya kaldırmış ve bir duaya başlamış:

"Ey, her şeye kadir Tanrım! Eğer muradıma erersem, yedi telli sazım, tıpkı o günkü gibi ahenkle çınlasın!" dedikten sonra sazının bakır tellerine vurmuş ve teller müthiş bir uyumla tınlamaya başlamış:

"Ben zavallı bir garibim, sözlerim de öyledir. Ama ben garibe, ulu Hıdır İlyas acıdı. Beni sarp uçurumdan indirdi. Hadi ana, tanı artık beni! Diyar diyar dolaşan şu zavallı oğlunu..."

Bu sözler üzerine yaşlı kadın ağlamaya başlamış. Hıçkırıklar içinde:

"Adın ne oğlum?" diye sormuş.

"Raşit!"

"Raşit... Kendin söyle, kendin işit!.. Ah, oğlum!" demiş. "Sözlerinle sanki yüreğime bir od düştü. Gece düşümde saçlarımın ağardığını görmüştüm. Acılı gözyaşları dökmekten yedi yıldır gözlerim görmüyor. Sen, bahtsız oğlumun sesiyle türküler söyleyen... Söyle bana o ne zaman gelecek?"

Âşık Garip ne yapsa, ne etse kadını oğlu olduğuna bir türlü inandıramamış. Bir süre sonra "Dinle anacığım!" demiş. "Sazı bana ver, şu düğüne gideyim. Kardeşim beni götürsün. Orada türküler çağırır, oynarım. Kazandığım parayı da buraya getiririm. Aramızda paylaşıyoruz."

Yaşlı kadın "Hayır, olmaz!" diye karşılık vermiş. "Oğlum gitti gideli bu saz evin dışına çıkmadı.

Âşık, bir tek teline zarar vermeyeceğine dair diller dökmüş, yeminler etmiş. "Eğer bir telini koparırsam neyim var, neyim yoksa size vereceğim?" demiş.

Yaşlı kadın köşede duran heybeyi yoklamış. Parayla dolu olduğunu görünce razı olmuş. Kız kardeşi Âşık Garip'i düğün şöleninin tüm canlılığıyla sürdüğü zengin konağa götürmüş ve olacakları izlemek için kapının ardına gizlenmiş.

Düğünün yapıldığı yer Mahı Mehr'in evi imiş ve bu gece Hurşit Bey'le evleniyormuş. Damat, dostları ve akrabalarıyla eğlenirken; gelin, kız arkadaşlarıyla birlikte ipek perdenin arkasında oturuyormuş. Bir elinde zehir kâsesi, diğer elinde de keskin bir hançer tutuyormuş. Hurşit Bey'in yastığına başını koymaktansa ölmeye ant içmiş. İçeriye giren birinin "Selamın aleyküm!" dediğini duyunca, perdenin aralığından kulak kabartmış:

— Burada eğlenir, hoşça vakit geçirirsiniz, şu yoksul gezgine de izin verin, sizlerle otursun. Karşılığında sizlere türküler söylerim.

Hurşit Bey "Neden olmasın!" demiş. "Burası düğün evi. Türküsüz, oyunsuz hiç olur mu! Hadi âşık bize bir şeyler söyle, ben de sana bir avuç altın vereyim. Adını bize bağışlar mısın yolcu?"

— Şimdi görürsüz!

Hurşit Bey basmış kahkahayı: "Ne biçim ad bu! Böyle bir adı ilk kez duyuyorum" demiş.

"Anam bana gebeyken" diye anlatmaya başlamış Âşık Garip. "Doğum sancıları sıklaştınca, komşular kapıya gelip, ikide bir oğlan mı kız mı diye sorarlarmış. Annem de 'şimdi görürsüz' demiş. İşte doğduğum zaman bana bu adı vermişler." Sonra sazi eline almış ve başlamış söylemeye:

"Halep şehrinde mısır şarabı içtim. Tanrı bana kanat vermedi ama buraya üç günde uçarak geldim."

Hurşit Bey'in delifişek kardeşi nara atarak hançerine davranmış:

"Yalan söylüyorsun!" demiş. "Halep'ten buraya üç günde gelinir mi?"

“Bu yüzden mi beni öldürmek istersin?” demiş Âşık Garip. “Âşıklar hep dünyayı karış karış dolaşıp bir yerde toplanırlar. Sizden bir şey istemiyorum, ister inanın, ister inanmayın!”

Damat “İzin ver de türküsüne devam etsin!” demiş. Âşık Garip devam etmiş: “Sabah namazını Erzincan vadisinde kıldım. Öğle namazını Erzurum’da, ikindiye Kars’ta kıldım. Akşam namazında Tiflis’teydim. Tanrı bana kanat verdi. Buraya uçarak geldim. Kır ata kurban olayım. İp üzerinde cambaz gibi, tepelerden vadilere, vadilerden tepelere uçurdu beni. Mevlam, Âşık’a kanat verdi. O da Mahı Mehr’in düğününe uçarak geldi.”

Mahı Mehr sesi tanıyınca, ağulu kâseyi bir yana, hançeri öbür yana fırlatmış.

Kız arkadaşları bir ağızdan “Yeminini böyle tutarsın ha!” diye onu ayıplamışlar. “Demek bu gece Hurşit Bey’in karısı olacaksın!”

“Siz tanıyamadınız, ama ben o sesi tanıdım.” demiş Mahı Mehr ve makası alıp perdeyi kesivermiş. Âşık Garip’i tanıyınca, müthiş bir çığlık kopararak boynuna atılmış. İkisi birlikte yere düşüp bayılmışlar. Hurşit Bey’in kardeşi hemen hançeriyle üzerlerine atılacak olmuş, ağabeyi engelleyerek “Sakin ol kardeşim!” demiş. “Kişinin doğarken alınına yazılanı değiştirmek doğru olmaz!..”

Mahı Mehr kendine gelince, utancından kıpkırmızı olmuş ve avuçlarıyla yüzünü örterek perdenin arkasına saklanmış. Damat, Âşık Garip’e dönmüş: “Senin Âşık Garip olduğunu şimdi anladım. Güzel de, bu kadar uzun yolu çok kısa sürede yapışının sırrı nedir? Bize anlatıver!”

“Gerçeği kanıtlamada kılıcım taşı keser.” diye söze başlamış Âşık. “Eğer yalan konuşursam boynum kıldan ince olsun! En iyisi bana yedi yıldır gözleri görmeyen bir kadını getirin, onu gözlerine kavuşturayım.”

Kapının arkasında duran kız kardeşi bu sözleri duyunca hemen anasına koşmuş.

“Anacığım!” diye haykırmış. “Kapımızı çalan şu kardeş gerçekten oğlun Âşık Garip’miş...” Anasının koluna girerek düğüne getirmiş.

Âşık Garip koynundan toprağı çıkarmış ve suyla yumuşat-

tıktan sonra anasının gözlerine sürmüş. "Ey insanlar!" demiş. "Hıdır İlyas'ın ne yüce ve kudretli bir kişi olduğunu gözlerinizle görün!"

Birden annesinin gözleri açılıvermiş. Bundan sonra hiç kimse sözlerinin doğruluğundan kuşkuya düşmemiş. Hurşit Bey de ses çıkarmadan Mahı Mehr'i Âşık Garip'e vermiş.

Âşık Garip de büyük bir sevinçle "Dinle Hurşit Bey!" demiş. "Ben de seni teselli edeyim. Kız kardeşim güzellikte, hiç de eski nişanlından geri kalmaz. Zenginim... Onun da çok altın ve gümüşleri olacak. O halde kız kardeşimi alabilirsin. Canım Mahı Mehrim ile benim gibi, sizlerin de hayatı mutluluk içinde geçsin!.."

Lugin
(Tamamlanmamış bir öykü)²³

Birinci Bölüm

Kont V***'de müzikli bir gece düzenlenmişti. Başkent'in ön-de gelen sanatkârları, bu nazik davetin onuruna tüm hünerlerini gösteriyorlardı. Konuklar arasında birkaç yazar ve bilim adamı, gözde dilberler, genç, yaşlı bayanlar ve bir hassa subayı hemen dikkati çekiyordu. İkinci konuk odasının kapısında ve şömine yanında bulunan on kadar aslan kabartması göz kamaştırıyordu! Her şey kendi düzeninde gidiyordu. Ne sıkıcı, ne de pek neşeli bir hava vardı.

İçeriye yeni giren bir şarkıcı piyanoya yaklaşıp notaları açtığı anda, genç bir bayan esneyerek ayağa kalktı ve kimsenin bulunmadığı bitişikteki odaya girdi. Karalar giymişti. Belli ki yas-taydı. Omzunda mavi bantla tutturulmuş pırlanta bir broş vardı. Minskaya'ydı adı. Orta boylu, zarif bir kadındı. Hareketleri oldukça ağırdı. Simsiyah, uzun saçları; pürüzsüz ancak solgun yüzünü gölgeliyordu. Yüzü derin bir düşüncenin izini taşıyordu. İçeride oturan bir baya doğru yürüdü.

"Merhaba Mosyö Lugin!" dedi. "Yorulдум. Ne olur, bir şeylerden söz edin!" Şömine önündeki geniş pateye çöktü. Karşısındaki adam karşılık vermedi. Odada onlardan başka kimse yok-

23 Bazı kayıtlarda öykünün adı "Ştoss" olarak geçmektedir.

tu. Lugin'in soğuk suskunluğu, Minskaya'nın hayranlarından olmadığını gösteriyordu.

"İçimde bir sıkıntı var..." dedi Minskaya ve yeniden esnedi. "Bakın, size karşı hiç de seremonide bulunmuyorum!"

Lugin "Ben de bunalımdayım!" dedi sıkıntılı. Kısa bir sessizlik oldu.

Minskaya "Yine İtalya'ya gitmek istiyormuşsunuz, bu doğru mu?" diye sordu.

Lugin kendi âlemindeydi. Soruyu duymamıştı. Bacak bacak üstüne atmış, gözleri kendiliğinden kadının heykel gibi pürüzsüz, beyaz omuzlarına kaymıştı.

"Ah!" diye iç geçirdi. "Ne kadar mutsuz olduğumu bir bilseniz! Benim gibi kendini resme adanmış biri için daha kötüsü ne olabilir? Dinleyin, iki haftadır insanlar sapsarı görünüyor bana. Yalnızca insanlar... Nesneler de işin içine girseydi, hiç değilse ortak bir renk uyumu olur, İspanyol ekolünün galerilerinde dolaştığımı düşünürdüm... Gel gör ki, insanın dışında her şey eskisi gibi. Değişen yalnızca yüzleri... Kimileyin insan başlarını limon gibi gördüğüm oluyor."

Minskaya gülüşüne engel olamadı. "Doktora görünseydiniz!" dedi.

— Hayır, doktorlar çare bulamazlar bana! Bir bunalım bu...

— Âşık olmayı denesiniz! (Bu sözleri izleyen bakışta; "Şu adama birazcık işkence çektireyim" gibisinden bir anlatım vardı.)

— Kime?

— Sözgelimi bana...

— Yo, hayır! Benimle aşk oyunları oynamak sizi bile sıkardı. İşin doğrusunu söyleyeyim: Hiçbir kadın beni sevemez.

— Peki, şu... Adı neydi? Napoli'den Milano'ya kadar hep peşinizde koşan İtalyan kontesine ne demeli?

"Bakın işte!" dedi Lugin düşünceli. "Başkalarını kendi kafama göre yargılıyorum. Bu konuda yanılmadığımı eminim. Değişik kadınlarda birtakım heyecanlar uyandırdığım olmuştur. Ne var ki bunun nedeni farklı. İnsan ruhunun tellerine yerinde dokunma becerisini yalnızca sanatsal ruhumdan aldığım apaçık bir gerçek... Bu yeteneğime sevinemiyorum bile. 'Çirkin bir ka-

dına âşık olabilir miyim?’ diye sorup durdum kendime. Sonuç olumsuzdu. Ben de çirkinim. Demek ki hiçbir kadın beni seve-
mez. Bu açık... Biz erkeklere göre estetik duygular, kadınlarda
daha güçlü gelişmiştir. Bizden daha çok ve uzun süreli ilk izle-
nimlere bağlı kalırlar. Birkaç kadında geçici heves olarak nite-
lenen şeyi uyandırabildiysem, bu bana müthiş bir emeğe ve öz-
veriye mal olmuştur. Uyandırdığım duyguların sahte olduğunu
bildiğim için kendime teşekkür ettim, ne var ki, kendiliğinden
oluşan, tam, gerçek bir aşkı hiç yaşayamadım. Tutkularıma her
zaman biraz da öfke karışıyordu. Bütün bunların sonucu ısırap,
ama gerçek!..”

Minskaya “Ama bu saçmalık!” dedi. Ne var ki Lugin’e şöyle
bir bakınca, ister istemez ona hak verdi.

Gerçekten de Lugin’in dış görünüşü hiç de çekici değildi.
Gözleri zekâ kıvılcımlarıyla parlamasına karşın, toplum içinde
kişiyi sevimli ve cana yakın kılan özelliklerden hiçbirini göre-
mezsiniz onda. Sıkılğan, kaba yapıli biriydi. Sert ve kesik kesik
konuşurdu. Sürekli dökülen saçları, müzmin ve gizli bir has-
talığın belirtilerini taşıyan yüzündeki sürekli renk değişimleri
olduğundan daha da yaşlı gösteriyordu onu. İtalya’da üç yıl
hipokondriden²⁴ tedavi görmüştü. Tam anlamıyla iyileşmemiş-
ti; ama hiç değilse kendine yararlı bir eğlence aracı bulmuştu.
Resme merak sardı. Memuriyet görevleri nedeniyle pek göste-
remediğı doğuştan gelen yeteneğini, eski ustaların eşsiz yapıt-
larından aldığı esinle ve güney göğünün eşsiz güzelliğinde, öz-
gürce geliştirme olanağı bulmuştu. Gerçek bir sanatkâr olarak
döndü. Gerçi üstün yeteneğinden keyif alan sadece yakın dost
çevresiydi. Tablolarında daima bir giz, ağır bir duygu egemen-
di. Onlarda, zavallı yüzyılımızın, ilk öncülerinin yüreğinden
sıka sıka özsuynunu çıkardığı o acılı şiirin damgası vardı.

Lugin, Petersburg’a döneli iki ay olmuştu. Hatırı sayılır bir
geliri vardı. Kışı geçirmek istediğı başkentin yüksek sosyetesin-
den birkaç eski dostu ve bir iki yakınından başka kimseyle gö-
rüşmüyordu. Zamanını çoklukla Minskaya’da geçiriyordu. Gü-
zelliğı, keskin zekâsı ve değişik görüşleri, akıl ve hayal gücüne

24 Hipokondri: Aşırı kuruntu, kuşku hastalığı.

sahip her insanı etkilerdi kuşkusuz. Ama aralarında aşka yer yoktu.

Bir an sustular, herhalde müziğe vermişlerdi kendilerini. Yabancı bir kadın şarkıcı, sözleri Goethe'ye ait, Schubert'in "Orman Kralı" baladını söylüyordu. Şarkı biter bitmez Lugin kalktı.

— Nereye gidiyorsunuz?

— Hoşça kalın!..

— Henüz erken ama.

Lugin yeniden oturdu. Ciddi ve üzüntülü bir sesle "Çıldırarak duruma geldiğimden haberiniz var mı?" dedi.

— Yapmayın!

— Şaka değil! Size bir şey anlatacağım, ama lütfen gülmeyin bana! Dinleyin! Birkaç gündür sesler duyuyorum. Biri sabahtan akşama kadar kulağıma fısıldıyor. Ne olsa beğenirsiniz: bir adres... Bakın şimdi de duyuyorum: Stolyarnıy köşesi, Kokuşkin Köprüsü çevresi, dokuzuncu dereceden danışman Ştoss'un evi, daire numarası 27... Hızlı hızlı... Sanki acelesi varmış gibi... Ne dayanılmaz bir şey!..

Lugin'in yüzü sararmıştı. Ama Minskaya ayırmısamadı bunu. "Konuşanın kim olduğunu görebiliyor musunuz?" diye sordu.

— Hayır, ama çın çın öten tiz bir ses...

— Ne zaman başladı?

"Ne yalan söyleyeyim, tam hatırlamıyorum. Bilmiyorum." diyen Lugin zoraki gülümsedi. "Doğrusu tam bir eğlence!"

— Beyninize kan hücum ediyor, kulaklarınız çınlıyor mu?

— Hayır, hayır... Nasıl kurtulacağımı söyler misiniz?

Minskaya bir an düşündükten sonra "En doğrusu," dedi "Kokuşkin Köprüsü'ne gitmek ve şu dairenin izini sürmek... Bir kunduracı ya da bir saatçi dükkânı olabilir. Eve dönerken de kiracı bir şeyler sipariş edersiniz. Bir güzel de dinlenirsiniz sonra. Çünkü..." Lugin'in endişeli yüzüne ilgiyle baktı "Gerçekten de çok kötü görünüyorsunuz." diye ekledi.

"Haklısınız," dedi Lugin. Yüzü asılmıştı. "Mutlaka gideceğim." Kalktı, şapkasını aldı ve dışarı çıktı.

Minskaya peşinden bakakaldı.

İkinci Bölüm

Külrengi bir Kasım sabahı Petersburg'un üzerini boydan boya örtmüştü. Sulu kar yağıyordu. Evler karanlığa gömülmüştü. Gelip geçenlerin yüzleri yeşile kesmişti. Arabacılar durak yerlerine kızaklarını çekmiş, kırmızı tenteleri altında kestiriyorlardı. Kemikleri fırlamış yaşlı beygirlerin ıslak tüyleri kuzu postu gibi kıvrım kıvrım olmuştu. Uzaklardaki nesneler, çöken sisle gri-erguvan karışımı bir renk almıştı. Firuze yeşili kaputlu, meşin kasketli sarhoş bir delikanlının bodrum meyhanesinden yaka paça dışarı atıldıktan sonra ardından kopan gürültü ve kahkahalar, bir memurun ıslak kaldırımında yürürken çıkardığı ayak seslerine karışıyordu. Kuşkusuz böylesi görüntülerle kentten kenar semtlerinde karşılaşırdınız. Kokuşkin Köprüsü civarı da bu tür yerlerden biriydi... Köprüden bu sırada orta boylu, ne zayıf, ne şişman bir adam geçiyordu, geniş omuzlu biçimsiz biriydi. Zevkli de giyinmişti. Parlak çizmelerinin durumu içler acısıydı. Silme çamurla sıvanmıştı; ama adam bunu hiç umursamıyormuş gibi, elleri ceplerinde, başı önde, uyumsuz adımlarla yürüyordu. Yolculuğunun hedefine ulaşmasından korkuyor gibiydi, ya da öylesine amaçsız yürüyordu. Köprüde durdu. Başını kaldırdı ve çevresine göz gezdirdi. Lugin'di bu. Yorgunluğunun ruhsal izleri, asık yüzünden belli oluyordu. Gözleri gizli bir endişeyle yanıyordu.

Boynuna yün atkısını sıkıca dolamış bir arabacı, ıslıkla kamarinski²⁵ tutturmuş boş kızıyla önünden geçiyordu. Lugin ona dönerek kararsız bir sesle sordu:

— Stolyarnıy Sokağı nerede?

Arabacı bir an ona baktı. Kamçısının ucuyla atına vurarak yanından geçip gitti.

Lugin'e bu tuhaf görünmüştü. "Yoksa böyle bir sokak yok mu?" diye düşündü. Köprüden indi. Aynı soruyu, elinde yarım-lık şişeyle sokağı koşar adımlarla geçmekte olan bir çocuğa sordu.

"Stolyarnıy? Stolyarnıy?" diye yineleyen çocuk "Ha, tamam!" diyerek tarif etmeye koyuldu. "Malaya Meşçanskaya'dan

doğru gidin, sonra sağa, önünüze çıkan ilk sokak Stolyarnıy olacak!"

Lugin rahatlamıştı. Köşeye varınca sağa döndü ve çamurlar içindeki küçük dar sokak önüne çıkmıştı. Yüksek ev sayısı azdı. Gözüne çarpan ilk dükkânın kapısını çaldı. Dükkân sahibini çağırarak "Ştoss'un evi nerede?" diye sordu.

— Ştoss? Bilmiyorum bayım... Buralarda böyle biri yok. Şurada bitişikteki ev, tüccar Blinkov'un... Sonra da şu...

— Bana Ştoss'un ki gerek.

"Ee, Ştoss kimdir tanımıyorum!" dedi adam ensesini kaşıyarak, sonra ekledi: "Hayır, hiç duymadım efendim!"

Lugin evlerin numaralarına bakmak için yürüdü. İçinden bir ses, hiç görmediği halde bir bakışta o evi tanıyacağını fısıldıyordu. Sokağın sonuna kadar yürüdü. Tek levha olsun dikkatini çekmemişti. Birden gözleri sokağın karşı tarafına, kapısının üstünde yazısız, saçtan levha bulunan eve kaydı. Koşar adımlarla kapıya yaklaştı. Dikkatlice incelemesine karşın yazının zamanla aşındığına ilişkin bir ize rastlamadı. Levha gerçekten yeniydi. Kapının önünde, rengi solmuş uzun kaftanı, uzun zamandır tıraş edilmemiş sakalıyla, başı açık, üzerinde kirli bir önlük bulunan kapıcı karları süpürüyordu.

Lugin "Hey, bakar mısın?" diye seslendi.

Adam kendi kendine bir şeyler homurdandı.

Lugin "Burada kim oturuyor?" diye sordu.

Adam kabaca "Satıldı." dedi.

— Peki kimindi?

— Kimin mi? Tüccar Kifeykin'in.

Lugin elinde olmadan "Mümkün değil, Ştoss'un olmalı!" diye haykırdı.

Adam başını kaldırmadan karşılık verdi:

"Hayır, Kifeykin'in... Şimdi Ştoss'un olmuşsa bilemem!"

Lugin kollarını çaresizce iki yana indirdi.

Bir tatsızlığın olacağı sezisiyle kalbi hızlı hızlı atmaya başladı. Araştırmasını sürdürmek zorunda mıydı? Zamanında bırakması daha iyi olmaz mıydı? Böylesi bir durumu hiç yaşamamış biri, doğrusu onu anlamakta güçlük çekerti. Merakın insanoğluna ne yıkımlar getirdiği söylenir de bir türlü

vazgeçemediğimiz bir tutkudur merak... Öyle ki, diğer tutkularımızın tümü de yalnızca onunla açıklanabilir. Kimileyin bir nesnenin ardındaki giz, kişide öylesine merak uyandırır ki ona kapılıp gidenler, güçlü bir elin dağdan fırlattığı kayaya benzerler. Bizleri uçurumun beklediğini göre göre durmayı asla düşünmeyiz.

Lugin bir süre kapının önünde durdu. Neden sonra adama dönerek sordu:

- Yeni ev sahibi burada mı kalıyor?
- Hayır!
- Nerede peki?
- Tanrı bilir!
- Çoktandır mı burada görevlisin?
- Epeydir!
- Kiracı var mı peki?
- Evet!

Lugin kısa bir sessizlikten sonra "Söyleyin lütfen!" dedi; adamın eline bir ruble tutuşturdu: "27 numaralı dairede kim kalıyor?"

Adam süpürgeyi kapıya dayadı. Rubleyi aldı ve gözlerini Lugin'e dikti.

— 27 numara mı? Kim mi kalıyor? Allah bilir, ne zamandır boş...

— Kiralayan çıkmadı mı?

— Ne demek efendim! Tabii ki kiralandı.

— Kimsenin oturmadığını söylüyorsun ya!

— Orasını Tanrı bilir. Yine de kalan yok işte... Bir yıllığına kir alıyorlar, ama taşınmıyorlar.

— Peki, son kiracısı kimdi?

— Yanılmıyorsam mühendis bir albay...

— Neden yerleşmedi?

— Yo, taşındı... Söylediklerine göre Vyatka'ya gönderilmiş; boş daire böylece üzerinde kaldı.

— Ya albaydan önce?

— Ondan önce Alman bir baron kiralamıştı. O da taşınmadı. Öldüğünü duymuştum.

— Barondan önce?

— Şey... Anlayın işte... Şeyi için bir tüccar kiralamıştı. Hmm... İflas etti. Kaparosu da bizde kaldı.

“Çok garip!” diye düşündü Lugin.

— Daireye bakabilir miyim?

Adam yeniden dikkatle süzdü onu: “Tabii efendim, tabii...” dedi ve sallana sallana anahtarları almaya gitti.

Çok geçmeden döndü ve Lugin’i çamur içindeki geniş basamaklardan ikinci kata çıkardı. Anahtar paslı kilitte dönerken çatırdadı. Kapı açılır açılmaz yüzlerine ağır bir rutubet kokusu çarptı. İçeri girdiler. Daire dört oda ve bir mutfaktan ibaretti. Üzerini kalın toz tabakası sarmış eski möbeler –çok değerli olduğu yaldız kaplamalarından belliydi— düzgün biçimde duvara yerleştirilmişti. Duvar kâğıtları, yeşil zemin üzeri kırmızı papağanlar ve altın rengi lir kuşlarıyla bezenmişti. Çini sobalar yer yer çatlamıştı. Zemine parke taklidi cilalı çam döşenmişti. Her adım atışta insanda kuşku uyandıracak biçimde farklı yerlerde gıcırıyordu. Pencere aralarındaki boşlukta oyma çerçeveli oval aynalar asılıydı. Genelde odaların çağdaş olmayan, gizemli bir havası vardı. Nedenini bilmiyorum ama Lugin bu daireden hoşlanmıştı.

“Bu daireyi alacağım.” dedi ve camların silinmesini, möbelerin temizlenmesini istedi. “Şu örümcek ağlarına bir bakın! İçerinin de iyice ısıtılması gerekir.”

Birden gözü sonuncu odanın duvarında asılı, bele kadar yapılmış bir resme takıldı. Buhara cüppeli, kırk yaşlarında bir erkeğe aitti. Hatları pürüzsüzdü, gri iri gözleri vardı. Sağ elinde kocaman bir enfiye kutusu tutuyordu. Parmaklarındaki yüzükler göz kamaştıracak cinstendi. Tablonun usta olmayan birinin elinden çıktığı hemen belli oluyordu. Giysisi, saçları, elleri, yüzükler, tümü çok kötü yapılmıştı. Ancak yüz ifadesinde, özellikle dudaklarında öylesine bir canlılık vardı ki, gözlerinizi resimden alamazdınız. Dudaklarında, ancak dikkatli bakıldığında seçilebilen, sanatsal açıdan anlaşılmaz, kuşkusuz bilinçsizce çizilmiş, yüzüne sırasıyla alaylı, hüznü, öfkeli ve sevimli ifadeler kazandıran olağanüstü bir kıvrım vardı. Buz bağlamış pencere camında ya da duvara bir imgenin rastlantısal olarak bıraktığı sivri gölgelerde, insan yüzünün profilini ayımsadığınız olmamış mıdır? Kimileyin inanılmaz güzellikte, kimileyin

müthiş derecede tiksinti uyandıran bir yüz... Kâğıda geçirmeyi deneyin, başaramazsınız. Sizi öylesine sarsan o imgeyi kurşunkalemle duvara çizmeyi deneyin, büyüsunü yitiriverir hemen. İnsan eli asla bilinçle bu hatları çizemez. Matematiksel olarak ufak bir aykırılık, eski anlamını bir daha geriye dönülemeyecek biçimde yok eder. Resmin yüzünde ancak dehayla ya da rastlantıyla yapılması mümkün, açıklanması güç bir ifade vardı.

“‘Bu daireyi alacağım.’ dediğim anda, bu resmi fark etmem çok tuhaf!” diye düşündü Lugin.

Koltuğa oturdu. Başını ellerinin arasına alıp, düşüncelere daldı.

Kapıcı, elinde anahtarı sallayarak bir süre karşısında durdu. Sonunda dayanamadı:

— Ee bayım?

— Ha!..

— Tamam mı? Alıyorsanız, kaparo efendim!

Fiyat üzerinde anlaştıktan sonra Lugin kaparoyu verdi. Bir an önce taşınmak için adamı kaldığı otele gönderdi. Zamanını akşama kadar resmin karşısında oturarak geçirdi. Saat dokuza doğru gerekli olan tüm eşyaları getirilmişti “Bu dairede hiç kalınmasın, ne saçma!” diye düşünüyordu. “Anlaşılan benden öncekilerin buraya yerleşmeleri kısmet değilmiş. Bu, kuşkusuz çok garip! Ama ben önlemimi aldım ve hemen yerleşiverdim. Ne olabilir ki, hiç!”

Eski oda hizmetçisi Nikita’yla gece yarısına kadar eşyaları yerleştirdiler. Bu arada Lugin resmin asılı olduğu odayı yatak odası olarak seçmişti.

Yatmadan önce elinde mum, resme yaklaştı. Bir kez daha ayrıntılı incelemek istemişti. Resmin altında, ressamın imzası olması gereken yerde kırmızı harflerle ‘sereda*’ yazısını okudu.

Nikita’ya “Bugün günlerden ne?” diye sordu.

— Pazartesi efendim!

— Öbür gün de Çarşamba!

— Aynen öyle efendim!

Lugin’in Nikita’ya ansızın neden sinirlendiği anlaşılamadı. Ayaklarını döşemeye vurarak “Çık dışarı!” diye bağırdı.

* sereda: Çarşamba günü.

Yaşlı hizmetçi başını sallayarak çıktı. Lugin de yatağına uzandı ve uykuya daldı. Ertesi gün sabah geriye kalan eşyaları ve yeni başladığı birkaç tablo da getirilmişti.

Üçüncü Bölüm

Çoğu küçük boyutlarda olan henüz tamamlanmamış olan tablolar arasında diğerlerinden daha büyük bir tablo vardı. Her yanı tebeşir ve kömürle karalanmış, astar olarak yeşil-kahverengi karışımı bir boya kullanılmış tuvalin ortasına çizilen kadın başı eskizi, resimden anlayan birinin hemen dikkatini çekti; ancak resmin güzelliğine ve renklerin olanca canlılığına karşın, gözlerde ve gülüşteki belirsizlik kişiyi rahatsız edecek boyuttaydı. Çalışmasını beğenmemiş olsa gerek, Lugin bu eskizi farklı görünüşlerle tekrar tekrar yapmıştı. Zira kahverengi boya bulaşmış kadın başı, tuvalin değişik köşelerinde de göze çarpıyordu. Portre değildi bu. Olağanüstü bir güzele duyduğu özlemle yanıp tutuşan genç şairler gibi, tuvalde kadın-melek idealini yaratma çabasına girişmişti belki. Bu, gençlik çağlarında su götürür, ama görmüş geçirmiş biri için ender görülür bir hevestir... Gelgelelim aklın deneyiminden pek etkilenmeyen insanlar vardır. Lugin de bu acınası, şair ruhlu insanlardan biriydi. En azılı bir düzenbaz, en deneyimli bir fahişe bile kolay kolay kandıramazdı onu; o, çocuk saflığıyla kendi kendini aldatıyordu her gün. İçinden bir türlü atamadığı o acı veren, dayanılmaz saplantısı, ne zamandır peşini bırakmıyordu. Bu yüzden onuru da zarara uğruyordu. Yakışıklı değildi, bu bir gerçek... Ama hiç tiksindirici yanı yoktu. Zekâsını, yeteneğini ve iyi kalpliliğini bilen insanlar yüz ifadelerini epeyce sevimli bile buluyorlardı; ama o kesin olarak çirkinliğinin aşka imkân tanımadığına inanıyordu. Rasgele okşayışlarındaki soğuk kıpırdanışlardan kuşku duyarak ve açıktan iltifatlarını keskin biçimde yüzlerine vurarak, kadınları doğal düşmanı olarak görmeye başlamıştı.

Ne dereceye kadar haklı olduğu konusuna pek girmeyeceğim, ama işin önemli yanı böylesi bir ruh halinin, gelip geçici

bir ÷lküye duyulan en fantastik ve en masum, aynı zamanda hayal gücü geniş biri için en zararlı olabilecek bir aşkı mazur göstermesidir.

Salı günü gündüz Lugin için kayda değer bir şey olmadı. Dışarı çıkması gerekirken akşama kadar evde oturdu. Tüm du-yularını müthiş bir uyuşukluk sarmıştı; resim yapmak istiyor, fırçalar elinden düşüyordu. Kitap okumaya niyetleniyor, göz-leri satırlar üzerinde gezinirken başka yerlere dalıp gidiyordu. Tüm bedenine bir ateş basıyor sonra birden buz kesiyordu, başı ağrıyor, kulakları çınlıyordu. Ortalık karardığı halde mum iste-medi. Avluya bakan pencerenin önüne oturdu. Avlu karanlıktı. Yoksul olduğu belli komşu evlerin pencerelerinden zayıf, dur-gun bir ışık dökölüyordu. Uzun zaman oturdu. Birden avluda laterna sesi duydu. Çok eski bir Alman valsi çalıyordu. Lugin müziğe kaptırdı kendini. Birden derin bir kedere gömölüver-di. Odada bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladı. Dayanılmaz bir endişe tüm benliğini kaplamıştı. Ağlamak, kahkahalarla gülmek istiyordu. Kendini yatağı attı ve hıçkıra hıçkıra ağla-maya başladı. Tüm geçmişı gözlerinin önünden geçiyordu; sık sık uğradığı ihanetleri, özellikle sevdiklerine karşı yaptığı kö-tülükleri hatırladı. Artık sonsuza dek ona kapanan gözlerden akıttığı gözyaşlarını izlerken, nasıl yüreğı yabancı bir sevinçle taşardı... Sonunda kendiliğinden oluşan gerçek bir aşka hiçbir zaman layık olmadığını dehşet içinde gördü ve kabullendi. Bu, ona öylesine sarsıcı ve ağır gelmişti ki!..

Gece yarısına doğru yatıştı. Masaya geçip kandili yaktı. Resim kâğıdını aldı ve bir şeyler karalamaya başladı. Derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Mum uyumla yanıyordu. Yaşlı bir adam başı çizdi. Bitirdiğinde başın tanıdık birine benzemesi onu şaşırtmıştı. Gözlerini karşısında asılı resme yöneltti. Şaşılasi bir benzerlik vardı. Elinde olmadan ürperdi ve hemen başını çevir-di. Birden boş odaya açılan kapının gıcırdadığını duyar gibi ol-du. Gözlerini kapıdan alamıyordu.

"Kim var orada?" diye bağırđı.

Kapının ardında bir hışırtı duydu. Terlik tıptırtılarını andı-ran bir sestı bu. Sobadan döşemeye kireç tozları döküldü. Bo-ğuk, heyecanlı bir sesle "Kimsin?" diye yeniden seslendi.

Birden kapı kanatları ağır ağır açılmaya başladı. Soğuk bir esinti odanın içini doldurdu. Evet, kapı kendiliğinden açılmıştı! Ardındaki oda mezar gibi karanlıktı. Ayağında terlikleri uzun, çizgili geceliğiyle eşikte biri duruyordu. Beli iyice bükülmüş, yaşlı bir adamdı. Yere değercesine ağır ağır yürüdü. Soluk, uzun yüzünde bir kımltı yoktu. Dudaklarını sımsıkı kapamıştı, donuk gri gözlerinin çevresinde mor bir halka oluşmuştu. Boş gözlerle bakıyordu. Lugin'in karşısındaki, masaya çöktü. Koynundan iki deste iskambil kâğıdı çıkardı. Birini Lugin'in önüne, diğerini kendi önüne koydu ve gülümsedi. Lugin'in rengi değişmişti.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu Lugin umutsuz bir cesaretle. Eli kendiliğinden şamdana uzandı. Çağrısız konuga fırlatmaya hazır elinde sıkıyordu.

Geceliğin altındaki yaratık derin bir iç çekti.

"Bu... Bu dayanılmaz bir şey!" dedi Lugin kekeleyerek. Aklı karmakarışık olmuştu.

Yaşlı adam sandalyede kıpırdadı; biçimi her an değişime uğruyordu; bir uzuyor, bir şişer gibi kabarıyor, ardından top gibi büzülüyordu. Neden sonra eski görünümünü aldı.

"Peki!" dedi içinden Lugin. "Bu bir hayaletse, ona asla teslim olmayacağım."

Yaşlı adam "Ştos²⁶ açayım mı size?" diye sordu.

Lugin önündeki iskambil destesini aldı ve alaylı bir tavırla "Ee, nesine oynayacağız?" dedi. "Ruhumu oyuna sürmeyeceğim konusunda sizi baştan uyarmalıyım" (Bu sözleriyle hayaleti şaşırtmayı düşünmüştü)... "Eğer istiyorsanız işte 1 klyunger²⁷ sürüyorum, sizin hayali kasanızda bulunduğunu da pek sanmam."

Yaşlı adam oralı olmadı. Kolunu uzatarak "Benim bankom da işte bu!" diye karşılık verdi.

"Bu mu?" Lugin irkilmişti ve gözünü sola kaydırды. "Bu da nesi?"

Yaşlı adamın yanı başında beyaz, belirsiz, saydam bir nesne dalgalanıyordu. Lugin tiksintiyle başını çevirdi. Kendini topladıktan sonra "Dağıtın peki!" dedi sinirli sinirli. Cebinden 1 klyunger çıkarıp kartın üzerine koydu: "Siyah gelsin!"

26 Ştos: Kılıca benzeyen Alman iskambil oyunu.

27 Klyunger: Altın para.

Yaşlı adam eğildi, kartları karıştırdı, kesti ve kartları açmaya başladı. Lugin karo yedilisini sürdü. Açılan ilk kâğıtla hemen vurulmuştu karo yedilisi. Adam uzanıp altın parayı aldı.

“Bir parti daha!” dedi Lugin. Öfkesi burnundaydı.

“Hayal, olmaz!” der gibi başını salladı.

— Ne demek bu?

— Çarşambaya.

“Ne? Çarşamba mı?” diye haykıran Lugin çileden çıkmıştı.

“Olmaz! Çarşamba asla oynamam. Yarın ya da hiçbir zaman...²⁸ Duyuyor musun?”

Esrarengiz konuğun gözleri delici bir bakışla yandı ve yeniden huzursuzca kıpırdadı.

“Pekâlâ!” dedi ve masadan kalktı. Yere değercesine yürüyerek odadan çıktı. Kapı ardından sessizce kapandı. Yan odada terlik sesleri yavaş yavaş duyulmaz oldu ve ev yeniden derin bir sessizliğe gömüldü.

Kanı beynine sıçramıştı Lugin’in. Tuhaf bir duygu yüreğini sıkıştırıyordu. Kaybettiği için kızgın, kırık ve üzüntülüydü.

Kendini yatıştırmaya çabalayarak “Asla ona teslim olmayaçağım!” diye kendi kendine söyleniyordu. “Tutturdu çarşamba diye... Olmaz efendim, aklımı yitirmedim daha! Bu iyi... Çok iyi... Ona asla teslim olmayacağım işte! Şu portreye ne kadar da çok benziyor. Korkunç, korkunç derecede benziyor. Ah, şimdi farkına varıyorum!”

Söylene söylene koltukta sızıverdi. Ertesi gün sabahleyin, gece olanlardan kimseye söz etmedi. Yine tüm gününü evde oturarak geçirdi. Müthiş bir sabırsızlıkla akşamın olmasını bekliyordu. “Ah, ihtiyarın oyuna sürdüğü şeyi iyice göremedim!” dedi sıkıntılı sıkıntılı. “Olağandışı bir şey olmalı...” Gece yarısına doğru koltuğundan kalktı. Yan odaya girdi. Sofaya açılan kapıyı kilitledi ve odasına döndü. Beklemesi uzun sürmedi. Yeniden o hışırtıyı duydu, ardından terliğin çıkardığı sinir bozucu sesi... Yaşlı adamın öksürüğünü... Cansız figür kapıda belirdi. Ardından, Lugin’in biçimini pek seçemediği dumansı bir nesne geliyordu.

²⁸ Zamansal bir hata var, öykünün gidişine göre yaşanan gün pazartesi değil, salı olmalı.

Yaşlı adam oturdu. Bir gün önce olduğu gibi masaya iki deste iskambil kâğıdı bıraktı. Birini kesti ve Lugin'in karşı koymayacağını düşünerek kartları dağıtmaya hazırlandı. Geleceği okurmuşçasına gözleri aşırı bir güvenle parlıyordu.

Gri gözlerin çekimine kapılan Lugin'in, iki adet yarım imperial²⁹'i istemdişi olarak masaya bırakmasıyla alması bir oldu.

Kendi destesini eliyle kapatarak "Durun, müsaade edin!" dedi.

Yaşlı adam kıpırdamadan oturuyordu.

— Ne diyordum? Ah, evet!.. İzin verin!..

Lugin iyice sersemlemişti. Kendini toparladıktan sonra, "Pekâlâ!" dedi. "Sizinle oynayacağım, davetinizi kabul ediyorum. Sizden korkmuyorum... Ama bir şartla... Kiminle oynadığımı bilmeliyim. Söyleyin, adınız ne?"

Yaşlı adam sadece gülümsedi.

"Başka türlü oynamam!" dedi Lugin, sinirlenmişti. Bu arada titreyen eli destenin üzerindeki kartı çekmişti.

Çağrısız konuk alaylı bir tavırla gülerек: "Şto-s³⁰?" diye mırıldandı.

"Ştoss? Bu.... Bu..." Lugin'in kolları iki yana düştü. Dehşete kapılmıştı.

Tam bu anda çok yakınında taze, hoş kokulu bir nefes, zayıf bir hışırtı, istemdişi bir iç çekiş ve hafif, ateşli bir dokunuş hissetti. Tuhaf, tatlı, aynı zamanda hummalı bir ürperiş tüm bedenine yayılıverdi. Bir an başını çevirdi ve sonra hemen gözlerini kartlara yöneltti. Bu çok kısa süren bakış ruhunu kaybetmesine yeterdi. Büyüleyici, göksel bir hayaldi bu; Lugin'in omuzları üstünde, eğilmiş bir kadın başı ışıldıyordu. Kadının dudakları yakarıyla büzülmüştü. Gözlerinde derin bir keder vardı. Sisli gün doğumunda bir sabah yıldızı örneği, odanın karanlık duvarlarında hemen göze çarpıyordu. Yaşam asla böylesi göksel bir varlığı yaratmamıştı. Ölüm asla böylesine yaşam ateşiyle dolu bir varlığı bu dünyadan alıp götürmemişti.

29 imperial: On rublelik altın para.

30 Rusçada "Efendim?" "Ne demiştiniz?" anlamında bir deyim (Burada kelime oyunu yapıyor).

O yeryüzüne ait değildi. Onda biçim ve ten yerine ışık ve renk, kan yerine ılık bir nefes, duygu yerine düşünce vardı. Boş, uçucu bir hayal değildi o... Çünkü belirsiz hatlarından, coşkulu ve ateşli bir tutku, arzu, hüznün, aşk, korku ve umut fışkırıyordu. Derin bir imgelemin betimlediği ve önünde ateşli tutkuların coşkusuyla diz çöktüğümüz, ağladığımız, yakardığımız, kim bilir niçin mutlu olduğumuz büyüleyici güzellerden gücünün doruğundayken kendisi için içinde yaşadığı doğadan, daha kumsursuz ve dolu doluya, yeni bir doğayı yaratan göksel varlıklarından biriydi...

Lugin, kendisine ne olduğunu anlayamamıştı ama bu andan sonra kazanana kadar oynamaya karar verdi. Hayatının biricik amacı olmuştu bu. Çok sevinçliydi.

Yaşlı adam kartları dağıtmaya başladı. Lugin kaybetmişti. Soluk el bir kez daha iki yarımlik imperial'e uzandı.

"Yarın!" dedi Lugin.

Yaşlı adam derin bir iç çekti. Olur anlamında başını salladı ve bir önceki gibi çıkıp gitti.

Her gece bir ay boyunca hep aynı sahne yinelendi. Lugin sürekli kaybediyordu. Ama kaybettiği paralarına hiç mi hiç acıımıyordu. Bir gün, o tek kart nasıl olsa gelecekti, buna inanıyordu. Bu nedenle ortaya iki misli para sürmeye başladı. Çok kaybediyordu ama uğrunda tüm hayatını vermeye hazır olduğu o bakış ve gülümseyişle hemen hemen her gece karşılaşıyordu. Gün geçtikçe sararıp soldu, korkunç derecede zayıfladı. Çalışma odasına kapanarak tüm gününü evde oturarak geçiriyordu. Öğlen yemeklerini de bırakmıştı. Buluşma saatini bekleyen âşıklar gibi akşamın olmasını bekliyordu ve her defasında daha sevgi dolu bir bakış ve gülümseyişle ödüllendiriliyordu. O kadın -onu nasıl adlandıracağımı bilmiyorum- oyuna heyecanla katılıyordu sanırım. Lugin'in, dayanılmaz yaşlı adamın kiskacından kurtulacağı ânı da herhalde sabırsızlıkla bekliyordu. Lugin kaybettikçe kederle başını ona çeviriyor, tutkulu derin gözleriyle sanki "Cesaret sevdiğim... Yüreğini güçlü tut, bekle, ne pahasına olursa olsun seninleyim, seni seviyorum!.." diyordu. Belirsiz hatları, dilsiz, dayanılmaz bir hüznün gölgesiyle kaplanıyordu. Ayrıldıkları her akşam Lugin derin

bir umutsuzluğa düşüyor, çıldıracak duruma geliyordu. Oyun uğruna tüm eşyalarını satmıştı. Yakında oyuna sürecektir hiçbir şeyi kalmadığını görüyordu. Bir şeyleri göze almalıydı ve kararını verdi...

Mektuplarından Seçmeler

M. A. Şan-Girey'e
(1827)

Sevgili Teyzeciğim!

Ne zamandır beklediğiniz o an nihayet geldi. Size çok seyrek yazmamım nedeni, inanın tembelliğimden değil, zamanım yok. Gramerimizdeki sözdizimlerini öğrenmeye başladığımı ve bunun şiir yazmama önemli katkılar sağlayacağını duymanız, sizi çok sevindirecektir umarım. Kesinlikle övünmek için söylemiyorum, tek amacım sizi sevindirmek... Coğrafya ve matematik de öğreniyorum; gökkürenin konumu, gezegenler ve seyirleri vs... Eski tarih bilgileri bana çok yararlı oluyor. Lütfen Yekim'i resim konusunda zorlayın. Öğretmenim altı ayda resmi kavrayabileceğimi söylüyor. Bunu şimdiden başardım bile. Ama kafama göre resim yapmamı uygun görmüyorlar. Katyuşa'nın bana gönderdiği çorap bağlarına sevindim. Ben de ona kendi eserim olan bir inci kutusu göndereceğim. Dışarılarda pek do-laştığım yok... Tiyatrolara gidiyorum. Sekiz yıl önce Moskova'da gördüğüm Nevidimka operasına yeniden gittim. Ses getirecek bir tiyatro kurmayı düşünüyoruz. Balmumumdan figürler de yer alacak (Lütfedin de bana balmumlarımı bir gönderin!). Kafanız karışmasın diye bilerek parantez açtım. Kardeşlerime ay-

rica yazacağım. Katyuşa'yı öpüyor, çorap bağları için teşekkür ediyorum.

Sevgili teyzeciğim, hoşça kalın! Ellerinizden öperim.

Her zaman hizmetinizde olan yeğeniniz

M. Lermontov

M. A. Şan-Girey'e
(1829)

Sevgili Teyzeciğim!

Uzun zamandır yazmadığım için beni bağışlayın. Şimdi daha ayrıntılı yazarak kendimi bağışlatacağımı umuyorum. Sö-mestr yaklaşıyor ve Bağışlayın! Çok mükemmel bir pansiyon, kabul ediyorum, oradan bir süre ayrılmayı istediğimi ve eğitimimin sekteye uğrayacağını sakın düşünmeyin! Hayır, evde, pansiyonda olduğundan daha fazla çalışacağıma inanın!..

Ders notlarımı soruyorsunuz sevgili teyzeciğim! Yazık ki bizim beşinci sınıfın öğretmenleri "üstün zekâmızın ölçülerini³¹" henüz belirleyemediler. Hatırlıyor musunuz teyzeciğim? Bizim aktörlerimizin (Moskova'nın) Petersburg aktörlerinden berbat olduğunu söylemişsiniz. Burada "Kumarbaz"ı ve "Haydutlar" oyununu görseydiniz düşünceleriniz hemen değişirdi. Petersburg beyefendilerinden çoğu, bu oyunların Moskova'da daha iyi oynandığında hemfikirler. Maçalov, Karatigin'i çok yerde göklere çıkarıyor.

Büyükannem, Yekim, Tanrı'ya şükür hepimiz çok iyiyiz. Yalnız Mister G. Gendros bir ara hastalandı. Şimdi iyi.

Öğütlerinizi tutmaya çaba gösteriyorum. En azından bana çok yararlar sağlayacağına inanıyorum. Ellerinizden öperim.

Her zaman hizmetinizde olan yeğeniniz M.Lermontov

Not: Dayıma derin saygılarımı iletmenizi rica ederim. Anna Akimovna'nın ellerinden öperim. Aleşa'yı, Katyuşa ve Maşa'yı benim için öpünüz.

M. L.

S. A. Bahmetova'ya
(St. Petersburg Ağustos 1832)

Sevgili Sofya Aleksandrovna!

Bugüne kadar müthiş bir koşturmaca içindeydim. Ötede beride dolaştım durdum. Vera Nikolavna'ya kır evine gittim. Kenti kısım kısım dolaştım ve denizde sandalla gezinti yaptım. Sözün kısası izlenimler peşindeyim, değişik, farklı izlenimlerin... Saray çevresinin eski kralları eğlendirmesi gibi, yaşamak için insanın kendini oyalama zorunda kalması budalalığın dik âlâsı... Kendi kendinin soytarısı olmak!.. Bu durumda kendinden nasıl nefret etmez insan, özgüvenini yitirmez!.. Tek doğru olanı söyleyeyim size: Artık topluma yararlı bir kişi olmadığımı şimdi daha çok anlıyorum. Dün, 'yle aynı evdeydim. Tam dört saat işe yarar tek kelime konuşmadan öylece oturdum. Aklı açacak anahtarım yok, kim bilir böylesi daha iyidir belki de!

Dernek işine henüz başlamadım, daireye ancak dün taşınabildik. Çok güzel bir bina, yine de içim ısınmadı ona. Bana öyle geliyor ki, içine girdiğimizde, ben de onun gibi önemsiz biri olacağım. Sizin oralarda neler oluyor, düğün nasıldı? Yazarsanız sevinirim. Srednikovo'dan ya da ne bileyim Moskova'dan hâlâ ayrılmadınız mı?. Aleksandra Mihalovna'yla Yelizaveta Aleksandrovna rahat yüzü görmüyorlardır sanırım.

Ne tuhaf! Daha bir ay önce şöyle yazmışım:

Yaşamak istiyorum, acı çekmek,
Aşka ve sevinçlere inat! Onlar
Kışkırttılar usumu şimdiye dek,
Başımı hep sıvazlayıp durdular.

Zamanıdır şimdi, tam zamanı
 Alaylarına karşı kalabalığın,
 Dağıtmak dumanını dinginliğin,
 Şair için çilesiz bir hayat nedir ki?
 Fırtınasız ne anlamı olur denizlerin?

Fırtına geldi ve geçti. Okyanus duruldu. Ama her an patlamaya hazır bir durgunluk... Devinim ve tedirginlik doğal olmayan tavrını korurken, yine de bir öncekinden daha yumuşak ve sessiz... Saçma düşüncelerimle sizi sıkmış olmalıyım! Sözü'n kisası Pavlov Yevreinov'la buluştuk – onun içinde iki benlik var.

Beni tedirgin eden tek şey, uykularımın tamamen bozulması... Ne kadar süreceğini Tanrı bilir. Üzüntüden olduğunu pek söyleyemem, acıdan daha fazlası var bende... Oysa uyku sorunun hiç yoktu. Hayır, bilmiyorum nedenini. Ancak hayatımın değersiz bir insan olarak sona ereceği duygusu yiyip bitiriyor beni...

Savrulup gidiyorum işte. Hiçbir şeye yaramadığım düşüncesine varınca, benim için en doğru olanı yolculuklara çıkmak – bir Çingene gibi...

Hoşça kalın! Hakkımdaki düşüncelerinizi öğrenmek isterim. Lütfen yazın! Size söz veriyorum, bundan sonraki mektuplarım böyle olmayacak, karnım aç olduğu için zırvaladım sanırım. Hoşça kalın!

Bande-joyeuse'nizin üyesi M. Lerma

Not: Teyzelerimin ellerinden öperim ve tüm dostlarıma selamımı ulaştırmanızı rica ederim...

S. A. Rayevski³²'ye
(Petersburg'dan...1837 yılı Mart başı)

Sevgili Dostum Rayevski,

Evle vedalaşmak için ancak izin verdiler. Başına büyük işler açtığımı öğrenince, ne kadar üzüldüğümü bilemezsin. Sen iyiliğimi isterken, şu belgeler yüzünden başın belaya girdi. Dubelt, suçun Kleinmihel'de olduğunu söylüyor. Dinle dostum, senin hakkında tek kelime etmedim önce. Beni sorguya aldıklarında, sana bir şey olmayacağını, eğer suçumu kabul etmezsem erliğe indirileceğimi söylediler. Birden büyükannem geldi aklıma... Düşünemedim işte. Seni göz göre göre onun ellerine bıraktım. O anda bana neler oldu, açıklamam güç... Ancak beni anlayacağına, bağışlayacağına ve hâlâ beni dost olarak göreceğine inanıyorum. Böyle olacağını kim aklına getirebilirdi? Mutlaka sana uğrayacağım.

Senin M.L.

S. A. Rayevski'ye
Petersburg Mart 1837

Sevgili Dostum,

Şimdi Krayevski'yle görüştüm. Bana uğramıştı. Senin davandan haberi olduğunu söyledi. Anneannemin senin için elinden gelen her şeyi yapacağından emin ol! Şimdi rahatladım. Çok kötü anlardı, ama geçti. Şimdi tüm endişem, kendini tamamen bırakman... Ah, seninle bir görüşebilseydik! Yola çıkmama izin verdikleri gibi hemen komutana çıkacağım. Belki de vedalaşmamıza izin verir. Hoşça kal!

Ebediyen senin M.L.

32 S. A. Rayevski: Şairin Moskova'da oda arkadaşı. "Şairin Ölümü" şiirini elden ele dolaştırdığı için tutuklanmış, bir ay tutukevinde kalmıştı.

S. A. Rayevski'ye
(Mart ya da Nisan 1837)

Aziz dostum Svyatoslav! Mektubunu alınca dünyalar benim oldu. Başına olmadık dertler açtığım düşüncesi yiyip bitiriyordu beni. Şimdi biraz rahatladım. Umarım yakında tüm sıkıntılarından kurtulursun. Tek dileğim bu. Büyükanнем ve Afanasi Aleksiyeviç, Dubelt'le görüşmüşler. Senin için büyük çaba gösteriyorlar. Bana gelince, üniformamı ısmarladım. Yakında gideceğim. Sanıyorum komutan görüşmemize izin verecek. Öyle ya da böyle, seninle mutlaka görüşeceğim. Kleinmihel'i görmeden ayrılmamam konusunda beni uyardılar bugün. Benim amirim çünkü..... Bugün Afanasi Aleksiyeviç'le beraberdim. Komutanın izni olmadan kendimi riske etmememi söyledi. Kendisi de ilgilenecekmiş. Krayevski, seni zor durumda bırakanın ben olduğumu söyleyip duruyor hâlâ. Bazen insanların bana karşı birleştiği duygusuna kapılıyorum. Elveda dostum! Sana harikalar ülkesi Doğu'dan bol bol yazacağım. Napolyon'un şu sözleri yüreğimi rahatlatıyor: "Les grands noms se font à l'Orient!"³³ Görüyorsun, her şey bir saçmalık! Hoşça kal!..

Ebediyen senin M. Lermontoff

M. A. Lopuhina³⁴'ya
Kafkasya, 31 Mayıs 1837

Sevgili Maria! Size ve kız kardeşinize söz verdiğim Çerkez botlarını gönderiyorum. Tam altı çift... Aranızda barışçıl bir paylaşımı sağlayacaktır umarım!.. Bulur bulmaz hemen satın aldım. Kaplıcalardayım şimdi. Sularından içiyor, sık sık suya giriyorum. Anlayacağınız tam bir ördeğe döndüm... Umarım mektup Moskova'da elinize geçer. Arkanızdan Avrupa'ya doğru yola

33 "Büyük isimler Doğu'ya adapte olurlar..."

34 M. A. Lopuhina: Moskova Üniversitesi'nde okurken âşık olduğu Varvara Lopuhina'nın ablası. Şairin dostu.

ıkar da, ne bileyim Londra, Paris ya da Napoli'de elinize ge-
erse, o zaman size hiç de ilginç gelmeyebilir yazdıklarım. Ah,
Tanrı korusun! Kaldığım ev bir harika! Her sabah penceremden
laciverde bulanmış sıradağları ve Elbrus'u seyrediyorum. Şu an
bile, size yazarken, bu müthiş görüntüden alamıyorum gözle-
rimi.  ylesine güzellik ve yücelikle dolular ki! Yine de sularda
kalışım uzadıkça, iyiden iyiye sıkılacağım sanırım. Gerçi ev-
re edinmede pek sorun yaşıamıyorum. Yine de sıkı iliőkilerden
mümkün olduğunca kaçınmaya  zen gösteriyorum. Nasıl da
 zl yorum dağları! Ayaklarımı g lendirmemin tek nedeni bu.
Sıcak, soğuk demeden sürekli dolaşıyorum. İşte buradaki yaşıan-
tım kısaca böyle sevgili Maria. Pek ilgi çekici sayılmaz... İyileőir
iyileőmez ve ar buraya geldiğinde, erkezlere karşı sonbahar-
da yapılacak bir harekâta katılmak üzere buradan ayrılacağım.
Hoşça kalın sevgili arkadaşım! Paris ve Berlin'de neşeli günler
geirmeni dilerim. Alexis izin alabildi mi? Benim için  p n z
onu. Hoşça kalın!

M. Lermontoff

Not: Botları beğenip beğenmediğinizi lütfen yazın!
(Mektubun aslı Fransızcadır)

Y. A. Arsenyeva'ya
18 Temmuz 1837

Canım b y kanneciğim! Bu mektubu normal postayla
gönderiyorum.   gündür sağa sola koőturmama karşın eksp-
res göndermeyi baőaramadım. Kaplıcalara da gittim. Ama ka-
bahat bende. Orada mektup kabul edilmediğini bilmeliydim.
Uzun süredir benden mektup almamanız, mutlaka kaygılan-
dırmıőtır sizi. Baron Rozen'in katılmamı emrettiği alayımıza
ait bir bölük, arın geleceği gün Anapa'da olacak. Burada Vel-
yaminov'un birlikleri de bulunuyor. Bu durumda Gürcistan'a
gidemeyeceğim. Mektuplarını yine Pavel İvanoviç'in adresine

göndermenizi rica ediyorum. Bana ulaştıracağına söz verdi. Başka türlü elime geçmesi zor. Aleksey Arkadiç'ten haber aldım. İyiymiş. Buraya gelen bazı subaylar, onun Kafkasya'daki en iyi süvari subayı olduğunu söylediler. Guvozdev hakkında yazdıklarınız doğrusu beni şaşırtmadı. Ayrılırken benim takımda yunker³⁵ olarak görev yapabileceğini söylemiştim. Yine de ona üzuldüm.

Burada havalar çok kötü. Yağmur, fırtına... Sis hiç eksik olmuyor. Buranın temmuzu, Petersburg sonbaharından daha da berbat. Havalar iyileşene kadar zamanımı sularda geçireceğim; ancak sağlığımın tam anlamıyla düzelmesi zor, bu yüzden artık kaplıcalara gitmeyi düşünmüyorum.

Birliğime gitmeden önce biraz alışveriş yapmam gerek. Eşyalarımı Pavel İvanoviç'e bırakmayı düşünüyorum. Sevgili büyükanmem, bana lütfen biraz para gönderin. Buradayken elime geçerse çok iyi olur. Anapa'da almam zorlaşır.

Hoşça kalın canım büyükanmecğim! Ellerinizden öpüyor, benim için hayır dualarınızı esirgememenizi rica ediyorum.

Benim için sakın endişelenmeyin. Tanrı'nın izniyle yakında görüşürüz.

Sonsuza dek size bağlı torununuz Mihail

Tuğgeneral Plautin'e
(Şubat sonu 1840)

Ekselansları İyiliksever Beyefendi!

Ekselanslarınızdan, Bay Barante'la yaptığım düelloya ilişkin benden istediğiniz açıklama emrinizi alma onuruna eriştim. 16 Şubat'ta, Kont Laval'ın evinde verilen bir baloda, Bay Barante kendisiyle ilgili tatsız sözler yaydığımı söyleyerek bu konuya açıklık getirmemi istedi. Kendisine, bu söylentilerin asılsız olduğunu söylememe karşın yatışmadı. Ben de başka bir açıklama yapmak niyetinde olmadığımı ifade ederek konuyu kapattım.

35 Yunker: Harp Okulu öğrencisi, aynı zamanda eski asker anlamına da gelir.

"Kendi ülkesinde olsaymış, bu işi nasıl bitireceğini bilirmiş." biçiminde, iğneleyici ses tonuyla tartışmayı uzatınca, dayanamadım. "Rusya'da şeref kurallarına aynı sertlikle uyulduğunu ve nerede olursa olsun, bir hakaretin karşılıksız bırakılmayacağını başka ülkeler kadar iyi bilirler." şeklinde karşılık verdim. Beni düelloya davet etti. Şartları konuştuk ve ayrıldık.

18 Şubat pazar sabahı, Pargolovski yolu üzerindeki Karasu Çayı gerisinde buluştuk. Tanığı, adını hatırlamadığım ve bu zamana kadar da hiç görmediğim bir Fransızdı. Bay Barante kendini hakarete uğramış gördüğünden, silah seçme hakkını ona tanıdım. O, kılıcı seçti. Yanımızda tabanca da getirmiştik. Daha düellonun başında, kılıcımın ucu kırıldı. Bu sırada göğsümden hafif bir yara aldım. Sıra tabancalara gelmişti. Aynı anda ateş edecektik. Ben biraz geciktim. Fakat Barante tutturamadı. Ben de silahımı başka yöne boşalttım. Bana elini uzattı ve dostça ayrıldık. İşte saygıdeğer ekselansları, aramızda geçen olayın tüm ayrıntıları bu efendim. Bu sebeple size gerçek bir sadakatle hizmet etme onuruna erişen kulunuz Mihail Lermontov.

A. A. Lopuhin'e

Grozni Kalesi, 4 Ocak 1840

Sevgili Aleşa,

Çeçenistan'da sürdürülen yirmi günlük bir harekâttan sonra birliğimizin döndüğü Grozni Kalesi'nden yazıyorum. İleride neler olacak doğrusu bilmiyorum. Aslında pek kafa yormuyorum buna. Beni, geçenlerde yaralanan Dorohov adlı bir subayın komuta ettiği bir birliğin başına getirdiler. Yüz kadar Kazak, gönüllüler ve Tatarlardan oluşan seçme bir birlik... Bir çeşit parti-zan müfrezesi... Onlarla bir çatışmaya girersek, yararlılık göstereceklerini sanıyorum. Ama ne dereceye kadar güvenebilirim onlara, bilmiyorum. Tüm kışı çarpışmayla geçireceğimize göre, onları sına ma fırsatım olacak. Benden haberler bu kadar.

Üç aydır ne senden, ne de başkasından mektup alıyorum. Ne oldu sizlere? Yoksa beni unuttunuz mu buralarda? Ya da (mektuplar) kayboluyor olmasın? Artık umudumu kestim. Anlatacağım fazla bir şey yok. Savaş dışında hayatım can sıkıcı... Harekât-tan söz etmemiz de kesin yasak. Belki de ileride, senin şöminenin karşısına oturur, başımdan geçenleri uzun uzun anlatma fırsatı bulurum; gece çatışmalarını, karşılıklı yıldırıcı ateşleri, tanık olduğum askeri yaşamdan görüntüleri... Varvara Aleksandrovna oturduğu yerde parmaklarını kemirir ve hikâyemden sıkılarak başlar uyuklamaya. Sen de çekilirsin bir köşeye. Ben yalnız başıma, hikâyemi oğluna anlatarak bitiririm..... Bir incelik göster de bana mümkün olduğunca sık yaz! Hoşça kal! Tüm ev halkıyla birlikte sağlıklı günler ve esenlikler diliyorum sana. Benim için Varvara Aleksandrovna'nın ellerini öpün!

Senin Lermontov

Bibikov'a

(St. Petersburg. Şubat sonu 1840)

Sevgili Bibi,

Zor da olsa sana yazmayı nihayet başardım. Aldığım iznin sırrını açıklamakla başlıyorum mektubuma. Büyükanem affedilmem için ricada bulunmuş. Karşılığında ancak izin koparabildim. Ama yakında tekrar sizlerin aranızda olacağım. Burada kalmam çok güç ve kesinlikle bir umudum yok çünkü başıma bir yığın dert açtım. Paskalyanın ortasında, buraya (Petersburg'a) gelişimin ertesi günü, Madam Vorontsova'larda düzenlenen bir baloya gitmiştim. Bu davranışımı nedense nezaket-siz ve küstahça buldular. Ne yapacaktım yani? Bilseydim, düşeceğim yere samandan şilte sererdim! İnsanlardan yine de hüsnü kabul gördüm. Oldukça karmaşık bir dram başladı benim için ama çözüleceğini pek sanmıyorum, zira 9 Mart'ta buradan ayrılacağım. İstifamı orada, Kafkasya'da bekleyeceğim. Valerik

Irmağı yakınlarındaki çatışmada gösterdiğim başarı nedeniyle bana verileceği söylenen nişanı burada kafalarından tamamen silmişler. Kırmızı şeridi takma zevkine erişemeyeceğim, olsun! O zaman sivil kaputumu giyerim olur biter!

Geçenlerde seninkilerin yanına uğradım. Mektup yazmadığın için üzgünler. Bunu dikkate alırsan, başının etini yemem dostum. Meşçernov, sanırım benden önce Stavropol'da olacak. Benim pek acele etmeye niyetim yok. Sözün kısası, öyle av geçreleri gibi tuhaf şeyler satın alma, ne yatak, ne eyer!.. Birliğimizin 2 Nisan'dan erken hareket edeceğini pek sanmıyorum. Zamanında mutlaka orada olacağım. Hepimiz için başta Lafater'den olmak üzere birçok kitapla döneceğim.

Hoşça kal sevgili dostum. Sağlıcakla kal!

Senin Lermontov

Y. A. Arsenyeva'ya
(Stavropol, Mayıs 1841)

Canım büyükanneçim! Stavropol'a ancak varabildim ve hemen size yazıyorum. Aleksey Arkadiç'le yola çıkmıştım. Yol o kadar uzun ve berbattı ki! Nereye gideceğimi bilmiyorum şimdi. Herhalde, önce alayımızın bulunduğu Şura Kalesi'ne gitmem gerekiyor. Oradan da bir yolunu bulup kaplıcalara atarım kendimi. Tanrı'ya şükür sağlığım, huzurum yerinde. Yalnızca sizden bir isteğim var, lütfen Petersburg'da kalınız. Tüm ilişkilerimiz açısından hem sizin, hem benim için daha iyi olacak. Yekim Şan-Girey'e söyleyin, Amerika'ya gitmesini hiç de salık vermem. Burada, Kafkasya'ya gelmesi çok daha iyi olur. Kendini daha mutlu ve rahat hisseder. Canım büyükanne! Yine de benim için af çıkacağını umuyorum. O zaman istifa etmem mümkün olacak. Hoşça kalın sevgili büyükanne! Ellerinizden öpüyor, sağlık ve huzur içinde yaşamanız için Tanrı'ya dua ediyorum. Siz de dualarınızı benden esirgemeyin!

Ebediyen torununuz Lermontov

Devrim rüzgârlarının Çarlık Rusyası'nı ve tüm Avrupa'yı savurduğu 19. yüzyılın ikinci çeyreği... Rus edebiyatının kurucusu, devrimci romantizmin öncüsü Puşkin'in ölümünden hemen sonra Mihail Yuryeviç Lermontov adlı genç şair Puşkin'e adadığı "Şairin Ölümü" ile Rus edebiyatında yeni bir sayfa açıyor. Sürgünlerde geçen bir yaşam ve bu kısacık yaşama sığan, zamanının ötesine ulaşan bir yapıt... Kayhan Yükseler'in Rusça kaynaklardan yararlanarak ve metinleri Rusça aslından çevirerek hazırladığı bu kitap "Mtsıri" ve "İblis" adlı iki uzun poemasının yanısıra şiirlerinden seçmeler, tamamlanmamış bir öykü, Rusçaya uyarladığı "Âşık Garip" masalı ve mektuplarından seçmelerle Lermontov'u kuşatıyor.

Kapak resmi: Boris Valentinoviç Şerbakov

ISBN 978-975-08-0473-2

9

789750 804731

16 TL

